

ΛΑΟΓΡΑΦΙΚΑ ΣΑΜΟΚΟΒΙΟΥ ΑΝΑΤΟΛΙΚΗΣ ΘΡΑΚΗΣ

1. Τὸ Σαμόκοβο

(Παραδόσεις καὶ σημειώματα ἱστορικὰ)

Τὰ Σχοινιά (Τζαμπάζ-τσιφλίκ), εἶναι τὸ τωρινὸ χωριὸ τῶν Σαμοκοβιανῶν, δέκα πέντε χιλιόμετρα σχεδὸν ὅξω ἀπὸ τὴν Κομοτινὴ πρὸς τὰ Ν.Α. καὶ ἄλλα τόσα μακριὰ ἀπὸ τὴ θάλασσα τοῦ Πόρτο-Λάγο, κοντὰ στὰ ἔλη τοῦ Ἀνά-κιοϊ. Ἐγκατεστημένοι ἐκεῖ ἀπὸ τὸν καιρὸ τοῦ ἐκπατρισμοῦ τοὺς ἀνανέωσαν τὴν ἡμερὴ ἀγροτικὴ ζωὴ τοῦ παλαιοῦ τοὺς καιροῦ ἀτόφυνα μὲ ὅλη τὴς νοοτροπία, τὶς παραδόσεις, τὰ ἥθη καὶ ἔθιμά της.

Ἡ λαογραφικὴ μας ἐνασχόληση καὶ πρῶτα καὶ κύρια ἡ ἐπιμονὴ καὶ τὸ ἐνδιαφέρον τοῦ διευθυντοῦ τοῦ Θρακικοῦ Ἀρχείου κ. Πολυδ. Παπαχριστοδούλου, ποὺ παλεύοντας μὲ μύρια ἐμπόδια, ἀγωνίζεται τὸν ἀνώτερο ἀγῶνα νὰ κάμει γνωστὸ τοὺς πολλοὺς Ἕλληνας ἕνα ἀξιόλογο κομμάτι γῆς, ποὺ πρὶν ἀπὸ λίγα χρόνια εἶταν ἐλληνικὸ, καὶ ἕνα ἀνθρώπινο πληθυσμὸ μὲ ἐλληνικὴ ἱστορία, ἐλληνικὴ γλῶσσα, ἐλληνικὰς παραδόσεις, ἐλληνικὰ ἥθη καὶ ἔθιμα καὶ πρὸ πάντων πληθυσμὸ μὲ καθατὴν ἐλληνικὴν ψυχὴ καὶ χαρακτῆρα, μᾶς ἔφερε στὰ Σχοινιά τὸν Ἰούλιο τοῦ 1939.

Σὰ φαινόμενο πέφτει στὸ χωριὸ ἕνας ἄνθρωπος ξένος μὲ σκοποὺς λαογραφικοῦς. Τί εἶναι αὐτὰ ποὺ γυρεύουν νὰ μάθουν ; Τί τὰ θέλουν «τ' ἀγροικα» τὰ δικὰ μας ; Νὰ γελᾶνε μὲ μᾶς ; Τί τοὺς μέλλει ἐκείνους στὴν Ἀθήνα πῶς ζοῦμε μεις ; Κατάσκοπος θὲ νᾶναι ! Τίποτα φορολογίες μᾶς εἰσιμαζοῦν καὶ τὰ φέρουν ἀπόξω-ἀπόξω. Αὐτὰ καὶ παρόμοια ἄλλα ἀκούει κανεὶς ἀπὸ τοὺς Ἕλληνας κατοίκους τοῦ χωριοῦ, καὶ τὸν ξένο, ποὺ ζητάει νὰ μάθει τὰ καθέκαστα τῆς ζωῆς τοὺς, τὸν περνᾶνε γιὰ δημοσιογράφο ποὺ θέλει νὰ γράψῃ γιὰ νὰ γελάσῃ ὁ κόσμος μὲ τὸ χωριὸ τοὺς, γιὰ φορατζὴ ἢ γιὰ ἀστυνομικὸ ποὺ μαζεύει πληροφορίες γιὰ κάποιο ἀδίκημα, πράγμα ποὺ σημαίνει φυλάκιση καὶ τιμωρίες. Μόνο οἱ συστάσεις, ὁ κατατοπισμὸς τῶν πρὸ μορφωμένων τοῦ χωριοῦ, ἡ συζήτησις σὲ φιλικὸ τόνο, τοὺς φέρνει σιγά-σιγά σὲ κάποια ἐξοικείωση καὶ τοὺς κάνει νὰ μιλᾶνε ἐλεύθερα καὶ φρυσιὰ.

Ἀνθρώποι τῆς καθημερινῆς δουλειᾶς οἱ Σαμοκοβιανοὶ ¹ καὶ μὲ πνεῦμα αὐστηρὰ οἰκονομολογικὸ, ποὺ θὰ μπορούσε κανεὶς ὡς ἕνα σημεῖο νὰ τοὺς τὸ καταλογίσει γιὰ ἐλάττωμα, δὲν καταλαβαίνουν οὔτε τὴν ἀξία, οὔτε τὸ σκοπὸ μᾶς ἔρευνας λαογραφικῆς. Μὰ σὰ δίνεται ἀφορμὴ καὶ ἔχουν καιρὸ περσενοῦμενο ἀπὸ τὴ δουλειὰ τοὺς, δέχονται νὰ συζητήσουν, νὰ τραγουδήσουν

1) Τὸ ἐθνικὸ εἶναι Σαμοκοβλιῆδες καὶ Σαμοκοβιανοί. Στὰ κείμενά μας μεταχειριζόμαστε περισσότερο τὸ δεύτερο.

Αρχιτ.
Θρακικῶν
Λαογραφικῶν
Προσέκ.
Θρακικῶν
Αθ.τ. Ζ.
1940-1941
σ. 145.
223

κανένα τραγούδι οι πιό μερακλήδες, να διηγηθούν τα παλιά τους οι γεροντότεροι. Μιά και θά γραφῇ ὁμως καὶ ἱστορία γιὰ τὸ χωριό τους, ὅπως τοὺς δηλώθηκε, ἔχουν τὴν ἀπαίτηση νὰ γραφοῦν ὅλα τὰ βάσανά τους, οἱ κακουχίες οἱ πολεμικές: «τὸ τί ὑπόφερε ἡ Θράκη», τί τράβηξαν στὸ σηκωμό, οἱ σκοτωμοί. Ὁ σηκωμός, οἱ σκοτωμοί, τὸ 1915, τὸ 1922, τὰ ἀκοῦμε καὶ τὰ ξανακοῦμε ὅπου καὶ ἂν πᾶμε, ὅπου καὶ ἂν ἀνοίξουμε συζήτηση. Εἶναι ὁ πιό μεγάλος καημός τους, ἡ πιό φαρμακερὴ πληγὴ, ποὺ τὸ ἄγγιγμά της θανάσιμα σφάζει. Ἀπὸ ἐκεῖ ἀρχίζουν καὶ ἐκεῖ τελειώνουν. Ξεχνοῦν πὼς ζητᾶμε νὰ μάθουμε καὶ καὶ ἄλλα πράματα. Στριφογυρίζουν πάντα στὸ 14 καὶ τὸ 22, σηκωμούς, σκοτωμούς! Δύσκολα τοὺς μετακινεῖς ἀπὸ κεῖ καὶ σοῦ κάνουν τὴ χάρη νὰ πιάσουν καὶ τίποτα ἄλλες κουβέντες. — «Ἀφοῦ θέλς νὰ τὰ γράψς, ἂ σὲ τὰ ποῦμ' νὰ τὰ γράψς γοῦλα».

Τέσσερες ὥρες μακριὰ ἀπὸ τὴ Μαύρη θάλασσα, ἀνάμεσα σὲ βουνά, τῆς βουνοσειρᾶς τῆς Στράντζας, βρισκόταν τὸ παλιό τους χωριό, ἓνα ἀπὸ τὰ κεφαλοχώρια στὴν περιφέρεια, μὲ ὑποδιοίκηση τουρκικὴ ἓναν καιρὸ, μὲ Σλανικὴ ὀνομασία Σαμοκόβ, ἑλληνικὴ Σιδεροχώρι, τουρκικὴ Ντεμίρ-κιού. Πλούσιος στὸ μέταλλο ποὺ δηλώνει τὸν ὅ τοπος, εἶχε καὶ πολλὰ ἐργαστήρια, καμίνια καὶ μηχανήματα (κουρτὰ καὶ μουχάνια) γιὰ νὰ τὸ ξεκαθαρίζουν ἀπὸ τὰ χώματα καὶ νὰ τὸ λυώνουν. Γιὰ πολὺν καιρὸ τὴν ἐκμετάλλευση τὴν εἶχε ἑταιρεία Ἑγγλέζικη.

Γύρω τὰ βουνά τῆς Ἁγίας Μαρίας, τῆς Βάβας, τὸ Καραμάνβαϊρ, δασωμένα ὅλα μὲ πλούσια βλάστηση ποὺ ἐνισχύσε τὸ κλίμα, ἀπὸ ὄξυς, σμήλιους, βελανιδιές καὶ λογιῶ-λογιῶ ἄλλα ἄγρια δένδρα ποὺ ἔδιναν ἀφθονὴ ξυλεία στοὺς κατοίκους τῶν γειτονικῶν χωριῶν. Ἔτσι βρισκάνε δουλειὰ καὶ ζοῦσαν καὶ οἱ Σαμοκοβιῶνοὶ μὲ τὰ ἐπαγγέλματα ποὺ σήκωνε ὁ τόπος: ξυλοκόποι, καρβουνιάρηδες, μεταλλωρῆχοι, καρροποιοὶ—πολλοὶ εἶχαν τὴ δουλειὰ αὐτὴ—ἐμποροὶ, ποὺ κουβαλοῦσαν τὰ κάρβουνα καὶ τὰ μέταλλα στὶς κοντινὲς σκῆλες τῆς Μαύρης θάλασσας, τὴ Νιάδα, τὸν Ἅγιο Παῦλο, τὸ Σακᾶ Μπουνάρ, τὴν Παναγιά, τὸ Στάνρό, τὸ Πουλίτσι, τὴ Ρουσίδα—πρὸ πάντων στὶς δυὸ πρώτες—καὶ τὰ φόρτωναν στὰ καΐκια γιὰ χῶρες ἑνὲς καὶ ἄλαργινές. Ἐνας μικρὸς ἀριθμὸς ἀπὸ τοὺς κατοίκους τοῦ χωριοῦ ζοῦσε μὲ τὴ γεωργία καὶ τὴν κτηνοτροφία. Ποιὰ εἶναι ἡ ἱστορία τοῦ χωριοῦ, πὼς βρέθηκαν ἐκεῖ, ἀπὸ ποῦ ἦρθαν καὶ πότε οἱ πρώτοι κάτοικοι, εἶναι πράγμα ποὺ δύσκολα ἐξακριβώνεται. Ἀκριβεῖς ἱστορικὲς καὶ συνέχειες δὲν μποροῦμε νὰ περιμένουμε ἀπὸ τὸ χωριό. Οὔτε κώδικες παλαιοί, οὔτε περγαμηνές, οὔτε ἀρχεῖα ὑπάρχουν γιὰ νὰ χρησιμεύσουν σὰ βοηθήματα γιὰ τέτοιες ἱστορικὲς πληροφορίες, σημαντικὰ χρήσιμες πολλὲς φορὲς γιὰ τὴν ἐπιστημονικὴ ἔρευνα. Τὸ χωριὸ δὲν μπορεῖ νὰ ξαίρει καὶ νὰ μᾶς δια φωτίσει γιὰ τὰ πολὺ μακρινὰ περασμένα του, μὰ μὲ τὴν καθημερινὴ ζωὴ του, τὴν καθημερινή του δουλειὰ μὲ τὸν ἴδρωτα καὶ τὸ μόχθο της τὸν τόσο τίμιον καὶ χρήσιμον, τὴν πλούσια παραγωγὴ

του σὲ ἐκλεχτὸ καὶ γερὸ ἠθικὰ καὶ πνευματικὰ ἀνθρώπινο ὕλικό, δημιουργεῖ καὶ πολὺν πρὸ ἀξιόλογο καὶ σημαντικό ἀπὸ μιᾶ ἀπλῆ ἱστορία.

Τίποτα ἀπὸ τὴν παλιὰ ἱστορία τοῦ χωριοῦ τους δὲν ξαίρουν οἱ Σαμοκοβιανοί. Συζητήσεις τέτοιες καὶ ἱστορίες δὲν τις σηκώνει ἡ ζωὴ τους, ποὺ γυρεύει δουλιὰ ἀδιάκοπη. Αὐτὲς εἶναι δουλειές γιὰ τοὺς καλαμαράδες. Οἱ παππούδες ἔλεγαν μερικά παλιὰ γιὰ τὸ χωριό τους, μὰ οὔτε τὰ πρόσεχαν, οὔτε τὰ θυμοῦνται. 'Εδῶ κι' ἐκεῖ ἀνακατεμένα τοὺς ἔρχονται στὸ νοῦ μερικά ποὺ ἀκοῦνε τὰ βραδάκια, ὅταν κατάκοποι ἀπὸ τὴν πολύμοχθη δουλειὰ τῆς ἡμέρας γυρίζουν στὸ χωριὸ καὶ κάθονται στὸν «γραβενέ», νὰ πιοῦνε τὸ «ρακί τους», νὰ συζητήσουν γιὰ τις δουλειές τους, τὰ πράματά τους καὶ κοντὰ

Ἡ κομόπολις Σαμοκόβι 'Αν. Θράκης, ὅπως τὴν ἄφησαν οἱ Σαμοκοβιανοὶ φεύγοντας γιὰ τελευταία φορὰ στὸ 1922.

σ' αὐτὰ νὰ χωρατέψουν «πὲ καμινὰ καποτνὴ ἱστορία», ποὺ διηγοῦνται οἱ πρὸ παλιοί. Μιλοῦν συχνὰ γιὰ τὸν γαλέ, γιὰ τὸ Μονριτάτ :

Μακριὰ ἀπὸ τὸ χωριὸ ὥς μιὰ ὥρα εἴταν τὸ κάστρο (τὸ καλές) ποὺ τὸ ἔλεγαν «Ἑλληνα» μὲ παλιές ἑλληνικὲς ἐπιγραφές. Στὰ ριζὰ τοῦ κάστρου μιὰ τρύπα ὠδηγοῦσε κάτω στὴ «Σμίξη», ὅπου ἐνώνονται τὰ τρία ποτάμια, ὁ Θελός, ὁ Μονριτάτ καὶ ὁ Χωριανός.— «Ὁ καλές» λέγει, παλιὸς Σαμοκοβλῆς, «γῆδου γερός καὶ ἀψηλός. Γεῖχε δουβάρ ἀψηλὸ ὥς ἓνα μέτρο καὶ πάρα πάν, ἀπότομο καὶ ὅδε γῆρτε ἡ γοιτζαλιά ¹ δὲ μπορούσαςι νὰ νεβοῦ καὶ νὰ

1) Γοιτζαλιά ἀπὸ τὴν τουρκ. λέξη κιρεζαλής=λερωμένος. 'Εδῶ σημαίνει τὰ ἐχθρικά στρατεύματα, οἱ ἐπιδρομεῖς.

πατήσουν τὸ κάστρο. Μνιὰ μπάμπω πὸν γήδου μέσα γεῖχε ἕνα βλικόπλο. Τὸ βλικόπλο ἔφγε καὶ ἔέβκε ὅσω πὲ τὸ δουβάρ' τῇ καλὲ πὲ μνιὰ τρύπα πὸν δὲ γήξεράδηνε ἡ γριτζαλιά. Γεῖδα δο τὸ βλικόπλο ἡ γριτζαλιά πὸν σέβκε πάλε πὲ τὴν τρύπα καὶ σέβκασι κι' αὐτοὶ καὶ πάτησάσι τὸ κάστρο. Πὲ τότες καὶ γύστερα ναγκάστηκάσι γοὶ ἄθρῶποι νὰ διαβοῦσι¹ πὲ κεῖ κι' ἔπκασι τὸ Σαμοκόβ, κεῖ πὸν φήκαμέ δο».

Ἄλλη παράδοση πάλι λέγει ὅτι ἀπὸ τὸ Μουρτάτ ἔγινε τὸ Σαμοκόβ :

—«Πὲ τὸ μεγάλο τὸ Σαμοκόβ τῆς Βουργαρίας, διηγεῖται ὁ ὀγδοντάρης Νικόλας Μαλτέζης, κατέβκασι τὰ καποτνὰ τὰ χρόνια ἄθρῶπ' καὶ γεῖδασι, στὴν ἄκρα τὸ γιαλὸ στὸν Ἅγιο-Παῦλο τὴν ἄμδ' τὴν μαύρ' πὲ τὸ μανδέμ πὸν γήρουνδαν τέσσερες ὄρες μακριά. Αὐτοὶ γήδασι μαστόρ' καὶ γήθελάσι νὰ νελοῦ² τὸ μανδέμ. Πήρασι τὸν βοταμό, τὸν βοταμό πὸν ἔσι δὸν θελό, πέρασάσι τὸν βοταμό Κουλίκ', τὴ Γαράβζή, τὴ Σαβαχτιανή, τὸ Γιρχανά, τὸ Μαῦρο τζά, τὸ Μονάχο δένδρο, τὸν Ἅγιο Λιά. Στὸ Μανροτζά πρῶτα γηύρασι μανδέμ κι' ἔπκασι φοῦρνο γιὰ τὸ μέταλλο. Γύστερα πήγασι κεῖ Μουρτατιανοὶ πὲ τὸ Μουρτάτ καὶ νελούσασι τὶς πέτρες πὲ τὰ μουχάνια. Γύστερα λίγο δὲ λίγο μαζώθκασι πολλοὶ πὲ τὸ Μουρτάτ κι' ἔχτισάσι τὸ δικό μας τὸ Σαμοκόβ. Τὸ χωριό μας γεῖχε καὶ ἔβκε, πὲ τὸ μεγάλο Σαμοκόβ κι' Ἄρβανιτάδες. Οἱ πρῶτοι πὸν πόνησιν κεῖ ἔπκασι σαμοκοβιά (μύλους) καὶ ἔβγαζάσι σίδηρο. Μάλωνάσι ὅμως ὁ κόσμος, γιὰτι οἱ τσορμπατζήδες γεῖχασι τὰ σαμοκοβιά καὶ πολλὸς κόσμος δυστιγούσασι. Μνιὰ μέρα γοὶ ἀργάτες ἔβγαλάσι πὲ τὴν Ἐκκλησιὰ τὶς τσορμπατζήδες καὶ σκότωσάσι δυν. Ἡ κυβέρνησ' ἔστειλε τζανταρμάδες. Πὲ τὰ κείν' τὴν αἰτία ἔμαθε ἡ κυβέρνησ' πὼς γήδου κεῖ σαμακόβια κι' ἔστειλ' ἐπιστάτες καὶ δούλευγάσι καλὰ ὁ κόσμος. Ἐκανε καὶ χοκιμὰτ στὸ χωριό. Γήφερε μηχανήματα καὶ ἔπκε μεγάλους γιουλέδες.

Καποτέ ἔστειλε ἡ κυβέρνησ' ἕναν παπᾶ στὸ χωριό καὶ δὲν δὸν ἔρεσάσι. Πένδε-δέκα νοματοὶ πὲ τὰ σαρίκια καὶ τὰ ποτούρια κινουὶ καὶ πᾶσι στὴν Πόλ'. Κεῖ κάθάνει κατὶ γυναῖκες. Ἐνας πὲ κείνους γεῖπε:—Δγὲ γυναικίτσες! γοὶ δικές μας ἔναι σὰν ἀρκοῦδες. Πὲ τὰ κείνες γύστερα πλογήθηκε μνιὰ καὶ σύνδυχε:—Σὰν ἔσᾶς ἀρκουδιαροὺς τέτοιες γυναῖκες σᾶς πρέπου. Πήγασι οἱ νοματοὶ κείνοι στὸ σουλτάνο καὶ μεταλλάξασι τὸν παπᾶ, πὸν δὲν τοῦ ἔρεσάσι»³.

Ἡ παράδοση αὕτη μὲ ἀρκετὴ πειστικότητα καὶ ἀληθοφάνεια μιλάει γιὰ τὴν πρώτη ἀρχὴ τοῦ χωριοῦ, χωρὶς νὰ μᾶς τὴν τοποθετεῖ χρονικά. Ὁπωσδήποτε, κοινὴ πίστις εἶναι στοὺς Σ., ὅτι ἤρθανε ἐκεῖ οἱ πρῶτοι πρόγονοὶ τους ἀπὸ τὸ Μουρτάτ καὶ ὅτι αἰτία νὰ χτιστεῖ τὸ χωριό τους εἶταν ὁ πλοῦτος τοῦ τόπου σὲ σιδηρομεταλλεύματα.

Ἄλλες πληροφορίες ἱστορικὲς γιὰ τὰ πολὺ παλιὰ χρόνια τοῦ χωριοῦ, δὲν ὑπάρχουν. Οὔτε ἀπὸ τὸ ἐπικὸ 1821, πὸν εἶναι ἕνας σταθμὸς πολὺ σημαντικὸς

1) νὰ διαβοῦσι=ν' ἀναχωρήσουν. 2) νελοῦ=λυνάω. 3) ρέζω=ἀρέσω.

για τὸν Ἑλληνισμό καὶ συγκίνησε κάθε Ἕλληνα. ψυχὴ, κρατοῦν καμμιὰ εἶδηση οἱ σημερινοὶ Σ. Οἱ παραδόσεις καὶ οἱ ἱστορίες θέλουν καὶ ἤρεμες ψυχές καὶ κανονικὴ ζωὴ νὰ κρατηθοῦν. Ἀπὸ τὴν τρικυμισμένη προσφυγικὴ ζωὴ, ποὺ τόσο συχνὰ καὶ τόσο ὠμὰ ἀντίκρουσε πολλὲς φορὲς τὸ θάνατο, δὲν μπορούμε νὰ ἔχουμε τέτοια ἀξίωση.

Πολλὲς εἰδήσεις, ἄλλοι ἀπὸ ἄμεση ἀντίληψη, οἱ πιὸ παλιοί, καὶ ἄλλοι ἀκουστά, οἱ νεώτεροι, ἔχουν ἀπὸ τὰ Ρωσοτουρκικὰ τοῦ 1878. Μὲ τὴν ἀναστάτωση τῆς ἐποχῆς ἐκείνης στὰ χωριά Νιάδα καὶ Κορφοκολύμπα σχηματίστηκαν ἄτακτα στίφη καὶ ἔκαναν ληστρικὲς ἐπιδρομές. Ἦρθαν καὶ στὸ Σαμόκοβο καὶ ἐκβιαστικά ζητοῦσαν χρήματα ἀπὸ τοὺς κατοίκους, μὲ τὴν πρόφαση ὅτι εἶχαν σκοπὸ νὰ ἀναχαιτίσουν τοῦ Ρώσου τὴν ὁρμή. Ἐκβιασμοὶ καὶ φόνοι πολλοὶ ἔγιναν. Διηγῆσεις γιὰ τέτοια βάεβα ἐπεισόδια, ἀκούει κανεὶς παραγεμισμένες πάντα ἀπὸ τὸ μυθικὸ καὶ θρυλικὸ στοιχείο, ποὺ ἀφίνει τὸ πέρασμα τοῦ χρόνου καὶ ἡ ἔλλειψη πραγματικῆς ἱστορίας. Ἔτσι, ἀκούει κανεὶς συχνὰ γιὰ τὸν παπᾶ, ποὺ τοῦ φόρεσαν τσαρούχια καὶ τὸν ἀνάγκαζαν νὰ γυρᾷ γύρω γύρω σὲν ἄλογο καὶ ἄλλα τέτοια. Γιὰ ν' ἀποκρούσουν τὴ Ρωσικὴ ὁρμή τότε οἱ Σ. γέμιζαν κοφίνια μὲ χόματα, ποὺ τὰ ἔβγαζαν ἀπὸ τὰ καμίνια τους καὶ ταῖσταν γιὰ προχώματα.

Στὶς ἀρχὲς τοῦ αἵωνα μας ἀρχίζει ἡ μεγάλῃ ἐθνικιστικὴ ἀντίθεση ἀνάμεσα σὲ Ἕλληνες καὶ Βουλγάρους μὲ τίς ἐθνικιστικὲς ὁργανώσεις, κομιτάτα καὶ ἀνταρτικὰ σώματα. Τὸ Σαμόκοβο, κεντρικὸ καὶ μεγάλο χωριὸ στὴν περιφέρειαν, εἶταν τὸ καταφύγιο καὶ ἡ βάση γιὰ πολλοὺς ἀπὸ τοὺς ἀντάρτες. Ὁ περίφημος ἀντάρτης καὶ λησταρχὸς μαζί καπετὰν Ἀναστάσης μὲ τίς ἐπιδρομὲς καὶ ληστείες του τρομοκρατοῦσε τὰ χωριά¹, Ἡ λαϊκὴ φαντασία καὶ ὁ θαυμασμὸς γιὰ τὴ δύναμη καὶ τὸ θάρρος παράβλεπαν ὅλους τοὺς βαρβαρισμοὺς τοῦ καπετὰν Ἀναστάση, ποὺ τοὺς ὑποκινοῦσαν πολλὲς φορὲς ὄχι εὐγενεῖς παλμοὶ καὶ ἐθνικὰ ἰδιανικά.

Ὁ Γ. Κονδύλης ποὺ ἔκανε τὸ δάσκαλο στὰ χωριά Πινακὰ καὶ Σοργά, ὁ Σαμοκοβιανὸς γιατρὸς Κύρκος Κύρκου καὶ ὁ Βιζυώτης καπετὰν Θεοδωράκης Ἀμπατζῆς² εἶναι ἀπὸ τοὺς πιὸ γνωστοὺς γιὰ τὴ δράση τους στὰ ἀνταρτικὰ σώματα. Ἀπὸ τοὺς βουλγάρους κομιτατζῆδες γνωστοὶ πιὸ πολὺ εἶναι ὁ Σισμάνωφ καὶ ὁ Ντίκωφ, ποὺ ἔκαναν καὶ κεῖνοι τὸ δάσκαλο καὶ σκοτώθηκαν ἀπὸ τοὺς Ἕλληνες στὸ δρόμο ἀνάμεσα Σαμοκοβίου καὶ Πινακῶν.

Οἱ σφαγὲς καὶ οἱ ἐκβιασμοὶ εἶναι τὰ συνθήματα τῆς ἐποχῆς. Τὸ 1912 τὸ Σαμόκοβο καὶ ἡ ἄλλη περιφέρεια πέφτουν στὴ βουλγαρικὴ κατοχὴ καὶ μετὰ δύο χρόνια στὴν τουρκικὴ. Μὲ τὴν ἀρχὴ τοῦ φθινόπωρου τοῦ 1915 ἀρχίζει ὁ περίφημος σηκωμὸς ἀπὸ ἀφορμὴ τὸ φόνο τοῦ γιοῦ τοῦ βαλῆ τῆς Ἀδριανούπολης. Ὁ καϊμακάμης μάζεψε ὅλους τοὺς χωρικοὺς, τοὺς ἔβαλε νὰ

1) Βλ. «Ἀρχεῖον Θράκης» τ. Ε', σ. 267—268.

2) Βλ. «Ἀρχεῖον Θράκης» τ. Ε', σ. 268.

χορεύουν και σαδιστικά τους είπε: — «Θά πεθάνετε χωριστά οί γονεῖς ἀπὸ τὰ παιδιά»! Γύρω στὶς ἑφτά χιλιάδες ἦσαν οἱ Σαμοκοβιανοὶ ποὺ ξεσηκώθηκαν ἀπὸ τὸ πατρικὸ τους χωριό, θύματα τῆς μανίας τοῦ ἄγριου πολέμου ποὺ ξεσποῦσε τότε, γιὰ νὰ μαράνει ζωές, νὰ σπείρει τὴν κακομοιριά, τὴν ἀρρώστια καὶ τὴν τρομάρα καὶ νὰ ἐξαφανίσει πρόωρα μυριάδες ἀνθρώπινες ὑπάρξεις. Σκορπίστηκαν ἔδῳ καὶ κεῖ πουλημένα κορμιὰ στὴ διάθεση ἐκείνου ποὺ ἔτυχε νὰ ἔχει τὴν πιὸ μεγάλη ὕλική ἀντοχή αὐτὴ τὴν ἐποχή. Πολλοὶ μαζεύτηκαν στὴν Ἡράκλεια (Ἀρακλειά), ἄλλοι σύρθηκαν στὴ Μ. Ἀσία, στὸ Ἀντὰ παζάρ κοντὰ στὴ Νικομήδεια. Ὁ τρόμος τοῦ ξεσηκωμοῦ ἐκείνου ἔχει ἀφήσει ἀνεξάλειπτα ἀποτυπώματα στὴν ψυχὴ τῶν προσφύγων Σαμοκοβιανῶν. Μὲ φρίκη ἀναπολοῦν τὶς ἡμέρες ἐκεῖνες, ποὺ οἱ γυναῖκες τους «νεγκάζονδου νὰ πλένουν τὰ ρούχα τους στὰ νερά τῆ Σαγγάριου».

Δέκα ὄχιτῳ ποὺ θεωρήθηκαν ἔνοχοι γιὰ τὸ θάνατο τοῦ γιοῦ τοῦ βαλῆ βρήκαν μαρτυρικὸ θάνατο στὸ κοντινὸ βουνό, τὸ Γκράντο, «στὴ Σύρβου τὴ μαδρινιά» ἀπὸ δῆμιους Τουρκαλβανούς. Τὰ ὀνόματά τους μένουν τὰ σύμβολα τῆς ἀδικίας καὶ τῆς αἱμοβορίας ἀνθρώπων, ποὺ κρατοῦν στὰ χέρια τους τὴν ἐξουσία καὶ εἶναι ἀπολίτιστοι καὶ βάρβαροι. Εἶναι ὁ Δημήτρης Κοντσικῆς, ὁ Κ. Τζάρντος, ὁ Γ. Τζάρντος, ὁ Βασιλικὸς Ματίτσας, ὁ Δημ. Παναγιωτάκης, ὁ Ν. Κύρκος, ὁ Κ. Λουκάς, ὁ Φίλ. Γιαννάκου, ὁ Κ. Φίτος, ὁ Π. Γερακίνας, ὁ Χρ. Κυριάκης, ὁ Α. Φουδᾶς, ὁ Γ. Φουδᾶς, ὁ Γ. Μαρινέλλης ἀπὸ τὸν Ἅγιο Στέφανο καὶ τέσσερες ἄλλοι Γανοχωρίτες. Παρόμοιες σφαγὲς ἔγιναν καὶ στὸ γειτονικὸ χωριὸ Σκοπό¹. Μετὰ τρία χρόνια ποὺ ξαναγύρισαν στὸ χωριὸ τους οἱ Σ. βρήκαν τὰ κόκκαλά τους σπαρμένα «στὸ κάκαρο τῆ Γκράντου», ὅπου εἶχε γίνει ἡ βάρβαρη ἐκείνη θυσία. Μαζὶ μὲ κείνους ποὺ σκοτώθηκαν ἦσαν καὶ τρεῖς ἀκόμη ποὺ δὲν τοὺς ἔσφαξαν, γιὰτὶ τοὺς χαρακτήρισαν ἀθώους, ὁ Λεωνίδας Μουριάδης, ὁ Ν. Ἀρβανίτης καὶ ὁ Ἀποστόλης Καντηλάπτης.

Τὸ 1918 οἱ Σ. ξαναγύρισαν στὸ χωριὸ τους γιὰ νὰ ὑποστοῦν τὸ τελικὸ ξερίζωμα τοῦ 1922. Ἀπὸ τὴν κακὴν ἐκείνη περίοδο τοῦ ἑλληνισμοῦ καὶ ὕστερα, μένουν ὀριστικὰ σκορπισμένοι σὲ διάφορες πόλεις καὶ χωριὰ τῆς ἀνεξάρτητης Ἑλλάδας, στὴν Καβάλλα, στὸ Μούντζινο καὶ στὴ Ντάροβα, κοντὰ στὴ Στανουπόλη τοῦ Νέστου, στὸ Ντοᾶν-Χισάρ, στὴ Μάνιτσα, στὸ Μάντρατζικ, κοντὰ στὰ Πορόια, στὸ Ἀλῆ Χοτζιλάρ, κοντὰ στὸ Κιλκίς, στὴ Βοδόβιστα, στὴν περιφέρεια τῆς Δράμας καὶ οἱ πιὸ πολλοὶ στὰ Σχοινιά (Τζαμπάζ-τσιφλίκ) κοντὰ στὴν Κομοτινή, ὅπου ζοῦνε μὲ τὴ γεωργικὴ παραγωγή (ἔνα ἑκατομμύριο περίπου ὀκάδες σιτηρὰ τὸ χρόνο) καὶ τὴν κτηνοτροφία.

Μὲ πνεῦμα πολὺ συντηρητικὸ καὶ νοικοκυριστικὸ οἱ Σ. συνεχίζουν στὰ Σχοινιά, ποὺ τοὺς εἶδαμε, τὴν ἀγροτικὴ τους ζωὴ, προσπαθώντας μὲ τὴν

1) Βλ. «Ἀρχεῖον Θράκης», τ. Ε' σελ. 148.

ἀδιάκοπη δουλειά τους νὰ δημιουργήσουν μιὰ οἰκονομικὴ κατάσταση καλὴ. Ἡ λαχτάρα ἀπὸ τὰ παρελθόντα καὶ ἡ ἀκατάπαντη πάλη τους μὲ τὴ γῆ τοὺς κάνει νὰ φαίνονται κάπως βαρεῖς στὸν ξένο ποὺ θὰ τοὺς ἐπισκεφθῇ. Ἡ πεῖρα τῆς ζωῆς, ποὺ στάθηκε σκληρὴ γι' αὐτοὺς, τοὺς ὠδήγησε στὴ φιλοσοφικὴ τους ἀντίληψη ὅτι μόνο στὰ χέρια τους, μόνο στὴν τίμια δουλειά τους, πρέπει νάχουν ἐμπιστοσύνη.

Στὴν τίμια δουλειὰ τῶν δουλευτᾶδων πρέπει νὰ ἐλπίζει καὶ ἀπὸ κεῖ νὰ περιμένει σωστὴ προκοπὴ καὶ ὅλο τὸ κοινωνικὸ μας σύνολο. Μαζὶ μὲ τὴν τίμια δουλειὰ ὅμως, ἡ διαπαιδαγώγηση τῆς νέας γενεᾶς καὶ τὰ κρατικὰ προστατευτικὰ καὶ καθοδηγητικὰ μέτρα θὰ συντελέσουν στὴν καλύτερη τῆς ζωῆς τοῦ χωριοῦ, στὴν ἀνύψωση τοῦ πολιτιστικοῦ του ἐπιπέδου, γιὰ νὰ μποροῦμε ἔτσι νὰ μιλάμε γιὰ σύγχρονο πολιτισμένον ἑλληνισμό.

2. Ὁ μῦθος τῆς ἀρκούδας

(Προτοῦ νὰ γίνει τὸ Σαμοκόβ, ἀφήγηση Νικολ. Μάλτζη)

«Τὸ χωριό μας γήδον μπροστὲ στὸ Μουρτάτ. Κεῖ ποὺ γίνκε τὸ χωριὸ τὸ Σαμοκόβ, γήδον γοῦλο δένδρα μεγάλα κι' ἄγρια καὶ λύκ' καὶ ἀρκούδες πλιαλιούσασι κεῖ μέσα. Μνιὰ μέρα, γῆλεγάσι καποινά, πῆγε κεῖ ἕνας ἄθροπος πὲ τὸ Μουρτάτ' κι' ἔκοβε ξύλα, κερσετέ, νὰ ποῖς σπὶτ' νὰ κάτς. Γήδον τ' ὀλοπρωτὶνὸ σπὶτ' ποὺ ἔλα γέν' στὸ χωριὸ τὸ Σαμοκόβ. Τὸ βράδ' γύρσε στὸ Μουρτάτ' νὰ πάο' ψωμί καὶ φῆκε κεῖ τὰ δυὸ παιδιὰ του. Ὅδε σούχριανε πῆγε μνιὰ ἀρκούδα καὶ κάθσε στὴ στιὰ ἀντάρ, στὰ παιδιὰ. Ἐπειδὴ τὸ μικρούτσκο τὸ παιδί ἔκλαιγε, λέγει δο τὸ κόμ' μεγάλο. — «Σώπαινε, γιὰ θὰ πῶ τὴν ἀρκούδα νὰ σὲ φά». Ἀπαντᾷ τὸ μικρούτσκο: — «Γὼ τὴν ἀρκούδα ἀ τὴ γάνω τζίζ», καὶ πῆρε ἕνα δαυλὶ πὲ τὴ στιὰ, ἔρριξέ δο κατὰ πάν' καὶ κόλλσε γὴ ἀρκούδα στιὰ καὶ πλιαλιούσε νὰ πὰ νὰ βρεῖ νερό. Δὲν πρόφτασε νὰ πὰ στὸ νερὸ καὶ ψάφσε. Ὁ μῦθος θέλ' ἀ πεῖ ποὺ ἀρκούδες πλιαλιούσασι κεῖ ἄρκετ' καὶ γύστερα γίνκε τὸ χωριὸ τὸ Σαμοκόβ πὰ στὸ βουνό, ἀνάμεσα στὰ δένδρα».

ποιόσ' = ποιήσαι. σούχριανε = βράδυνασε, σουρούπωσε (βλ. στὸ τέλος γλωσσάριου).

3. Οἱ Ξενοκράτες

Ἀπὸ τὰ πρῶτα ζητήματα ποὺ ἔχουν ν' ἀναφέρουν οἱ Σαμοκοβιανοὶ στὴ συζήτησή τους σὲ ξένο, ποὺ θέλει νὰ μάθει τὰ παλιὰ τοῦ χωριοῦ τους, εἶναι τὸ ζήτημα γιὰ τοὺς Ξενοκράτες:

— «Γήδασι τριὰ παιδιὰ γεννημένα στὸ Σαμοκόβ, δυὸ ἄγρια κι' ἕνα κορίτσ'. Σκώθκασι καὶ πῆγασι στὴ Ρουμανία. Κεῖ στάθκασι κανεῖνα χρόνον, δούλεψασι κι' ἔπιασασι λίγη σιμαγιά. Κατὰ πόδ' γύστερα γόρασασι ἕνα σπὶτ' καποινό. Ἐρριξά δο νὰ ποῖσουσ' καινούργιο. Μέσα κεῖ γηύρασιν ἕνα σουρτοπήγαδο γεμάτο λίρες. Πῆρασιν τὶς παράδες τὰ παιδιὰ κι' ἔπκασιν ἔργα

μεγάλα και πολλά. Σὲ γούλα τὰ σχολεῖα καὶ τὶς ἐκκλησιὰς τῆς Θράκ᾽ς φήκασιν παράδες. Τὸ δικό μας τὸ χωριὸ πὲ τὶς παράδες πού φήκασιν, γήπαιρνε πεντάκοσια χρυσὰ κοσόφραγκα τὸ χρόνο τόκο. Τώρα δὲν ξαίρουμ¹ πού βατίζου καὶ πού τρώγνται. Τὶς παράδες τῇ χωριοῦ γείχασιν γοῖ Ξενοκράτες στήν Πόλ² στήν πάγκα. Γοῖ πένδε δασκάλ³ τῇ χωριοῦ μας πλερώνονδου πὲ κείν⁴ τὶς παράδες. Ὁ Κύρκος ὁ γιατροὺς ἐτοίμαζε νὰ ποῖς⁵ σχολεῖο καὶ γυμναστήριο στὸ χωριό. Γίνκασιν πελέμοι, πέθαν⁶ ὁ Κύρκος καὶ πόμνε ἔτσ⁷ ἡ δουλειά. Οἱ Ξενοκράτες ἔπκασιν καὶ νημόργια στὸ χωριὸ γιὰ τὶς γονεῖς δους. Γήθελάσιν νὰ ποῖσουν καὶ γυμνάσιο στὸν τόπο τοῦ πατρικοῦ δους σπιτιοῦ, ἀλλὰ γοῖ τσορπατζήδες πού τρώγουνδαν δὲ φήκασιν, γιὰτὶ δὲ γήθελάσιν νὰ φαίνδαι ἄλλοι. Ν⁸ ἴνο αὐτοὶ γήθελάσιν νὰ φαίνδαι».

Ἀπὸ τὴ παραπάνω διήγηση τοῦ ὀγδοντάρη Σαμοκοβιανοῦ Γιαννάκη Καπίστρα καὶ ἀπὸ τὶς πληροφορίες πού μᾶς ἔδωκαν ἄλλοι Σαμοκοβιανοὶ καὶ ὁ γιατροὺς Θόδωρος Κιακίδης, ἐγκατεστημένος στήν Κομοτινή, μαθαίνουμε ὅτι οἱ Ξενοκράτες, πού πῆραν τὴν τιμητικὴ καὶ τόσο ὁμορφὴ καὶ χτυπητὴ αὐτὴ προσωνυμία γιὰ τὰ πολλὰ καλὰ πού ἔκαμαν στὸν τόπο πού γεννήθηκαν, ἦσαν τρεῖς φτωχὰ ἀδέρφια μετ' οἰκονομικοῦ ὀνόματος Μπένταδες, πού ταξίδεψαν στὴ Ρουμανία, ὅπου κατέφθινε τότε ἓνα μεγάλο μέρος τοῦ ὑπόδουλου Ἑλληνισμοῦ, κατὰ τὰ μέσα τοῦ περασμένου αἰῶνα. Εἶναι οἱ συμβολικοὶ τύποι τοῦ φτωχοῦ καὶ ἀνήσυχου ὀντισμοῦ, πού ἀπὸ τὴν πανάρχαια ἐποχὴ ἐγκαταλείπει τὴ φτωχικὴ πατρικὴ του γῆ, ταξιδεύει σὲ μακρινὲς πλούσιες χώρες καὶ ἐκεῖ ἀπηλλαγμένος ἀπὸ πολλὰς μίσειες πού τοῦ κληροδοτεῖ ὁ στενόχωρος τόπος του, κάνει θάματα πολλὰς φορὲς μετ' τὴν ἐργατικότητα καὶ προκομάδα του καὶ γίνεται ἔτσι χρήσιμος βοηθὸς γιὰ τοὺς ὁμογενεῖς του πού ἀφήνει πίσω στὸν τόπο του.

Λακκόπλουτους⁹ τοὺς θέλει ἡ παράδοση, πού τόσο γλήγορα ἄρχισε νὰ συσκοτίζει μετ' μυθῆματα τὴν ἱστορικὴ πραγματικότητα, ἐπειδὴ δὲν ὑπάρχουν ἔγκυρες ἱστορικὲς πληροφορίες. Πλουτισμένοι μετ' τὴν ἐργατικότητα καὶ τὸ οἰκονομολογικὸ πνεῦμα, λένε θετικώτερες ἱστορικὲς εἰδήσεις, δὲν ἐππάστηκαν σὰ νεόπλουτοι, ἀλλὰ σὰν ἄνθρωποι μετ' ἀνώτερο ἐσωτερικὸ περιεχόμενο ἐνδιαφέρθηκαν γιὰ τὴν ἐνίσχυση καὶ ἐξύψωση τῶν συνανθρώπων τους. Ἐκαμαν μεγάλῃ χρηματικὴ κατάθεση γιὰ τὸ χωριὸ τους, σὲ κάποια τράπεζα τῆς Πόλης καὶ οἱ τόκοι ἀπὸ τὴν κατάθεση ἐκείνη, κάπου πεντακόσια χρυσὰ εἰκοσόφραγκα, ἐστέλλονταν κάθε χρόνο ἀπὸ τὸν πληρεξούσιο ἔμπορο Εὐάγγελο Κωνσταντινίδη ἐγκατεστημένο στήν Πόλη. Γιὰ δωρεὰς πού ἄφησαν σὲ ἐκκλησιὰς καὶ σχολεῖα ἔξω ἀπὸ τὸ χωριὸ τους οἱ πληροφορίες δὲν

1) Κατὰ μιὰ πληροφορίαν πού μᾶς ἔδωσε ὁ Σαμοκοβιανὸς Θ. Κιακίδης ἐγκατεστημένος στήν Ἀθήνα, οἱ Ξενοκράτες ἀπὸ μικροὶ ἐστοίχισαν σ' ἓνα ἀρχοντα τῶν Σαράντα Ἐκκλησιῶν καὶ ἐκεῖ μιὰ ἡμέρα πού δούλευαν σὲ κάποιο ἐρειπωμένο σπῆτι, εὗρηκαν θησανρό.

εἶναι θετικές. Τὸ βέβαιο εἶναι ὅτι ἀπὸ τὰ χρήματα τῶν πτωχῶν ξενιτεμένων τοῦ Σαμοκοβίου, ἔγινε τὸ Ξενοκράτειο νοσοκομεῖο στὸ Βουκουρέστι, τὸ Ξενοκράτειο Παρθεναγωγεῖο στὸ Μεσολόγγι, καὶ ὅτι μὲ τὴν ἰδιαίτερη ἀγάπη γιὰ τὰ γράμματα ποὺ τοὺς ἐχαράκτηριζε ἐδαπάνησαν γιὰ τὸ ἐξατάξιο δημοτικὸ σχολεῖο τοῦ χωριοῦ μὲ χωριστὸ τμήμα γιὰ τ' ἀγόρια, καὶ χωριστὸ γιὰ τὰ κορίτσια. Στὴν πρόσοψη εἶχε σχετικὴ τιμητικὴ ἐπιγραφή ποὺ δὲν θυμῶνται οἱ Σαμοκοβιανοὶ τί ἀκριβῶς ἔλεγε. Χρονολογία ποὺ χτίστηκε ἀναφέρεται τὸ 1883. Λειτουργοῦσε σὰν ἓνα ἀπὸ τὰ καλύτερα ὁργανωμένα σχολεῖα στὴν περιφέρειαν καὶ εἶχε τότε περὶ τοὺς τετρακόσιους μαθητάς. Ἡ ἀγάπη τους γιὰ τὰ γράμματα δείχνεται πιὸ μεγάλη μὲ τὴν ἀπόφαση ποὺ εἶχαν νὰ ἰδρῦσουν γυμνάσιο στὸν τόπο τους, ποὺ καθὼς βεβαιώνουν θετικὲς πληροφορίες, βρῆκε ἀντίδραση στὴν κακοψυχία τῶν τσορμπατζήδων, ποὺ δὲν ἤθελαν νὰ βλέπουν ἄλλο παραπάνω ἀπὸ τὴ χωριάτικη ἀφεντιά τους. Ἡ ἀδελφὴ τῶν Ξενοκρατῶν Ἑλένη παντρεύτηκε στὴ Ρουμανία κάποιον Μεσολογγίτη Κροτιάτῃ. Τελευταία ἀπὸ τ' ἀδέρφια πέθανε ἡ Ἑλένη καὶ ἀπέμεινε ἡ ἀνέψια τους Κλεοπάτρα, ποὺ εἶχε παντρευτεῖ κάποιον Χάϊδο καὶ ἐξακολούθησε νὰ στέλνει ταχτικά τὰ χρήματα στὸ χωριό. Στὴ διαθήκῃ τῶν Ξενοκρατῶν ὑπῆρχε ρήτρα ποὺ ἔλεγε, ἂν τυχὸν τὸ χωριὸ πέσει σὲ Βουλγαροὺς ἢ ὁποσδήποτε παύσει νὰ ἔχει σχολεῖο, τὸ ποσὸ νὰ διατίθεται γιὰ νὰ σπουδάζουν φτωχὰ παιδιὰ ἀπὸ τὸ Σαμόκοβο.

Αὐτὲς εἶναι γενικὰ οἱ πληροφορίες ποὺ μᾶς δίνουν οἱ Σ. γιὰ τὰ εὐγενικὰ βλαστάρια τοῦ παλιοῦ τους χωριοῦ. Ἐκτός ἀπὸ τὴ λαωνικὴ πληροφορία ποὺ μᾶς δίνει ἡ μεγάλη ἑλληνικὴ ἐγκυκλοπαιδεῖα : «Ξενοκράτειον» παρθεναγωγεῖον ἐν Μεσολογγίῳ, νοσοκομεῖον ἐν Βουκουρεστίῳ¹, καμμιά ἄλλη ἐκτενέστερη ἱστορικὴ πληροφορία γραμμένη σὶα χαρτιά δὲν ὑπάρχει, ὅσο τουλάχιστο ἐγὼ ξαίρω. Ἡ ἱστορία ὅμως τῶν Ξενοκρατῶν εἶναι γραμμένη ἀνεξάλειπτα μέσα στὶς ψυχὰς τῶν συγχωριανῶν τους, ποὺ μὲ σεβασμὸ προφέρουν τὸ νομὰ τους καὶ δοκιμάζουν συγκίνησι πρᾶγματικὴ, ποὺ εὐκόλως μεταδίδουν στὸν ἀκροατὴ τους, ὅταν ἀρχίζουν τὶς διηγήσεις τους γιὰ τοὺς Ξενοκράτες. Αὐτὸ ἴσως εἶναι ἡ πιὸ ἀγνή ἐκτίμησι τοῦ ἔργου θνητῶν ἀνθρώπων.

Ἄν ὑπάρχουν ἀκόμη στὴν τράπεζα τὰ χρήματα τῶν Ξενοκρατῶν, ἂν δίνουν τόκους καὶ ποὺ χρησιμοποιοῦνται, εἶναι ἄγνωστο στοὺς σημερινούς Σαμοκοβιανούς, ποὺ ἀπὸ τὸ 1922 καὶ ἔδωθε προσπαθοῦν νὰ δημιουργήσουν τὴν καινούργια τους ζωὴ².

1) Σ. τ. Δ. Περὶ ἰδρυτῶν, ἐφόρων καὶ ἱατρῶν τοῦ Ξενοκρατείου Νοσοκομείου τοῦ Βουκουρεστίου ἔγραψεν εἰς τὴν ἐκεῖ «Ἑλλάδα» (20 IV 1932) ὁ ἐκλεκτὸς ἱατρὸς κ. Ἐκτωρ Σαραφίδης.

2) Σ. τ. Δ. Τὰ περὶ τοῦ κληροδοτήματος τοῦ Κύρου καὶ τῆς Φωτεινῆς Ξενοκρατῶν κατόπιν ἐπισταμένης ἐρεῦνης, τὴν ὁποίαν ἐνήργησε τὸ «Ἀρχεῖον Θρακικοῦ Λαογραφικοῦ καὶ Γλωσσικοῦ Ἐθναυροῦ» δι' ἐνὸς συνεργάτου του ἔχουν ὡς ἑξῆς : Εἰς

4. Καημός Σαμοκοβιανού

Δὲν παραγνωρίζουν οἱ Σαμοκοβιανοὶ τὰ ἀγαθὰ τῆς λευτεριάς καὶ ἀνεξαρτησίας ποὺ χαίρονται ἐδῶ στὴν ἐλεύτερη Ἑλλάδα, μακριὰ ἀπὸ τὴν κακιά γειτονιά ἐθνικῶν τότε λαῶν. Ὁ καημός τους ὅμως γιὰ τὸν τόπο ποὺ γεννήθηκαν, ἀνατράφηκαν, μεγάλωσαν καὶ ἐδημιούργησαν οἰκογένειες, γιὰ τὰ ἀγαθὰ ποὺ ἄφησαν ἐκεῖ καὶ ἀναγκάσθηκαν ἐκπατρισμένοι νὰ γυρίζουν ἐδῶ κι' ἐκεῖ ἄστεγοι καὶ πεινασμένοι, μέχρις ὅτου γίνει ἡ ὁριστικὴ τους ἐγκατάσταση καὶ ξαναρχίσει ὁ παλιὸς ρυθμὸς τῆς ἡσυχῆς ἀγροτικῆς τους ζωῆς, εἶναι πολὺ μεγάλος.

—« Ἀχ πατρίδα μ', γλυκεῖα πατρίδα, ἀναφωνεῖ μὲ μεγάλο πόνο ὁ ὀγδοντάρης Σαμοκοβιανὸς Νικόλας Μαλιτέζης, ποὺ γεννήθηκα καὶ ἀνατράφκα καὶ ποὺ σύνομ' ἰώρα! Γεῖχα τὸ σπῖτι μ' καὶ τὰ καλὰ μ' καὶ τὴν ἀρχή. Ἐδῶ πλιαλιῶ κι' ὁ νοῦς μου δρέχ' στὸ χωριὸ. Νουνίζω τ' ἀμπέλια ποὺ κουβανιούσαμ' πὲ τις κοῦφες τὰ σταφύλια, λογαζῶ τις βρύσες καὶ τὰ πουγάδια, τὴ Βελίκα τὸ βοταμὸ ποὺ ψάρευγαμ' πὲ τὰ πλεμάτια τὰ νόστιμα ψαρέλλια, τις πέτροβες καὶ τις παραβίδες κι' ἐτοωγάμε δα καὶ μόσκιζε ὁ στόμας μας, τὰ κουριά πὰ στὸ γράδο, τὰ κουγιά ποὺ ἔβγαζαμ' τὸ σίδερο πὲ τὰ μουχάνια, τις σκάλες τ' Ἀτ-Παύλου καὶ τῆς Νιάδας¹, ποὺ φρότωνάσι τὰ κατκία. Ἄλλος γήδου ἐκεῖ ὁ πόσμος κι' ἄλλος ἐδῶ. Σκομίστηκαμ' σὲ γούλ' τὴν Ἑλλάδα κι' ἐδῶ στὸ Τσαμπάζ² πόμνε ὁ χουρδάς² τῇ Σαμοκοβιοῦ.

τὴν σελ. 234 τοῦ ὑπὸ τὸν τίτλον «Δωρεῖς καὶ Κληροδοτήματα» τοῦ κ. Σκεύου Ζερβοῦ, ὑπάρχει ἡ ἀκόλουθος σημείωσις : «Κύρκος καὶ Φωτεινὴ Ξενοκράτους. Τὸ Πανεπιστήμιον ἐγνώρισε δι' ἐγγράφου του ἀπὸ 24)16 ἀρ. 2041)811 ὅτι οἱ διαθέται κατέθεσαν εἰς τὴν Ἑθνικὴν Τράπεζαν δρ. 70.860 ἐπ' ὀνόματι τῆς Κοινότητος Χαμακοβίου Θράκης πρὸς διδασκαλίαν τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης. Ἐν περιπτώσει καταργήσεως τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης εἰς τὰ σχολεῖα ταῦτα, οἱ τόκοι θὰ παραδίδωνται εἰς τὴν Σύγκλητον δι' ὑποτροφίαν δύο νέων τῆς ἐπαρχίας Βιζύης. Ἡρωτήθη τὸ Προξενεῖον Ἀδριανουπόλεως καὶ ἡ Ἑθνικὴ Τράπεζα, ἀλλ' οὐδὲν σχετικὸν κεφάλαιον ἀνεύρεθη ἐν τῇ Τραπεζῇ, παρὰ δὲ τοῦ Προξενείου ἀπάντησις δὲν ἐλήφθη».

Τὸ «Ἀρχεῖον Θράκης» συνεχίσαν μόλα ταῦτα τὴν ἐρευνάν του, ἀνεκάλυψεν ὅτι τὸ κληροδότημα Κύρκου καὶ Φωτεινῆς Ξενοκράτους ὑφίστατο παρὰ τὴν ὥς ἄνω βεβαίωσιν τῆς Ἑθνικῆς Τραπεζῆς, καθὼς καὶ ἕτερον τοῦ Ἀλ. Κύρκου διατεθὲν διὰ τὸν ἴδιον σκοπὸν, διὰ τὸν ὁποῖον καὶ τὸ κληροδότημα Κύρκου καὶ Φωτεινῆς Ξενοκράτους. Εἰδοποίησε περὶ τούτου τὸ Πανεπιστήμιον, τὸ ὁποῖον καὶ ἐνήργησε ἀμέσως. Πράγματι ἡ Ἑθνικὴ Τράπεζα καὶ τὸ Ὑπουργεῖον τῶν Οἰκονομικῶν ἐπεβεβαίωσαν τὴν ὑπαρξίν των δύο κληροδοτημάτων. Ταῦτα ἀνέρχονται ἄγνωστον εἰς πόσας σημερινὰς δραχμὰς, ἀλλὰ πολὺ συντόμως θ' ἀρχίσῃ ἡ διάθεσις των ὑπὲρ δύο φοιτητῶν καταγομένων ἐκ τῆς ἐπαρχίας Βιζύης τῆς Ἀνατολικῆς Θράκης.

1) Νιάδα εἶναι ἡ ἀρχαία Θύνη, θυνία, θυνιάς (Πλίν. Thynia, IV, 45. Πτολεμαῖος Γ, ια, 4. Στράβων IB, γ, 3).

2) Ἐτσι ἀποκαλοῦν τοὺς ἑαυτοὺς τους οἱ Σ. τῶν Σχοινίων, ἐπειδὴ ὅσοι ἔχουν ἐγκατασταθεῖ ἐκεῖ προέρχονται ἀπὸ τὴν πρὶν πτωχὴ ἀγροτικὴ τάξη. Ἐπίσης προσο-

» Καλὸς κι' ὁ τόπος τοῦτος, ἀλλὰ ἂ μᾶς φά τὸ κουνούπ' καὶ γοῖ ἀρρώστιας. Τὰ τὰ ποῖσους' τὰ στάρια, ἅμα δὲν ἔχουμε' τὴν ὑγείᾱ μας. Τὸ Ἐλληνικὸ ἔπκε μας πολλὰ ὥς τὰ τώρα, ἀλλὰ καὶ πολλὰ θέλ' κόμ' ἂ γίνουσ'. Τὰ παιδιὰ μας ἂ ζήσουνι σ' αὐτὸ τὸν δόπο, ἀλλὰ χωρὶς ἔργα, ἐφένδῃ μ', κακιά ζωὴ ἂ ν-ἔχουσιν».

Τὰ=τί θά. *κουνιά*=πηγάδια. *μουχάνια*=φυσερά.

5. Ἑλληνες καὶ Βούργαροι στὸ Σαμόκοβο

Οἱ σχέσεις τοῦ ὑπόδουλου Ἑλληνισμοῦ τῆς Θράκης πρὸς τοὺς Βουλγάρους δὲν ἦσαν δυστυχῶς σχέσεις καλῶν γειτόνων, ποὺ τοὺς ἐνώνει ὁ κοινὸς ἀγώνας τοῦ ψωμοῦ καὶ τῆς ζωῆς, τὰ ἴδια συμφέροντα, ἡ κοινὴ κατοικία, ὅπως πολλὲς φορὲς συνέβαινε μὲ τοὺς γείτονες Τούρκους. Ἰδιαίτη ἐχθρότητα εἶχαν πάρεῖ οἱ σχέσεις αὐτὲς στὴν ἐποχὴ τῶν ἀνταρτικῶν καὶ τῶν κομιτάτων κατὰ τὴν ἀρχὴ τοῦ αἰῶνα μας, ποὺ διασταυρώνονταν καὶ ἀλληλοσυγκρούονταν οἱ ἐθνικὲς προπαγάνδες. Ἀπὸ τὸν παλιὸ Σαμοκοβιανὸ Λεωνίδα Μουριάδη ἀκούσαμε τὴ διήγησιν τοῦ παρακάτω ἐπεισοδίου, πολὺ χαρακτηριστικοῦ γιὰ τίς Ἑλληνοβουλγαρικὰς σχέσεις:

— «Γήδου καποτὲ κεῖνα τὰ χοῦνα μὴ γυναῖκα Βουργάρα βαρεμέν' (ἐγκνος) καὶ πὲ ἓνα μῆνα καὶ γύστερα ἔλα γεννήσ'. Οἱ Βούργαροι γήθελ' ἂς νὰ σκοτώσουν τὸ γιατρό τῆ χωριοῦ μας τὸν Κρόκο. Γουλνοὺς τοὺς καλοὺς ἀθροῦν' γήθελ' ἂς νὰ τίς ξεκάνουν. Τί ἂ ποῖσους' τώρα! Πᾶν τὴ μαννίτσα¹ τὴ βουργάρα καὶ λέει δηνε: — Πᾶνε στὴν γιατροῦ καὶ πεῖδνε νᾶρτ' νὰ ξεγεννήσ' τὴ γυναῖκα. Ἄ δὲν πᾶς ἂ σὲ σφάξουν. Γῆ μαννίτσα γῆξαιρέ δο ποὺ ἡ γυναῖκα δὲ γήδου στὸ γαιρό δης κόμα. Ἀλλὰ τί ἂ ποῖς'; Δορέχ' πὲ τὸ φόβο δης καὶ βρίσκ' τὸν γιατρό: — Γιατρέ, λέγει δονέ, τῇ τάδε ἡ γυναῖκα ἔλα γεννήσ' καὶ νὰ νέρτς νὰ τνε ξεγεννήσ'. Ὁ γιατρὸς κατάλαβε τί γήθελ' οἱ Βουργάροι, ἀλλὰ γιὰ νὰ μὴ φανεῖ ποὺ σκιάζονδου, ἂ πάγω λέγ'. Παίρν' τὸ πιστόλ' δον, ζών' δᾶ στὴ μέσ' δον πὲ τὸ ζουνάρ' κι' ἔρκεται στὸν γαβενέ. Ἐμεῖς γεῖμεστ' κλεισμέν' μέσα. Βροδᾶ τὰκ τὰκ τὸ γυαλὶ πὲ τὸ γαβενέ καὶ μὲ γενεύγ' νὰ ξέβω ὅξω. Γὼ κατάλαβα ποὺ κᾶτι δορέχ' καὶ ξέβκα ὅξω. Ἀκλούθει με, λέγ' ὁ γιατρὸς. Πήγαμ' τὸ δρόμο, πήγαμ' στὴς Βουργάρας τὸ σπίτι. Χτύπησε τὴ θύρα ὁ γιατρὸς καὶ πὲ τὸνα τὸ χέρ' κρατοῦσε τὸ πιστόλ' δον καὶ πὲ ἄλλο τὸ θερμόμετρο. Ἐνοιξε ἡ μαννίτσα κι' ἔδωκε δηνε τὸ θερμόμετρο νὰ τὸ βάλ' στὴ Βουργάρα. Πῆρε ἡ μαννίτσα τὸ θερμόμετρο ὁ γιατρὸς κεῖ τὸ πιστόλι μπροστέ. Ἐγὼ πῆγα πὲ τὴ χαρασμάδα τὴ παραθυριοῦ πῶξω πὲ τὴν ἄλλη μεριά καὶ φηκιοῦμου νὰ δγιῶ τί ἂ γέν'. Ἄν ἐγίνονδου τίπτα,

νομάζονται *σβόλια* (τά) (ἀσβόλη=καπνιά, στάχτη) καὶ *Dadiā* (τά) (ἀπὸ τὸ ὄνομα *Dadi* (ὁ)—*Dadi* (τὸ)=Κωνσταντῖνος. Ὄνομα συνηθισμένο στὸ χωριό.

1) *μαννίτσα*=μαμή.

ὁ γιατρός ἃ πυροβολοῦσε, ἃ φώναζα ἐγὼ κι' ἔλα γίν' τσακωμὸς καὶ μεγάλο κακὸ ἀνάμεσα τὶς "Ἑλλην" καὶ τς Βουργάρ". Γοῦλ' ἃ πέθνησκάσι γιὰ τὸ γιατρὸ τῇ χωριοῦ μας. Γὼ κεῖ στὴ χαρασμάδα φηκριοῦμον. Κούγω πὲ μέσα : —Μή, μὴ δὸν χτυπήστε, γιατί ἃ γέν' μεγάλο κακὸ, μὴ δὸν χτυπήστε. Μήνη φώναζάσι. Γήδον τὰ κορίτσια τῇ σπιτιοῦ καὶ γήλεγασι τὶς κομιτατζήδες νὰ μὴ χτυπήσουν τὸ γιατρό, γιατί ἃ πιάνουνδον γοὶ "Ἑλλην" πὲ τὶς Βουργάρ". Καὶ πὲ τὶς φωνές δους κράτησάσι δους. Δὲν ἐτόλμησάσι νὰ χτυπήσουν. Ὁ γιατρός πῆρε τὸ θερμομέτρο πὲ τῇ μαννίτσα, μήτε κακονά, μήτε τίπτα.

Πήραμ' πάλ' τὸ δρόμο πὲ τὸ γιατρὸ καὶ διάβαμ'. Θέλω ἃ σὲ πῶ ὅτι πὲ τὶς Βουργάρ' δὲν εἴμαστε καλά. Τσακωνόμαστε πολλὲς φορὲς κι' ἔδερνάμε δους. Γεῖμαστε παλλκάργια πὲ καρδιά. Κεῖν' γήθελάσι νὰ μᾶς ξεκάνουν, ἀλλὰ δὲ γίνκε ὁ σκοπὸς δους. Τώρα ἡ μοῖρα μᾶς ἔρριξ' ἔδω. Ἀ δουλέψουμ' καὶ ἃ ζήσουμ'».

6. Οἱ γυναῖκες στὸ Σαμοκόβ

(Τὸ σπίτι, δουλειά, διασκέδαση)

Χτυπητὴ ἀντίθεση πρὸς τὸν ἀντρικὸ χαρακτήρα ἀποτελεῖ ὁ χαρακτήρας τῶν Σαμοκοβιανῶν γυναικῶν. Εἶναι πάντα πρόθυμες, φιλόξενες, ὁμιλητικὲς καὶ πρόσχαρες. Τὰ ἐνδιαφέροντά τους δὲν εἶναι περιορισμένα στοὺς τέσσερες τοίχους τοῦ σπιτιοῦ μὲ τὸ στενόκαρδο νοικοκυριστικὸ πνεῦμα τοῦ χωριοῦ. Δὲν εἶναι βαρετὲς καὶ «ἀγροικεῖς» ὅπως συνηθίζουν ν' ἀποκαλοῦν τοὺς ἐαυτοὺς των οἱ ἀρσενικοὶ τοῦ χωριοῦ. Ἐπειτὰ ἀπὸ τὰ παραμῦθια, τὰ τραγούδια, τὰ βεγίτια, τὰ νανουρισματα, ποὺ πρόθυμα διηγῆθησαν καὶ τραγουδήσαν, ἔπειτα ἀπὸ τὰ «μοχαμπέτια» ποὺ ἔκάνανε, ἐζητήσαμε νὰ μάθουμε τὶς συνθῆκες ζωῆς, τὶς ἀσχολίες, τὰ γλέντια τους, τὶς δοξασίες τους στὸ παλιὸ τους πρὸ παντὸς χωριό. Δὲν διστάζουν νὰ μᾶς εἰποῦν ὅ,τι ξαίρουν.

—«Οἱ γυναῖκες στὸ χωριό μας, οἱ καλύτερες, λέγει ἡ παλιὰ Σαμοκοβιανὴ Χρυσὴ Φυλῆ, δὲν ἐδούλενγάσι, μήτε στὸ νερὸ δὲν πήγαινάσι.—Τὰ κορίτσια δούλενγάσι μέσα στὰ σπίτια μὴμβέλες καὶ ταντέλλες, κεντούσασι πετσέτες, μαξιλάρες, σεντόνια. ἔφρχειανάσι πανιά, μακάτια, μεσάλες πὲ τὸ λάκκο καὶ πὲ γοῦλες τὶς ἄλλες σπιτίσιες δουλειὲς ἔκάνασι.—Κάνδανε γοῦλο στὸ σπὶτ' μέσα. Δὲν ἤφινάσι δα νὰ πᾶ νὰ γειτονέψου σὲ σπὶτ' ποὺ γεῖχε παλλκάργια.—Σὲ σπὶτ' ποὺ δὲ γεῖχε παλλκάρ' πήγαινάσι νὰ γειτονέψου, ἀλλὰ μαζί πὲ ἓνα παιδέλλ' ἢ κορτσόπλο κονδά.—Ἄμα καὶ περνοῦσε κανένα παλλκάρ' πὲ κάτ' τὸ σπὶτ' κλειούσασι τὰ κανάτια πὲ τὰ πανεθύρια γιὰ νὰ μὴ δγιοῦ τὸ παλλκάρ'.—Στὴν ἐκκλησιά, στὴν ἀντίχαρα, στὸ γάμο δὲν ἐπήγαινάσι τὰ κορίτσια. Μόνον στὰ κνιάσματα ποὺ κνιάζασι τὴ νύφ'.—Στὴν ἐκκλησιὰ πήγαινάσι νὰ κοινωνήσου πὲ τὶς μάννες νυχτοῦσικα καὶ πὲ τὶς μπαμπάδες. Κεῖ ἔλα φυλάει θειὰ ἡ συγγενὴς νὰ πάρ' τὸ κορίτσ' νὰ γειτονέψ' ἄμα γήθελέ δο. Χροινάτκο ξέβγαινάσι στὸ πανηγύρ' στὸν "Αἰ-Γιάνν".—Γεῖχαμε καὶ γυναικίτικη γιορτὴ τὴν πρωτο-

μαγιά, — Μονάχες μας μεῖς, γείχαμε τὸ λεύτερο, χόρευγαμ' καὶ γλεντούσαμ' καλύτερα πὲ τῖς ἄδρ'. — Ἄμα γεῖχε ξένο στὸ σπίτ' τὸ κορίτσ' δὲ κάνδανε στὸ τραπέζ'. — Ἄμα γήδου χορὸς στὸ χωριὸ ἔλα πάρ' ἢ μάννα τὸ κορίτσ' νὰ πὰ νὰ χορέψ'. Στὸ χορὸ ἔπιανάσι γοῖ ἄδρ' γούλ' ἔρροστέ καὶ καταπόδ' ἀρχινούσασι οἱ γυναῖκες οἱ πανδρεμένες καὶ γύστερα τὰ κορίτσια συνιβασμένα καὶ λεύτερα. — Τὰ κορίτσια χόρευγάσι τῖς μεγάλες γιορτές, τὸ Πάσχα, τ' ἁγιασματιοῦ, τ' Ἀϊ-Γιαννιοῦ. Στὰ σπίτια μαζεύγανται πολλὰ κορίτσια καὶ χόρευγάσι, τραγουδούσασι κι' ἔτρωγάσι. — Ἐκανάσι καὶ νυχτέρια ποὺ δούλευγάσι. — Τότες μαγέρευγάσι σὲ μιὰ μπακίρα φασόλια ποὺ γήφερνάσι γούλες πὲ τὰ σπίτια δους, ἔβγανάσι δα στεγνὰ καὶ ἔτρωγάσι δα πὲ τὸ ἄλας. — Παλλικάρια δὲν πηγαινάσι κεῖ. Ἀδερφὸς ἢ ξαδερφὸς γεῖχε τὸ λεύτερο νὰ πάει. Τὰ παλλικάρια ἔκανάσι μονάχα δους νυχτέρια. — Τὰ κορίτσια πανδρεύγουνδου μὲ προξενιά. Δέκα ἑφτά-δεκαοχτὼ χρονῶ τὸ κορίτσ' γήδου σὲ ἡλικίᾳ κι' ἔλα συνιβαστεῖ. Ἐλα κάτ' ὥς ἓνα χρόνο συνιβασμένο νὰ ποῖς τὸ χουσμὲτ' δου, τὴ προῖκα δου καὶ γύστερα ἔλα κὰν' τὴ χαρά δου. Ἄμα συνιβάζουνδου ἓνα κορίτσ' κι' ἔλα γειτονέψ' τὸ συνιβαστὸ δου, ἔλα πὰ ἢ μαννέλλα ἢ γὴ ἀδερφὴ τῇ παλλκαριοῦ νὰ πάρ' τὸ κορίτσ' γιὰ τὸ γειτόνεμα. — Ἐὸ παλλκάρ' πάλε ἄμα ἔλα γειτονέψ' ἡπαιρνε τὸ γαῖνὴ δου ἢ τὸ φίλ' δου νὰ πὰ νὰ γειτονέψ'. — Τὸ κορίτσ' ποὺ δὲν πανδρεύγουνδου καὶ γόνουνδου μεγάλο, δὲν ἡπαιρνε παλλκάρ'. Στὸ χωριὸ μας ὅμως τὰ κορίτσια δὲν ἐμνισκάσι, πανδρεύγουνδου λήγορα».

μυμιβέλλες=ταντέλλες μεταξωτές. — μακάτια (τω) =καυαπόσκουτα (λ. Τουρκ.). — ἁγιασματιοῦ=ἡ γιορτὴ τῆς Ζωοδόχου Πηγῆς. ἔλα=ἤθελε. συνιβασμένα=ἀρραβωνιασμένα. καῖνῆς=ὁ γυναικάδερφος.

7. Πῶς ἔγινε τὸ τραγοῦδι

— «Ὁδε μᾶς σήκωσάν οἱ Τοῦρκοι, διηγεῖται ἡ Σαμοκοβιανὴ Ἑλένη Νταβραντᾶ, καὶ μᾶς πήγασι στὴν Ἀρακλειά, στὴν Τσόρολο καὶ στὸ Μούρτα, δούλευγας' ὁ κόσμος γούλος, γυναῖκες, ἄδρ' καὶ παιδιὰ. Δούλευγαμ' νὰ ζήσοιμ'. Γήδου καχὸς καιρὸς τότες. Στὴ Μουρτσιοῦ τ' ἀμπάρια γήδου ἓνα παιδί καὶ δούλευγε. Γήλεγά δὸ Χριστόδουλο. Κεῖ ποὺ δούλευγε, ἔπεσ' ὄχτος πὲ τὸ στάρ' καὶ κουκλώθηκε τὸ παιδί. Πήγασι γούλ' οἱ φίλ' καὶ τὸ συγγενεῖς, ξελάμωσά δὸ κι' ἔβγαλάσι πεθαμένο τὸ παιδί. Ἐκλαιγά δὸ τὸ παλλκάρ' καὶ τραγουδοῦσα δὸ Σκοπιανὲς γυναῖκες. Κοῦτε τὸ τραγοῦδ' :

Ἀκούσετε τί γίνηκε αὐτὴ τὴν ἐβδομάδα,

Χριστόδουλος σκοτώθηκε μέσ' τῇ Μουρτσιοῦ τ' ἀμπάρια.

Ἀχ, γεῖπε κι' ἀναστένναξε, γοῖ φίλοι δου προφταίνου.

— Τ' ἔχεις, Χριστόδουλε, ρωτοῦ, τὸ σῶμα δου γυρεύγου.

5 Ὁδε τὸν κατιβάζασι πὲ μέσα τὸ σιτάρ',
μικροὶ μεγάλοι κλαίγα δὸ κρίμα στὸ παλλκάρ'.

Ἦδε τὸ ἀνεβάξασι ἀπάνου στὸ ἀμάξι:

δὲ γείχε μάννα νὰ δὲ κλαί, κερὶ νὰ δὲν ἀνάψει.

— Πάρε, θειά μου, τὰ ροῦχα μου καὶ δός τα τὸν δελάλη,

10 σὰ δὲν τὰ χάρηκα ἐγώ, νὰ τὰ χαροῦσι ἄλλοι.

Ἔθιμα

1. Τοῦ γάμου

Ἀπὸ τὰ ἔθιμα τοῦ γάμου, ποὺ στὶς γενικὲς τοὺς γραμμὲς εἶναι ὅμοια μὲ τὰ ἔθιμα τοῦ Σκοποῦ ποὺ δημοσιεύθηκαν στὸν Ε' τόμο τοῦ Ἀρχείου, σελ. 150 κ. ἑ., καταγράφουμε ἐδῶ μόνον ἰδιάζουσες τοπικὲς λεπτομέρειες καὶ γαμήλια τραγούδια :

Ὁ γάμος γίνεται συνήθως μὲ προξενιά. Οἱ ἀρραβωνιασμένοι (συνβα-
σμέν') ἀνταλλάσσουν δῶρα. Ὁ νέος δίδει δαχτυλίδι, μερικὰ χουσαφικά, ἢ
νέα μαντήλια, κάλτσες καὶ ὅ,τι ἄλλο. Αὐτὸ εἶναι ἡ πρόχειρη, νὰ εἰποῦμε,
μνηστεία. Σὲ ὁρισμένη ἡμέρα γίνονται οἱ ἐπίσημοι ἀρραβῶνες μὲ τὸν παπὰ,
ποὺ κάνει τὴ λεγομένη «σταυρολογία», δηλ. ἀλλάζει τὰ δαχτυλίδια τῶν νέων,
λέγοντας τὴ γνωστὴ ἐκκλησιαστικὴ οἴση «ἀρραβωνίζεται ὁ δοῦλος τοῦ Θεοῦ
κ. λ. π.» Ὁρίζεται ὅστος ἡ ἡμέρα τοῦ γάμου.

Τὴν Παρασκευὴ πρὸ τοῦ γάμου μαζεύονται τὰ κορίτσια τοῦ χωριοῦ στὸ
σπίτι τῆς νύφης καὶ τακτοποιοῦν (δουκιάζου) τὴν προικὰ της (τὸ τσεῖζ) τρα-
γουνώντας :

Μνιὰ κόρη ἐκχέδινε στὴν ἄκρα τὴ θαλάσση

Ἄχ ἀμὰν ἀμὰν, ὁ κόσμος μὴ χαλάσει.

Μὲ τὰ μαλλιά ἀπόπλεκα, μὲ τὸν κινὰ στὰ χέρια,

ὦχ ἀμὰν-ἀμὰν, νὰ ζοῦν τὰ συμπεθέρια.

5 Θέλω ν' ἀνέδω στὸ βουνό, νὰ κόψω τριαντάφυλλο,
νὰ βγάλω τῇ ἀνθοῦ νερό, νὰ κάνω νύφη καὶ γαμπρό,
νὰ κάνω νύφη καὶ γαμπρό καὶ πεθερὰ καὶ πεθερό,
συνδέκνισσα καὶ σύνδεκνο καὶ γοῦλο τὸ συμπεθεριό.

Τὸ Σάββατο τὸ βράδι κνιάζουν τὴ νύφη στὸ σπίτι της. Κνιάζουν τὰ
νύχια καὶ τὰ μαλλιά της. Ὁ κινὰς εἶναι μέσα σ' ἓνα ταψὶ ποὺ ἔχει γύρω
τρὶα κερὰ ἀναμμένα. Χορεύουν γύρω κι' ὁ καθένας ποὺ γυρίζει στὸ χορὸ
παίρνει στὰ χέρια του τὸ ταψί, βάφει (κνιάζει) λίγο τὰ χέρια του, ἀφίνει
μέσ' τὸ ταψί ἓνα δῶρο (μπαξίς') καὶ τὸ δίνει στὸν ἐπόμενον. Κάνει καὶ αὐ-
τὸς τὸ ἴδιο κι' ἔτσι τὸ ταψὶ φθάνει ὡς τὸν τελευταῖο (πὲ τὸν πρόγοδο ' ὡς
τὸ γοῦτσο). Τὰ δῶρα αὐτὰ ἀνήκουν στὴ νύφη. Τὸ Σάββατο τὸ βράδυ ἐπίσης
τ' ἀμάξια μεταφέρουν τὰ προικιά στὸ σπίτι τοῦ γαμβροῦ.

1) πρόγοδος=κεῖνος ποὺ σέρνει τὸ χορό.

Τὴν Κυριακὴν τὸ πρωὶ στέλνουν τὰ προσκλητήρια τοῦ γάμου (προσκαλεστήρια). Αὐτὰ εἶναι τρία γαυράλλα τυλιγμένα στὸ χαρτί. Δύο μικρὰ παιδιά, κορίτσια ἢ ἀγόρια, γυρίζουν στὰ σπίτια καὶ διανέμουν τὰ προσκλητήρια λέγοντας : «Προσκυνίσματα πὲ τὸ γαμπρὸ καὶ πὲ τὴ νύφ', νὰρτῆτε στὸ γάμο». Τὴν Κυριακὴν τὸ πρωὶ ἐπίσης ξυρρίζουν τὸ γαμβρό, τὸν ἀξιῶνον¹ καὶ τὸν στολίζουν. Στὸ στόλισμα συνηθισμένο τραγοῦδι εἶναι τὸ παρακάτω :

Στολίζεται ὁ νεύγαμπρος καὶ βάνει τὰ χρυσὰ του,
γιὰ νὰ πάρει τὴν πέρδικα πόψα στὴν ἀγκαλιά του.
Μὴ συλλογίζεσαι, γαμπρέ, μὴν ἔχεις τόση λύπη,
τί πόψα γὴ ὥρα δώδεκα ἂ πάρουμε τὴ νύφη.

Τὶς ἴδιες ὥρες γίνεται τὸ στόλισμα τῆς νύφης μὲ τὰ τραγοῦδια :

Κοράσικα συναχθήκανε σήμερα γούλη μέρα,
γιὰ νὰ χρυσστολίσουνε τὴ χρυσοπεριστέρα.
Βάνει τὸ γήλιο πρόσωπο καὶ τὸ φεγγάρι ἀστήθι
καὶ τὸ χρυσὸν ἀγερινὸ διαμαντοδαχτυλίδι.
Σήμερα λάμπει ὁ οὐρανὸς· σήμερα λάμπει ἡ μέρα,
σήμερα ἀποχωρίζεται κόρη πὲ τὴ μητέρα,
σήμερα ἀποχωρίζεται κόρη πὲ τὸν πατέρα.

Ὅταν πρόκειται γιὰ ὁρφανούς :

Σὰν τὸ καρδίι στὸ γιὰλὸ χωρὶς καρδοκύρι,
στολίζεται ὁ νεύγαμπρος (ἢ νεύγυφη) χωρὶς μάννα καὶ κύρη.

Τὶς ἀπογευματινὲς ὥρες τῆς Κυριακῆς μαζεύονται στὸ σπίτι τῆς νύφης καὶ ξεκινοῦν γιὰ τὴν Ἐκκλησίαν νὰ κάνουν τὴ στέψη. Στὸ δρόμο παίζουν τὴ λύρα (τὸ λύρο) καὶ τραγοῦδοῦν :

Ἐλα, Χριστέ καὶ Παναγιά, μὲ τὸ μονογενῆ σου,
τ' ἀφρόγινο ποῦ γίνεται, δώσε δὸ τὴν εὐχή σου,
Ἐλα, Χριστέ καὶ Παναγιά, στὸ δρόμο πὰ κινήσεις
καὶ σφίξε τὴν καρδοῦλα σου νὰ μὴ λιγοθυμήσεις.
Ἄστρα μου, χαμηλώσχετε καὶ σύννεφα σταθῆτε,
γιὰ νὰ περάσει ἡ νεύγυφη κι' ὕστερα πορπατεῖτε.

Γυρίζουν κατόπιν στὸ σπίτι τοῦ γαμβροῦ. Μπροστὰ στὴν πόρτα τοῦ σπιτιοῦ ὁ λυρατζῆς τραγουδάει :

Ἀκούς, νυχάδα, τὰ σὲ πῶ, νὰ μὴ δὲ λησμονήσεις,
αὐτὴν τὴν πόρτα ποῦ θὰ μπεῖς καλὰ νὰ προσκυνήσεις,
τὴν πεθερά, τὸν πεθερὸ νὰ τίς ἐπροτιμήσεις.

1) Λεπτομέρειες καὶ τραγοῦδια βλ. «Ἀρχεῖον Θράκης», Ε', σελ. 150-155.

Μετά τὰ σχετικὰ κεράσματα ἀκολουθεῖ τραγούδι :

- 'Ο διαμανδένιος ὁ σταυρὸς, νὰ ζήσει ἡ νύφη κι' ὁ γαμπρός.
 —'Ο διαμανδένιος ὁ σταυρὸς μὲ ἀσημένιο τάσι,
 τ' ἀδρόγυνο ποὺ στέργεισε νὰ ζήσει νὰ γεράσει.
 —'Ο διαμανδένιος ὁ σταυρὸς μὲ τὴ χρυσὴ κορδέλλα,
 νὰ ζήσει ὁ κουμπάρος μας κι' ὅλα τὰ συμπεθέρια.
 —'Ο διαμανδένιος ὁ σταυρὸς γύρους μαργαριτάρια,
 νὰ ζήσει κι' ὁ παράγαμπρος κι' ὅλα τὰ παλλικάρια,
 —'Εμορφα ποὺ ταιριγιάσατε τὰ δυὸ σας ἕνα μπόγι,
 σὰν τὰ κυπαρισσόπουλα πὲ μέσ' τὸ περιθόλι.
 — Κουμπάρε, ποὺ στεφάνωσες τὰ δυὸ τὰ κυπαρίσσια,
 νὰ σ' ἀξιώσει ὁ θεγδὸς νᾶρκεσαι στὰ βαφτίσια,
 — Πολλὰ χρόνια νὰ ζήσετε καὶ τέκνα ν' ἀποκτήσετε.
 —'Λοπρο χαρτί μὲ γράμματα, νᾶχουν καλὰ γεράματα.
 Βάλε κρασί μέσ' τὸ γυαλί, νὰ πῆι κι' ὁ λυρατζῆς ποὺ τραγουδεῖ.

"Υστερα χορεύουν. "Όταν σέρνουν τὸ χορὸ ἡ νύφη καὶ ὁ γαμβρὸς τραγουδοῦν διάφορα τραγούδια :

— Νυφάδα μου, νυφάδα μου,	νὰν' ὁ γαμπρὸς ἀηδόνι
τὸ τί πολυἀργήσες	καὶ ἡ νύφη χελιδόνι.
ἔμορφο τὸν διάλεξες	"Εδρεξά τὴν Ἀνατολή,
Γαμπρέ μου, γαμπρέ μου,	ἔδρεξα τὴ Δύση,
τὸ τί πολυἀργήσες	δὲν γεῖδα στὰ ματάκια μου
ἔμορφη τὴ διάλεξες.	τέτοια ὠραία νύφη.
Τὴ σιγανή, βγάλα μ' ἀμὰν καλέ,	'Ως καὶ τὰ βοττινάκια της
τὴ σιγανή, τὴν ταπεινὴ	καὶ κεῖνα ἔχουν γνώση
τὴν ἄξια τὴν εὐγενική.	καὶ πορπατεῖ σιγά-σιγά
—'Εγὼ σ' ὅσα δουγούνια πῆγα	κάρτσα νὰ μὴ λερώσει.
τέτοια νειόνυφη δὲν εἶδα.	

Τὴν Δευτέρα τὸ πρωὶ βγάζουν τὰ τάματα (μποξαλίκια) ἀπὸ τῆς νύφης τὰ σεντούκια καὶ τὰ μοιράζουν στὸν πεθερό, τὴν πεθερά, τὸν κουμπάρο κλπ.

Τὸ βράδι τῆς Δευτέρας ὅλο τὸ συγγενολόγι τοῦ γαμβροῦ καὶ τῆς νύφης μαζεύονται στὸ σπίτι τοῦ γαμβροῦ γιὰ νὰ κάνουν τὴ λεγομένη «ἀντίχαρα». Προσφέρει ὁ καθένας ἕνα κοιτόπουλο, μιὰ πῆττα καὶ ὅ,τι ἄλλο μπορεῖ γιὰ νὰ γίνει τὸ κοινὸ αὐτὸ συμπόσιο, ἐνῶ τὰ ἔξοδα τῶν τραπεζιῶν ὡς τὴ βραδιά ἐκείνη βγαίνουν ἀπὸ τὴν τσέπη τοῦ γαμβροῦ. Ἡ ἀντίχαρα εἶναι μεγάλο γλέντι ποὺ κρατεῖ ὡς τὶς πρωινὲς ὥρες μὲ τραγούδια καὶ χορούς. Τὴν Τετάρτη τὸ πρωὶ ὁ γαμβρὸς ἐπισκέπτεται τὸν κουμπάρο καὶ μαζί πηγαίνουν στὴν ἐκκλησίᾳ. Ἡ νύφη μένει στὸ σπίτι σαράντα ἡμέρες, χωρὶς νὰ βγαίνει γιὰ ἐξωσπιτικὲς δουλειές.

2. Τοῦ θανάτου

Ἀπὸ ὅσα ἀφοροῦν τὸ νεκρὸ καταγράφουμε ἐδῶ μόνον μερικὲς ἰδιάζουσες λεπτομέρειες, γιατί τὰ ἄλλα εἶναι σχεδὸν πανελλήνιες συνήθειες.

1.—Τὸ νεκρὸ τὸν ἀλλάζουν καὶ τὸν τοποθετοῦν ἐπάνω σὲ σανίδια. Στὸ στόμα τοῦ βάζουν ἓνα κεραμίδι καὶ πάνω χαράζουν ἓνα σταυρὸ καὶ γράφουν τὸ ὄνομα τοῦ νεκροῦ.

2.—Τὸν πηγαίνουν στὸ νεκροταφεῖο (στὰ νημόργια) καὶ τὸν θάβουν (πα-
ραχώνουν του). Ὁ καθένας ποὺ συνοδεύει τὴν κηδεῖα πετᾷ στὸ μνήμα λίγο
χῶμα, λέγοντας τὸ συνηθισμένο : «Θεὸς χωρὲς' don».

3.—Ἄν ὁ νεκρὸς εἶναι εὖπορος, ἓνας ἀπὸ τοὺς συγγενεῖς του σκορπίζει
ἐπάνω στὸν τάφο του μερικὰ νομίσματα καὶ τὰ παιδιά τρέχουν καὶ τὰ παίρ-
νουν ¹.

4.—Οἱ πρσισότεροι ἀπὸ τοὺς οἰκείους, ὁ παπᾶς καὶ οἱ νεκροθάφτες (θα-
φτάδες) γυρίζουν στὸ σπίτι τοῦ νεκροῦ καὶ τρῶνε. Τὸ φαγητὸ αὐτὸ εἶναι συ-
νήθως φασόλια, ρεβίθια, πιλάφι κλπ. καὶ ὀνομάζεται «μακαρίε». Τὴν πρώτη
μπουκίᾳ τοῦ ψωμιοῦ ποὺ πρόκειται νὰ φᾶνε τὴν βοῦτοῦν στὸ κρασί.

5.—Φεύγουν κατόπιν γιὰ τὰ σπίτια τοῦ νεκροῦ. Πρῶτοῦ μπεῖ στὸ σπίτι του ὁ
κάθε χωριανὸς ποὺ ἀκολούθησε τὸ λείψανο, πλένεται ἔξω στὴν ἀλλή με
λίγο νερό.

6.—Οἱ νεκροθάφτες φεύγοντας ἀπὸ τὸ σπίτι τοῦ πεθαμένου παίρνουν
μιὰ λωρίδα πανὶ καὶ τὸ κρύβουν κάπου ἔξω στὴν ἀλλή τους. Μετὰ σαράντα
ἡμέρες τὸ παίρνουν πάλι, τὸ πλύνουν καὶ τὸ βάζουν γιὰ μπάλωμα σὲ ἓνα
ροῦχο τους, γιὰ νὰ μὴ πιαστοῦν τὰ χεῖρά τους.

7.—Συνήθως σαράντα ἡμέρες μετὰ τὸ θάνατο πηγαίνουν κάθε πρωὶ μιὰ
προσφορά στὸν παπᾶ γιὰ νὰ διαβάσει (σαραδαλείτρουγο).

8.—Ἡ ψυχὴ πιστεύουν ὅτι μένει ἐλεύθερη σαράντα ἡμέρες καὶ γυρίζει
παντοῦ.

9.—Μνημόσυνα γίνονται τριήμερο, ἐννιάμερο, σαραντάμερο, ἐξάμηνο.

10.—Σὲ τρία χρόγια ξεχώνουν τὰ κόκκαλα τοῦ νεκροῦ. Τὰ πλένουν με
κρασί καὶ τὰ ξαναχώνουν. Ἄν στὸ ξέχωμα βρεθῇ κανένα χρυσασφικὸ, τὸ
παίρνει ὁ ἄνθρωπος ποὺ ξεχώνει τὰ κόκκαλα ἢ τοῦ πληρώνουν κάτι καὶ τὸ
παίρνουν οἱ οἰκεῖοι τοῦ νεκροῦ.

3. Χριστουγεννιάτικα ἔθιμα

Μὲ πολλὴ ἀγωνία περίμεναν τὶς Χριστουγεννιάτικες γιορτὲς στὸ Σαμό-
κοβο. Εἶναι ἡμέρες τῆς ἀνάπαυσης, τῆς χαρᾶς καὶ τοῦ γλεντιοῦ. «Ἐμεῖς ἐγλέν-
διζαμ' τὰ καποινὰ τὰ χρόνια στὸ χωριό, μᾶς διηγεῖται παλιὰ Σαμοκοβιανή.

1) Ὁμοιο ἔθιμο ἐπικρατεῖ στὴν Πελοπόννησο στὸ γάμο, ὅταν πηγαίνουν τὴ
νύφη στὸ σπίτι τοῦ γαμβροῦ. Στὴ Θράκῃ ρίχνουν λεφτὰ στὰ βαφτίσια.

Πὲ τ' "Αῦ-Νικόλα κ' ὕστερα, συνέχεια ὡς τὰ Χριστούγεννα, ἔβγαινάσι στὰ σπίτια κάθε βράδ' τέσσερ' νοματοὶ πὲ τὸ δαβουλέλλ', ἔπαιζάσι τὸ δαβουλέλλ' καὶ τραγουδούσασι τραγούδια καποτνά. "Ὅδε πῆγαινάσι στὸ ρετοπέροχο σπὶτ' τραγουδούσασι :

Γήρταμε στὸν ἀφένδη μας τὸν πρῶτο ζευγηλάτ',
 πῶχει βουθάλια δρακωτὰ κι' ἀλέτρια σιδερένια
 καὶ κάμνει ¹ τὴν ἡμέραν δοῦ ἐννιὰ βοδιῶ χωράφ',
 Τὸ κάμνει δο, τὸ σπέρνει δο, γυρίζει διβολᾶ δο.

Κεῖ πὺν γεῖχε κορίτσ' ἀνύπαδρο τραγουδούσασι :

Κοράσι ν ἐστολίζουνδο Σαβδάτο γούλη μέρα,
 τὴν Κυριακίτσα τὸ πρῶτὸ νὰ πὰ νὰ μεταλάβει,
 μὲκίνει ἡ μάννα δοῦ μῆροστὲ, ἡ κόρη κατὰ πόδι,
 γιομίζει ὁ δρόμος λούλουδα καὶ ἡ ἐκκλησιά πὲ μόνχο.
 5 Σὺν τήνε γεῖδε ἡ ἐκκλησιά πὲ τρεῖς μεργιές ραγίστη,
 σὺν τήνε γεῖδε κι' ὁ παπᾶς φῆκε τὴν ψαλμωδιάν δοῦ,
 καὶ τὰ μικρὰ διακόπουλα ἐχάσασι τὰ χαρτιά δοῦς.
 Καὶ κείνη πὲλογγήθηκε καὶ τοὺς ἐσυντυχαίνει :
 —Ψάλε παπᾶ, σὺν πῶψαλλές, διάκε σὺν καλονάρχας,
 καὶ σεῖς, μικρὰ διακόπουλα, εὐρήτε τὰ χαρτιά σας.

Κεῖ πὺν γεῖχε μαθητὴ στὸ σκολεῖο τραγουδούσασι :

Ἡ μάννα πῶχει τὸ παιδί τὸ μικροκανακάρη,
 λούζει δο, χτενίζει δο καὶ στὸ σκολεῖο τὸ στέλνει.
 Βρίσκει παιδιὰ πὺν παίζουσι κάτσι κι' αὐτὸ καὶ παίζει,
 καὶ τσάκσε τὸ φηκάρι δοῦ καὶ χύθη τὸ μελάνι,
 5 καὶ λέρωσε τὰ ροῦχα δοῦ τὰ λινομεταξένια.
 Γυρίζει, πὰ στὸ σπὶτι δοῦ, τὴ μάννα δοῦ φωνάζει.
 —Τ' ἔχεις, παιδάκι μου καὶ κλαῖς καὶ βαρεῖνα στενάζεις ;
 —Κοδύλισα τὸ χέρι μου καὶ χύθη τὸ μελάνι...

Κεῖ πὺν γεῖχε σαλὸ παιδί τραγουδούσασι :

Ἐνα σαλὸ σαλούτσικο, ἀφράτο νδυλιμένο,
 ἔδας τὸ γέννα ἡ μάννα δοῦ κι' ἔδας τὸ κοιλοπόννα,
 περικαλεῖ τὴν Πανεγιά καὶ τὸ Θεγὸ δοξάζει :
 —Θεγέ μ', καὶ δὸς το ριζικὸ καὶ δῶσε δο κισμέτι,
 νὰ πορπατεῖ νὰ χαίρεται, νὰ παίζει τίς παράδες.

Τὴν παραμονὴν ἑορστὲ πὲ τὰ Χριστούγεννα τὸ βράδ' ἔδρεχάσι γύρω στὰ σπίτια καὶ γήλεγάσι :

1) κάμνω=ὀργάνω.

Χριστὸς γεννιέται,
σὰ γήλιος φέγει,

σὰ νειὸ φεγάρι,
σὰν παλλικάρι.

«Τὸ βράδ' τῆς παραμονῆς πὰ στὸ σοφρὰ ἔβανάμε θυμνιάμα μέσ' τὸ νι καὶ καίγουνδου καὶ μόσκιζε τὸ σπít'. 'Ο νοικοκύρ'ς τῇ σπιτιοῦ ἔλα θυμνιάσ' τὰ βόδια καὶ γουλνούς τις ἀθρῶπ'. Τὸ νι πόμενε κεὶ ὡς τοῦ Φωτὸς καὶ τότε σηκώναμε δο. "Ὁδε ἔλα ξημερώσ' Χριστοῦγεννα, πάλε γυρίζασι καὶ τραγουδούσασι :

Κυαρχὰ Θετόκο ἐκοιλοπόννα,
ἐκοιλοπόννα καὶ παρχαλίε :
—Βοηθήστε με αὐτὴ τὴν ὥρα,
τὴ βλογημένη, τὴ δοξασμένη,

μαμὴ νὰ πᾶτε, μαμὴ νὰ φέρτε.
"Ὡστε νὰ πᾶσι καὶ νὰ γυρίσου,
Χριστὸς γεννήθη σὰ νειὸ φεγάρι,
σὰ νειὸ φεγάρι σὰν παλλικάρι.

«Τ' "Αι-Βασιλειοῦ τὸ βράδ' κόβγαμ' τὴ βασιλόπηττα πὲ τὸ μεταλλικὸ μέσα ¹⁾. Μάζευγαμ' κουκούτσια ἀπ' ἀκρανιὲς καὶ ἔβαζάμε da γύρω-γύρω στὴ στιά. "Ενα κουκκί γιὰ τὸ σπít', ἓνα γιὰ τὸν μπαμπᾶ τῇ σπιτιοῦ, ἓνα γιὰ τὴ μάννα, γιὰ τὰ παιδιὰ, γιὰ τὰ ζῶα καὶ γουλνούς. Γούλ' ἡ φαμίλια γύρω στὸ παραγών' λογιάζαμ' νὰ δγιοῦμ' τὰ κουκκία ποὺ ἔλα φουσκώσου πὲ τὸ πύρωμα τῆς στιᾶς καὶ νὰ σκάσουν. "Αμα τὸ κουκκί πὲ καμένα δὲν ἔλα σκάσ', γείχαμέ δο κακὸ γιὰ κείνονα. "Ελα πεθάν' ἔλα πᾶν' κακὸ.

Τὸ γίδιο βράδ' βρίσκαμ' καὶ τσεραπία (ἀγλαδία) μεγάλο νδάλ, ἔβαναμέ δο μέσ' τὴ στιά καὶ καίγουνδου κάθε βράδ' πὲ λίγο-λίγο ὡς τοῦ Φωτὸς. Τοῦ Φωτὸς ἐκαιγάμε δο γούλο. Γείχαμέ δο ἀδετ.

Τὰ δωδεκάμερα πὲ τῇ Χριστοῦ καὶ γύστερα δὲν ἔβγαινασι ὄξω ὁ κόσμος, χωρὶς φωτιά, γιατί φοβούνδου πὲ τὶς βρυκολάκ', τὶς μπουρμπουτσέλ'. 'Ο καιρὸς βαρὺς. "Ὡς νὰ φωτιστοῦ τὰ νερά δρέχουσι γούλα τὰ κακά. Φροκαλίδια, στάχτες, δὲν ἔρριχναμ' ὄξω, γιατί γείχαμέ δο κακὸ. "Αμα ἔρριχναμ' ἔλα πᾶσι κεὶ οἱ κυλκάτζαρ'. Κόκκαλα δὲν ἔρριχναμ' ὄξω, γιατί ἔλα γλείψου οἱ λύκ' καὶ δὲν ἐστέρνοντοῦ κουταβέλλια. Μάζευγαμ' γούλα τὰ φροκαλίδια σ' ἓνα μέρος καὶ πὲ τοῦ Φωτὸς καὶ γύστερα ἔρριχνάμε da. Κεῖνες τὶς ἡμέρες πέθνησκάσι ὁ κόσμος, γιατί γήδου βαρὺς καιρὸς καὶ φυλάγουνδου.

Οἱ βρυκολάκ' (μπουρμπουτσέλ') γίνουνδου πὲ τὶς ἀθρῶπ', ποὺ ἔλα πεθάνου ἀμετάλαβοι. "Εδρεχάσι στὰ σπίτια, βροδοῦσασι, ροπούσασι τὴ θύρα καὶ γιὰ νὰ διαβαίνουνσι πὲ κεὶ θύμνιαζαμ'. "Ετσ' πίστευγαμ' καποτὲ στὸ χωριό μας».

Ἀποκριάτικα — Ἡ Πιτεροδευτέρρα

Μέσα στὰ συνηθισμένα ἀποκριάτικα γλέντια, στὸ Σαμόκοβο ἐξαίρεση ἀποτελοῦσε ἡ Πιτεροδευτέρρα. "Ετσι ὀνομάζουσι τὴν Δευτέρρα μετὰ τὴν Κυ-

1) Τὸ ζύωμα καὶ κόψιμο τῆς βασιλόπηττας γίνεται ὅπως σὲ ὅλα σχεδὸν τὰ Ἑλληνικὰ χωριά. Πρβλ «'Αρχεῖον Θράκης», τόμος Ε', σελ. 156.

ριακή τῆς πρώτης ἀποκριᾶς. Εἴταν ἡμέρα τῆς ἀπόλυτης ἐλευθερίας, τῆς χαρᾶς, τοῦ γλεντιοῦ, τῶν ὀργίων. Γυναῖκες καὶ ἄνδρες συμμετείχαν στὴ γιορτὴ αὐτή, χωρὶς ἢ ἐλευθεροστομία νὰ πειράζει κανένα. Μερικοὶ νέοι ἔβαζαν στολὴ τσολιᾶ, ἄσπρη, κεντημένη. Στοιὺς ὤμους ἔρριχναν τσεβρέδες καὶ στὸ κεφάλι φοροῦσαν τσεμπέρια (φακιολίζδαι). Ἐχόρευαν πὲ τὴ γαῖδα, τραγουδοῦσαν, βωμολοχοῦσαν. Αὐτοὶ ἦσαν οἱ λεγόμενοι «σεῖμένηδες».

Ἄλλοι νέοι ἐντύνονταν μὲ παλιὰ φουστάνια ἄσπρα, στὸ κεφάλι ἔβαζαν

Ὁ λύρατζης τοῦ Σαμοκοβιοῦ Γ. Γκόρης μὲ τὴν ἐτόπια φορεσιὰ του παίζει τὴ λύρα.

προβιές (βούργιες), φοροῦσαν κινκᾶτα ζουνάρια καὶ κρεμοῦσαν κουδούνια καὶ σκορδορομαθιές. Κρατοῦσαν στὰ χέρια ξύλα μακριά, ἔκαναν διάφορους κορδακισμούς, τραγουδοῦσαν, χόρευαν, βωμολοχοῦσαν, ἐπείραζαν. Αὐτοὶ ἦσαν οἱ λεγόμενοι «πιτεράδες». Ἡ ἡμέρα αὐτὴ εἴταν ἀργία. Τὸ εἶχαν καλὸ γιὰ τὴν ὑγεία νὰ χορέψουν ὅλοι, χωρὶς νὰ γίνεται ἐξαίρεση γιὰ τὶς γυναῖκες, ποὺ δὲν εἶχαν πάντοτε αὐτὸ τὸ δικαίωμα.

Πασχαλινὰ

Ἀπὸ τὰ Πασχαλινὰ ἔθιμα καταγράφουμε ἐδῶ μερικὲς τοπικὲς χαρακτηριστικὲς λεπτομέρειες.

1.—Τὴ Μεγάλῃ Δευτέρᾳ (γῦστερα πὲ τὴ Βαγιῶς) ἀρχίζουν νὰ καθαρίζουν τὸ σπίτι.

2.—Τὴν Πέμπτῃ στρώνουν τὰ ροῦχα νὰ τὸ διακοσμήσουν (νὰ πρέπου do). Ἡ Πέμπτῃ ὀνομάζεται Κοκκινοπέφτῃ. Ἐνα ἄβγὸ ποὺ θὰ γεννήσουν οἱ κόττες τὴν Πέμπτῃ τὸ πρωὶ, τὸ παίρνουν, τὸ σημαδεύουν μὲ χρῶμα (μουτζιώνου do) γιὰ νὰ τὸ γνωρίζουν καὶ τὸ ὀνομάζουν *μεγαλοπεφτιάτικο*. Τὸ βάφουν κόκκινο καὶ ὅταν μπαίνουν μικρὰ παιδιὰ στὸ σπίτι, τοὺς κάνουν σταυρὸ στὸ πρόσωπο λέγοντας: «Καλῶς ἦρτες πασκαλιά, πὲ τὰ κόκκινα τ' ἄβγά». Τὸ βάζουν στὸ εἰκόνισμα καὶ μένει ἐκεῖ (στέκεται) μέχρι τὴν Κοκκινοπέφτῃ τῆς ἄλλης χρονιᾶς μαζὶ μὲ λουλούδια φυλαγμένα ἀπὸ τὴν Κυριακὴ τῶν Βαίων. Ἄμα τ' ἄβγά γίνονται 5—6, δηλ. ἀπὸ 5—6 χρονιές, τὰ πηγαίνουν στ' ἀμπέλι καὶ τὰ παραχώνουν.

3.—Τὸ μεγάλο Σάββατο ζυμώνουν τὶς πασχαλινὲς πῆττες (κουλίγια) καὶ

ἐπάνω κεντοῦν μὲ τὸ ψαλίδι διάφορα λουλούδια. Οἱ νειόπαντροι ἀνταλλάσσουν κοιλίγια καὶ ἄλλα πασχαλινὰ δῶρα μὲ τὶς νουνές.

4.—Τὴν ἡμέρα τοῦ Πάσχα στὴν ἄκρη τῆς πῆγας ἀνάβουν κερί κι' ἔτσι ἀναμμένο τὸ πηγαίνουν στὴν ἐκκλησιά. Οἱ ἀρραβωνιασμένοι μετὰ τὸ σχόλασμα τῆς ἐκκλησιᾶς πηγαίνουν στοῦ γαμβροῦ τὸ σπίτι, τὸ μεσημέρι τρῶνε στῆς νύφης καὶ ὕστερα ἐπισκέπτονται τοὺς φίλους (γειτονεύγου).

Ἡ πρωτομαγιά—Τὰ μάγια

Μὲ ἰδιαίτερο ἐνθουσιασμὸ καὶ ξεχωριστὴ συμβολικὴ σημασία γιορταζόταν ἡ πρωτομαγιά στὴν Ἀνατολ. Θράκη. Δὲν εἶναι μιὰ ἀπλὴ φυσιολογικὴ γιορτὴ — ὅπως ἄλλου — ποὺ συμβολίζει τὴ φυσικὴ μεταμόρφωση, τὴ νέα ὁμορφὴ ἐποχῇ, ποὺ φέρνει τὴν ἀγαλλίαση στὴν ἀνθρώπινη ψυχὴ, ἀλλὰ παύει Διονυσιακώτερο χαρακτῆρα καὶ συνδυάζεται μὲ τὰ μάγια καὶ τὶς μάγισσες¹. Τὴ γιορτάζουν καὶ τὴν τιμοῦν περισσότερο οἱ γυναῖκες, ποὺ μέσα τους φωλιάζει πολὺ πᾶθος καὶ ἀξιοπρόσεχτη χαρὰ κι' ἐνθουσιασμοῦ καὶ πολλὰς φορὲς ξεσπάει στὸ τραγούδι, στὸ χορὸ, στὸ ὄργιο.

«Εἴταν γυναικίτικη γιορτὴ ἡ πρωτομαγιά, μᾶς λένε οἱ Σαμοκοβιανοί. Τὴ γιόρταζαν περισσότερο οἱ γυναῖκες τοῦ χωριοῦ μας καὶ μαζί πῆγαιναν καὶ καμπόσοι τσορμπατζῆδες καὶ τὰ ἐσνάφια ποὺ εἴταν στὸ χωριό. Ὁ ἄλλος κόσμος δούλευε στὶς δουλειές του τὴν ἡμέρα ἐκείνη. Πρῶτ' πρῶτ', πρὸ τοῦ ἀκόμα ἀνατεῖλει ὁ ἥλιος οἱ γυναῖκες βρισκόσαντε ἔξω στὰ χλοισμένα λειβάδια (τσατ-τρια) τοῦ χωριοῦ. Κυλιόσαντε πάνω στὰ δροσισμένε χορτάρια, γιατί εἴταν καλὸ γιὰ τὴ μέση, γεμάτες ἐνθουσιασμὸ. Στὰ λειβάδια ὑπῆρχαν λεφτοκαρνές (λεφτόκαρα), βυσινιές, κερασσιές καὶ ἄλλα δέντρα. Ἐκοβαν κλαδιὰ μεγάλα γιὰ νὰ στολίσουν κατόπι τὸ σπίτι. Ἐμάζευαν σαράντα λογιῶν μοσκερὰ λουλούδια, τὰ ἔβραζαν σὲ νερὸ ὕστερα στὸ σπίτι καὶ μὲ τὸ νερὸ ἐκεῖνο λουζόσαντε, γιὰ νὰ μεγαλώσουν τὰ μαλλιά τους καὶ νὰ μὴ πέφτουν. Ἐπαιρναν νερὸ ἀπὸ τὸ πηγάδι, τὴν τσουτσουράκα, καὶ νιβόσαντε γιὰ τὸ καλὸ τῆς ἡμέρας. Ἐνω- ρὶς πάλι γύριζαν στὸ σπίτι καὶ τὸ στόλιζαν μὲ τ' ἀνθισμένα κλαδιὰ. Ὑστερα μαζεύονταν πολλὰ κορίτσια καὶ ἡλικιωμένες γυναῖκες μαζί, νιές καὶ γριές, καὶ πῆγαιναν στὴ βουργάρικη συνοικία τοῦ χωριοῦ. Μὲ λουλούδια στὰ χέρια, χαρούμενες κινήσεις, παιγνίδια καὶ τραγούδια, ἐπῆγαιναν ἀπὸ σπίτι σὲ σπίτι κι' ἔκαναν ἐπισκέψεις (γειτόνευγάσι).

Ἀρχετὰ εἶναι τὰ ἐρωτικὰ τραγούδια ποὺ τραγουδοῦσαν στὶς χαρούμενες ἐκεῖνες στιγμές. Δύο ἀπὸ αὐτὰ εἶναι τὰ παρακάτω :

1) Ὁ συνδυασμὸς αὐτὸς τῆς πρωτομαγιάς μὲ τὰ μάγια ὀφείλεται στὸ ὁμόηχο τῶν λέξεων καὶ στὸ γεγονὸς ὅτι ὁ Μάης εἶναι ὁ μῆνας τῆς βλάστησης, τῆς φυσικῆς ἀναγέννησης, τοῦ ὄργασμοῦ ὅλου τοῦ φυτικοῦ καὶ ζωικοῦ κόσμου. (Πρβλ. Καλλ. Χουρμουζιάδου, *Θρακικά* τ. Θ' σ. 326 καὶ ἐξῆς). Σ. τ. Δ.

—Καλή μαλαματένια μου, νά σέ παρακαλέσω,
στην κλίνη ποῦ κοιμᾶσαι νάρτω καί γώ νά πέσω.
—Στήν κλίνη ποῦ κοιμῶμαι σὺ δὲ χωρεῖς νά πέσεις.
—Γιατί κόρη μ' γιατί; Ἔχω μάννα κι' ἀδερφή,
σὰν ἔχω μάννα κι' ἀδερφή μὲ βάνουσι στὴ μέση.

Ἀπρί—καλὲ Ἀπρίλης φέρνει τὶς θροσιές,
Ἀπρίλης φέρνει τὶς θροσιές κι' ὁ Μάης τὰ λουλουῖδια
κι' ὁ θε- καλὲ κι' ὁ θε- κι' ὁ θεριστὴς ἀλωνιστὴς
κι' ὁ θεριστὴς ἀλωνιστὴς, λεβέντης ἀλωνιάτης,
Ἄντε τὸ Μάη-Μάη τὴν πρωτομαγιά,
χορεύγου οἱ κοπελλιὲς γύρω στὰ κλαδιά.

Ὁ Μάης δὲ φέρνει μόνο τὴ χαρὰ καὶ τὰ τραγούδια μὲ τὴ φυσικὴ ἀναγέννηση. Εἶναι ὁ Μάης ποῦ φέρνει τὰ μάγια, ποῦ «μαγεύγει». Τὴ νύχτα οἱ ἄνθρωποι τοῦ Σατανᾶ, οἱ μάγισσες, γυρίζουν στὰ σπίτια τοῦ χωριοῦ δλόγυμνες «τσιπλιάτσες» καὶ κάνουν τὰ μάγια, τοὺς γιὰ νὰ πάρουν τὴν ἐσοδεῖα (μπερεκετ-μαζούλ) τοῦ γείτονα. Ἀπὸ τὶς συνηθισμένες καὶ γνωστὲς στοὺς Σαμοκοβιανούς «μανδιές» εἶναι τὸ πελέκημα τῆς πόρτας τοῦ σπιτιοῦ. Πήγαιναν δηλ. οἱ μάγισσες τὴ νύχτα καὶ κορυφὰ ἔκοβαν ἓνα μικρὸ πελεκουδί ἀπὸ τὴν πόρτα τοῦ σπιτιοῦ, κηρύττοντας λόγια μαγικά, γιὰ νὰ πάρουν τὸ βιὸς τοῦ γείτονα, τοῦ συγχωριανοῦ τους.

—«Τὸ βράδ' τῆς πρωτομαγιάς, μᾶς διηγεῖται γιὰ Σαμοκοβιανή, γή-ξαιραμ' ἄθρωπο ποῦ ἔβαινε τσιπλιάτσος πὲ τὸ σπὶτ' καὶ πλάγιαζ' ἔτσι μέσ' τὸ γέννημα. Κεῖ ποῦ πλάγιαζε γούλο τὸ γέννημα ἔπεφτε. Γήλεγε λόγια μαγικά καὶ πλάγιαζε γούλο τὸ χωράφ'. Μόν' τρίγια στάχνα πόμασι ὀρθά, γήπαιρνέ da καὶ πήγαινε da στὸ δικό του τὸ χωράφ' καὶ γίνονταν πολὺ τὸ στάφ'. Ἄμα πλάγιαζε, τὰ σκουλήκια σέβαινάσι καὶ ἔβαινάσι πὲ τὸν στόμα του, κοῦς ἔσ'!»!

Παρόμοιες μανδιές ἔκαναν τὴ νύχτα τ' Ἀγιαννιοῦ τοῦ πρωτογόνατου (Τὰ γεννέθλια τοῦ Προδόμου). Γυμνές, δλόγυμνες καὶ τότε οἱ μάγισσες καὶ οἱ μάγοι καβάλα ἀπάνου σ' ἓνα ξύλο γύριζαν στὰ χωράφια γιὰ νὰ κλέψουν μὲ τὰ μαγικά τοὺς λόγια τὴν ἐσοδεῖα τοῦ ἄλλου.

Τὰ μάγια δὲν ἀναφέρονται μόνον στὸ κλέψιμο τῆς ἐσοδεῖας (τῇ μπερεκετιοῦ), ἀλλὰ καὶ σὲ ζητήματα τῆς παντρεῖας καὶ τοῦ ἔρωτα, ὅπως εἶναι τὸ παρακάτω: Γιὰ νὰ μαγέψουν τὸν ποθητὸ τῆς καρδιάς νὰ νυμφευτεῖ, παίρνουν ἓνα σαπούνι, καρφώνουν ἐπάνω σαράντα βελόνια καὶ τὸ πετοῦν στὸ πηγάδι λέγοντας: Ὅπως λυώνει τὸ σαπούνι ἔτσι νὰ λειώσει κι' ὁ τάδε ἄνδρ' μὲ πάρει.

Καὶ ἄλλες ἀκόμη ὑπάρχουν μανδιές ποῦ τὶς κάνουν γιὰ σκοποὺς θερα-

πεντικούς, ἐρωτικούς κ.λ.π. ἀλλὰ οἱ Σαμοκοβιανοί, ὅσοι δὲν ἔχουν λησμονήσει τὶς παλιὲς ἀντὲς συνήθειες, σιωποῦν, γιατί φοβοῦνται μὴ δυσφημίσουν τὸ χωριό τους. Ἡ χαρακτηριστικὴ τους ὅμως σιωπὴ καὶ τὰ κρυφουμουρισμάτα ἀφίνουν πολλὰ νὰ ὑπονοηθοῦν.

Λαϊκὲς πίστεις, προλήψεις καὶ δεισιδαιμονίες

1.—Τρεῖς ἡμέρες μετὰ τὴ γέννηση τοῦ παιδιοῦ ἡ μαμὴ τὸ πλένει (κολυμπάει) καὶ τὸ ἀλατίζει.

2.—Σαράντα ἡμέρες μετὰ τὴ γέννηση ἡ λάμπα εἶναι ἀναμμένη κοντὰ στὸ παιδί, γιατί πιστεύουν ὅτι πηγαίνει ἡ τύχη καὶ γράφει τὴ μοῖρα τοῦ νεογέννητου.

3.—Ἡ λεχὼ προτοῦ σαραντῆ σει δὲν κάνει καμμιά ἐργασία.

4.—Τὴ λεχὼ τὴν ἀλλάζει ἡ μαμὴ στὶς τρεῖς ἡμέρες.

5.—Ἄμα διαβάσει ὁ παπᾶς τὴ λεχὼ καὶ φύγει, στρώνουν τραπέζι πὺρ τὸ ὀνομάζουν «τῆς Παναγίας τὸ τραπέζι». Στὸ τραπέζι αὐτὸ κερνᾷ ἡ μαμὴ καὶ ὁ κάθε συνδαιτημόνας προσφέρει ἓνα νόμισμα (τρεῖς δὲν τὸ χάρισμα).

7.—Ὅταν ἓνα παιδί πεθάνει ἀβάφτιστο, τὸ περνοῦν πέρα ἀπὸ τὸ ποτάμι καὶ τὸ θάφτουν, γιατί πιστεύουν, ὅτι ἂν δὲν τὸ περάσουν πέρα ἀπὸ τὸ ποτάμι, γυρεύει τὸ ὄνομά του καὶ πηγαίνει καὶ βυζαίνει τὴ μάννα του.

7. Τὸ ἀβάφτιστο παιδί τὸ λένε δράκο.

8.—Μετὰ τὴ δύση τοῦ ἡλίου ἡ πόρτα τοῦ σπιτιοῦ κλείνει καὶ δὲν ἐπιτρέπεται νὰ μπεῖ κανένας μέσα, γιατί πιστεύουν, πὼς εἶναι κακὸ γιὰ τὸ μωρό. Ἄν κανένας τοῦ σπιτιοῦ ἀνθρώπος βρῖσκεται ἔξω, βάζουν ἓνα κεραμίδι στὴν πόρτα μὲ φωτιά καὶ λιβάνι, πηδᾷ ἐπάνω ἀπὸ τὸ κεραμίδι καὶ μπαίνει (πηδᾷ τὴν κεραμίδα).

9.—Τὴν ἡμέρα πὺρ πρωτοβγάζουν σπόρο δὲ δανεῖζουν τίποτα.

10.—Ἀπὸ τὴν πρώτη χερσιὰ τὸ σπόρο πὺρ παίρνουν νὰ ρίξουν στὴ γῆ.

Σαμοκοβιανὲς μὲ τὴν ντόπια τους παλιὰ φορεσιά. Φοροῦν τσεμπέρ, πκαμισάκι, φούστα, μπροστέλλα, κάρτσες, κοντοῦρες.

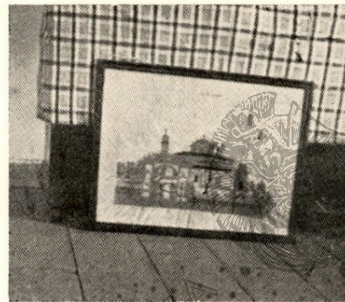
κρατοῦν μερικὸν κόκκους καὶ τοὺς πετοῦν στὸ ἄλῳνι, ὅταν πρωταρχίζουν ν' ἄλωνίσουν.

11.—Γιὰ νὰ φᾶνε τὶς πρώτες τρεῖς μπουνιές ἀπὸ τὸ καινούργιο ψωμί πὺν βγάζουν, τὶς παίρνουν μὲ τὸ δεξιὸ χέρι, τὸ περνοῦν ἀπὸ τὴν κορυφὴ τοῦ κεφαλιοῦ καὶ κρατώντας ἔτσι τὸ χέρι σὲ σχῆμα ἡμικυκλίου πάνω ἀπὸ τὸ κεφάλι, τὶς βάζουν στὸ στόμα.

12.—Τὴν πρώτη πῆττα πὺν ζυμώνουν ἀπὸ τὸ νέο ψωμί τὴ λένε τζιτζιρο κούλικο, γιὰτὶ ἀνήκει στὸ τζιτζιρα, πὺν τραγουδεῖ κατὰ τὴ λαϊκὴ δοξασία :

θερίσεσε, λωνίσητε,	καὶ γὼ τὸ κυλικάκι μου,
δεμκτοκουδανίσητε,	θέλω νὰ μὲ τὸ δώσετε.

13.—Τ' Ἀγιαννιοῦ τοῦ πρωτογόνου (γενέθλια τοῦ Προδρόμου 24 Ἰουνίου) τὸ βράδι πηδοῦν ἐπάνω ἀπὸ

Ἡ ἁγία Σοφία τῆς Θεσσαλονίκης.
Κέντημα μὲ κλωστὲς ἐπάνω σὲ πανί.

τὶς φωτιές. Τρεῖς φορὲς πετοῦν πέτρες ἀπὸ τὰ ἔμπροσς πρὸς τὰ ὀπίσω ἐπάνω ἀπὸ τὸν ὄμο καὶ λένε : «σέ-
βα καλόχρονε, ξέβα κακόχρονε, σέ-
βα καλόχρονε, ξέβα κακόχρονε...».

14.—Ὑπάρχει ἡ παράδοση καὶ ἡ πίστις γιὰ πολλοὺς, ὅτι στὴν Ἐκκλησία τ' Ἅγιο-Λιά στὸ Σαμόκοβο, κά-
θε χρόνο στὴ μνήμη τοῦ ἁγίου πα-
ρουσιαζόταν ἓνα ἐλάφι, τὸ ἔσφαζαν,
τὸ ἔκαναν «κουρμπάν'» καὶ ἔτρω-
γαν ὅλοι οἱ ἐκκλησιαζόμενοι ἐκεῖ.

Κάποτε τὸ ἐλάφι ἐπῆγε κουρασμένο μὲ τοὺς ἰδρώτες στὸ σῶμα του. Οἱ ἐπίτροποι τὸ ἔσφαξαν ἀμέσως, χω-

ρὶς νὰ τὸ ἀφίσουν νὰ ξεκουραστεῖ καθόλου. Ἀπὸ τότε καὶ ὕστερα δὲν ξαναπαρουσιάσθηκε τὸ ἐλάφι.—«Μεῖς λόγιαζαμ'» κεῖ στὴν ἐκκλησιὰ τ' Ἀϊ-Λιά τὰ κέρατα πὲ τὸ λάφ'», μᾶς λένε μερικοὶ ἀπὸ τοὺς παλαιοὺς Σαμοκοβιανούς, πὺν μὲ ἀνευλαβὴ περιέργεια τοὺς ρωτήσαμε, ἂν εἶδαν οἱ ἴδιοι καμμιά φορὰ τὸ ἐλάφι. Τὴν ἴδια παράδοση γιὰ τὸ ἐλάφι ἀκούσαμε κεῖ κα' ἀπὸ Θρακιῶτες, ἄλλων χωριῶν¹.

15.—Ὅταν φεύγει κανεὶς στὴν ξενιτιὰ χύνουν πίσω λίγο νερὸ γιὰ νὰ τρέχει γρήγορα στὸ δρόμο του. Μὲ τὸ χύσιμο τοῦ νεροῦ λένε καὶ τὴ φράση : «Ἔτσ' πὺν πᾶει τὸ νερό, ἔτσ' νὰ πᾶς καὶ νὰ γυρίσ'ς».

16.—Μετὰ τὸ ἡλιοβασίλεμα θεωροῦν κακὸ νὰ πετάξουν τὰ σκουπίδια τοῦ σπιτιοῦ.

¹)Βλέπε *Θρακικά* τ. Α' σ. 187 κ. ἑξ.

17. Στὸ τζάκι ποὺ καΐνε τὰ ξύλα δὲ χωρίζουν τὰ μισὰ ἀπὸ τὸ ἓνα μέρος καὶ τὰ μισὰ ἀπὸ τὸ ἄλλο, γιατί χωρίζεται ἡ ἀγέλη.

18. Ἄμα μπουμπουνίζει τὸ Μάρτη λένε ὅτι χτυποῦν τ' ἀμπάρια, γιατί θέλουν νὰ γεμίσουν.

Γητειές

Γιὰ τὴ βασκανία. Στάζουν σταυρωτὰ μέσα σὲ ποτήρι μὲ νερὸ τρεῖς στάλες λάδι, ποὺ σκορπίζεται (σκομίζεται) μέσ' τὸ νερὸ καὶ λένε τὰ λόγια :

Ἄρχῃ ὁ Θεγός, ὁ θεγδὸς ὁ λόγος | καὶ ὁ λόγος τῇ θεγοῦ. Πάτερ ἡμῶν....

ἄλλοτε λένε τὰ λόγια :

Ἔλα Χριστὲ καὶ ἡ Πανεγιά, χωράφιν -ν ἔσπαιρνε
ὁ Χριστὸς καὶ ἡ Πανεγία μάτι -ν-ἐξερρίζωνε.

Τὰ ἐξανθήματα (βοῦζνα), σταυρώνουν μὲ ἓνα κόκκαλο καὶ λένε : «ὁδε πάρε τὸ κόκκαλο κργιάς πάνω, τόσο νὰ κάνει θεμέλιο ὁ λόγος».

Κατάρες

—Νὰ σὲ δγιῶ δαβούλ' ὡς τὸ πομπρό. —Νὰ σὲ κέφτ' ὁ θεγός. —Νὰ φὰς τὴν κακιά τὴν πέτρα —Νὰ βάζιζ' ὡς τὸ πομπρό. —Νὰ μὴ σώζ'ς. —Νὰ μὴ γεννιούσου, ὠργισμένε ! —Κουτάδ' νὰ γεννιούσου καὶ νὰ βάζιζες. —Νὰ μὴ σ' ἔχω στὸ κεφάλ' μ' Καρακούσ'. —Ρήμαξε καὶ πόριξε. —Νὰ σκάσ'ς καὶ νὰ πλανιάξ'ς —Ὁχεδρα φαρμακερὴ νὰ γέν'ς.

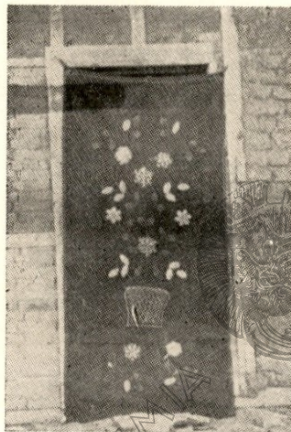
Σαμοκοβιανὰ ἀστεῖα καὶ ἀνέκδοτα

Ἀπλοῖκιὰ ἔχει χαρακτηρίσθῃ ἡ ζωὴ τοῦ χωριοῦ. Ἄν ὁ χαρακτηρισμὸς αὐτὸς μὲ τὴν ἐπίδραση τοῦ μηχανικοῦ πολιτισμοῦ ἔχει χάσει τὴ σημασία του γιὰ πολλὰ σημερινὰ χωριά, ταιριάζει ἀναντίρρητα γιὰ τὴν παλαιὰ ζωὴ τῶν Σαμοκοβιανῶν, ποὺ ζοῦσαν τὴν ἡσυχὴ ζωὴ τοῦ χωριοῦ τους, χωρὶς ἀνησυχίες, καὶ σκέψεις πολλές. Ἡ ἔλλειψη μεγάλης ἐπικοινωνίας δὲν ἄφηνε νὰ εἰσχωρήσουν ἔχει οἱ πειρασμοὶ τοῦ σύγχρονου ἀστικοῦ πολιτισμοῦ.

Ζοῦν ἀκόμη παλαιοὶ καὶ νεώτεροι ἄνθρωποι καὶ ἀποτελοῦν τὸ μεγάλυτερο μέρος τοῦ χωριοῦ μπορούμε νὰ εἰποῦμε, ποὺ ἀνήκουν στοὺς τύπους ἐκείνους, ποὺ ὁλόκληρὴ τὴν ψυχὴ συνθέσῃ τους, τὸ εἶναι τους ὅλο, κατέχει καὶ καθοδηγεῖ ἡ ζωὴ τοῦ χωριοῦ τους, μὲ τὶς μονόχρωμες, ἀλλὰ φυσικώτατες ἐκδηλώσεις της. Δὲ ζοῦν ἀπλῶς τὴ ζωὴ τοῦ χωριοῦ, ἀλλὰ κυριολεκτικὰ τὴν ἔχουν ἐνσαρκωμένη, εἶναι ἡ φωτογραφία τῆς ἐσωτερικῆς ζωῆς, τῆς ψυχῆς τοῦ χωριοῦ, ποὺ σὲ καλεῖ χωρὶς πολὺ κόπο νὰ τὴν προσέξεις καὶ νὰ τὴν χαρεῖς, γιατί ἔχει ἐμφάνιση δική της χωρὶς ἐπίπλαστα καὶ ξένα. Τίποτα τὸ ψεύτικο καὶ τὸ ἐπιτηδευμένο. Καὶ ἀπὸ αὐτὴ τὴν ἀποψη, ἡ φωτογραφία αὐτὴ ἔχει τὴν ἀξία της, ὅσο κι' ἂν λείπει ἀπὸ πάνω της ἡ πολιτισμένη ἐπίδραση

τῆς τέχνης, ὅπως τὴν ἀντιλαμβάνεται ὁ σημερινὸς ἄνθρωπος, ποὺ κινεῖται, ὄχι αὐθόρμητα καὶ φυσικὰ βέβαια, μέσα σ' ἓνα πλαίσιο πολιτισμοῦ καθορισμένο ἀπὸ τὶς σύγχρονες συνθήκες. Εἶναι κάτι τὸ φυσικὸ καὶ ἀληθινό. Δὲν ἔχει σημασία ἂν θὰ βρεθοῦν μερικοὶ ποὺ θὰ τὸ χαρακτηρίσουν ἀπολίτιστο καὶ κατώτερο. Αὐτὸ ξεαρτᾶται ἀπὸ τὸν τρόπο ποὺ κρίνουμε καὶ τὸ εἶδος τῆς μόρφωσης ποὺ ἔχει ὁ καθένας μας, ἀφοῦ καλὰ-καλὰ δὲν ξαίρουμε καὶ διαφωνοῦμε στὸν ὅρισμό τοῦ τί εἶναι ἀνώτερο καὶ τὸ κατώτερο. Σημασία ἔχει τὸ ὅτι εἶναι πηγαῖο καὶ ἀληθινό.

Μᾶς τὴ δίνουν τὴ φωτογραφία αὐτὴ οἱ Σαμοκοβιανοὶ μὲ τὰ ἀστεῖα, τὰ πειράγματα, τὰ ἀνέκδοτά τους, ποὺ ἔγιναν καὶ γίνονται γιὰ νὰ πειράξει ὁ ἓνας τὸν ἄλλο, τοὺς ἴδιους τοὺς ἑαυτούς τους, γιὰ νὰ καυτηριάσουν, νὰ γελάσουν, νὰ ψυχαγωγηθοῦν. Ἀμα διαπιστώσουν μὲ τὴ δυνατὴ διαίσθηση ποὺ τοὺς διακρίνει, ὅτι δὲν πηγαίνει μὲ σκοπὸ νὰ γελάσεις εἰς βάρος τους ξεχωρίζοντας τὸν ἑαυτό σου σὰν πῶς πολιτισμένο τάχα, δὲν ἔχουν καμμιὰ ἐπιφύλαξη σ' αὐτὸ τὸ σημεῖο, γιατί δὲ φοβοῦνται ἀπὸ τίποτα. Γιὰ τὸν ἑαυτό τους, πειράζουν, γιὰ τὸ χωριό τους, λένε, δὲν κάνουν κακὸ σὲ κανένα. Ὁ ἓνας ὕστερα ἀπὸ τὸν ἄλλον ἀρχίζουν νὰ μᾶς διηγοῦνται καὶ νὰ γελοῦν : « Ἐφτά σακκιά ἀγροικιά σὲ γούλ' τῇ νδουνιά, τὰ ἔξ στὸ Σαμοκόβ ».

Ἄνθος κεκτημένο μὲ λεπτὴ κλωστή ἐπάνω σὲ μεσάλα.

Κοῦγε :

1.—Δάρκανε δυὸ Σαμοκοβλήδες ἄγροικοὶ μινὰ φορὰ καὶ πήγασι στὸ χοκιμὰτ (δικαστήριο). Ρωτᾷ ὁ κατὴς τὸν κατηφορούμενο :—Γιατατὶ ἔδρες τὸν ἄλλον ;—Δὲν τὸν ἔδρα, τοῦ ἀπαντᾷ. —Πὲ τί χτύπές δον ; λέγ' ὁ κατὴς. —Πὲ τὸ ξύλο ἀμῶ τὸ ἱμάνι τ' (τὴν πίστη του).—Πόσω χρονῶ γεῖσαι ;—Πὲ τὸ Ξαφενιὼ τῆς θειᾶς μου συνομιλιά (συνομιλικοί).

Κοῦγε :

2.—Ἕνας Τοῦρκος νδάμωσε ἓνα Σαμοκοβλῆ στὸ κάκαρο, στὸ Καρμὰν βαῖτο καὶ ρωτᾷ done :—Μβοὺ γιὸλ γιδὲρ Σαμοκοβᾶ ; (πάει στὸ Σαμόκοβο αὐτοῦς ὁ δρόμος ;) Τὸν ἀπαντᾷ ὁ Σαμοκοβλής :—Νδούρ, (στέκα) ἀγᾶ, ἂ σὲ τὸ πῶ. Πὲ δῶ ἂ πάρ'ς κακαρωτὴ βίγνα μονοπατή, Ροκοκοῦ ἀμπέλ' σούρτζε μέσ' τὸ Σαμοκόβ. Ὁ ἀγᾶς κανδίποτε δὲ γατάλαβε,

Κοῦγε καὶ ἄλλο ἄγροικο :

3.—Ἕνας Σ. ἔκοψε καὶ γιόμισε τ' ἀμάξι τ' ξύλα πὲ τὸ βουνὶ καὶ γύρσε νὰ πὰ στὸ χωριό. Τὸν νδαμών' ἕνας Τοῦρκος καὶ λέγει doné :—Σάπ' γιολ-νδάν (μέριασε νὰ περάσω). Ὁ Σαμοκοβλῆς ποὺ δὲ γήξερε Τοῦρκικα, ὅπως γούλ' στὸ χωριό μας, τοῦ ἀπαντᾷ :—Ἐγὼ τώρα τᾶκοψα, ἀγᾶ, δὲν ἐσάπασαι.

Φύλαξε :

4.—Ἕνας Σ. νδάμωσε δυὸ Τρουλλιανοὺς (κατοίκους τοῦ γειτονικοῦ χωριοῦ Τρουλλιᾶ). Νούνια¹ ὁ Σ. νὰ μασκαρευτεῖ, (νὰ πειράξει) τοὺς Τρουλλιανούς κι' ἄρκεψε νὰ μαζών' κουκουζέλλες (καρποὶ τοῦ δένδρου μεσές, εἶδος βαλανιδιᾶς). Ρωτοῦσι οἱ Τρουλλιανοί :—Τὰ τίς ποίσεις αὐτές ;—Γῆρτε κατῖκ' στη Νιάδα καὶ γυρεύγ' κουκουζέλλες νὰ φορτώσ', λέγει ὁ ἄγροικος Σ. Οἱ Τρουλλιανοὶ ἄρκεψάσι καὶ μάζεργάσι κουκουζέλλες. Φόρτωσάσι πὰ στ' ἀμάξ' τους, τίς πήγασι στη σκάλα στη Νιάδα καὶ ρώτηξάσι ποῦ ἔναι τὸ κατῖκ', ποὺ γοράξ' κουκουζέλλες. Ποῦποτε κατῖκ'. Πόμνασι οἱ Τρουλλιανοὶ πὲ τίς κουκουζέλλες στ' ἀμάξ'.—Ἐ βοῦ Σαμοκοβλή, λέσι τί ἔπκες μας. Ἄ μὰ γειτόν', ἐφένδη μ'.

Μπερντὲς γιὰ τὴ μέσᾳ πόρτα
κεντημένους.**Κοῦγε :**

5.—Μνιὰ φορὰ γήδου ἕνα ἄδρουνο. Ὁ ἄδρας καμνιὰ φορὰ δὲν πήγαινε στὴν ἐκκλησιά. Ἡ γυναῖκα δουγούδιζε dona (παρακινούσε) τὸν ἄδρα δαίμα (συνεχῶς). Πὲ τὸ πολὺ τὸ δουγούνισμα πήγε. Ἐλλάξε, ἔβαλε τὸ πανωβράκι του, τὸ ἀνδρεὶ καὶ τὴ σαλταμάρακα του καὶ πήγε στὴν ἐκκλησιά. Κεῖ ποὺ πήγαινε νὰ νάψ' τὸ κερί γλύστρησε κι' ἔπεσε. «Ἐγὼ καλὰ δὲ σκυλορχόμουνα ἐδῶ, κεῖν' ἡ σκυλογυναῖκα μ' ἔκανε καὶ γῆρτα» λέγ'. Πόλκε ἡ ἐκκλησιά καὶ ρωτοῦσα don ὁ κόσμος ὅξω :—Τί γεῖδες δὰ σήμερα, Καλογιάνν', ποὺ πήγες στὴν ἐκκλησιά ;—Ἄμ τί νὰ διγῶ δά ; Γεῖδα ἕναν πὲ δῶ, ἕναν πὲ κεῖ ποὺ τρώγουνδαν σάν ἀφοὶ τὰ σκυλιά¹. Γεῖχε καὶ μικρά, μόν' ἦδου τὰ μοναφίκια². Γεῖδα καὶ τὸν παπᾶ πὲ τὸ μανδάγερε (τὸ ἱερὸ) καὶ μὲ τὸ μανδατσασούσ' (θυμιατὸ) στὸν ὄμο καὶ

1) Παραφθορά ἀπὸ τὴν παροιμ. φράση ποὺ λέγεται στὴν Πελοπόννησο: «σάν τὰ σκυλιά στὸ ἀφρί», οἱ ψαλτάδες.

2) Ἡ λέξη μοναφίκια λέγεται ἐδῶ μὲ τὴ σημασία διαβολιάρικα, διαβολό-παιδα, οἱ κανονάρχοι.

καίεις με—καίω σε, καίεις με—καίω σε, γῆρτε νὰ καπουνίς' καὶ μένα. Γεῖπα δونا :—Τί μοῦ καπουνίς' δὰ παπὰ ; Δὲ σὼν' στὸ κουγὶ ποὺ καπουνίζουμ ; μὲ καπουνίς' καὶ δῶ πέρα ;

Ἀγάπα κι' ἄκουγε :

6.—Μνιὰ φορὰ πίστευγάσι οἱ Σαμ. πολλοὺς θεγούς. Πίστεψάσι καὶ τὴν ἀχελώνα γιὰ Πανεῖγια. Ἐβαλά δῆνε στὴ μέσ' καὶ λόῦρα-λόῦρα πὰ στὸ καὺ· καλο κόλλασαι κεριὰ καὶ στέκουνδαν γύρω. Ἡ χελώνα, διάβκε πὲ τὰ κεριὰ ἑναμμένα καὶ πῆγε μέσ' στὰ χωράφια. Τὰ χωράφια πῆρασι στιά. Ἀρκεψάσι τότες γοὶ ἄγροικοι Σ. νὰ παρακαλοῦ τὸ Θεγὸ :—«Θεγὲ μ' τὰ πέρα κάψ' τα, τὰ πὲ δῶ ἄφς τα, τὰ πέρα κάψ' τα, τὰ πὲ δῶ ἄφς τα.....» Τὰ πέρα, γήδου ξένα, τὰ πὲ δῶθε γήδου δικὰ δους.

Πῶς πῶμεν ἢ παροιμία :

7.—Ἐνας λαγὸς ξέβαινε σ' ἓνα χωράφ' τὴν ἄκρα κάθε πουργό. Τὸν λόγιας ἓνα ἄγροικος Σ. καὶ κάλεσε τὸ νουνό του νὰ τὸν φιλέψ' φραῖσκο λαγὸ τὴν ἄλλ' τὴν ἡμέρα. Σκώθηκε πολὺ πουργὸ τὰ ταχιά καὶ πῆγε νὰ σκοτώσ' τὸ λαγὸ. Ὁ λαγὸς δὲν ξέβκε κεῖν' τὴν ἡμέρα καὶ γεῖπε τότες ὁ Σ. πὲ τὸ νοῦ τ'.—«Μπιστεψὸν σὲ λαγὸ καὶ κάλεσε νουνό». Ἐτσι πῶμεν ἢ παροιμία.

Μεσάλα. Στὸ μέσο κεντημένο ἀγγελάκι.

Κοῦγε τώρα καὶ γι' ἄλλονε λαγὸ :

8.—Ἐνας λαγὸς ξέβαινε κάθε πουργὸ στὴν ἄκρα τὸ χωράφ'. Γήδου κι' ἓνας ἄγροικος Σαμοκ. καὶ ἔδωκά δονε γοὶ ἄλλοι Σαμ. ἓνα ντουφέκ' ἄδειο νὰ πὰ νὰ σκοτώσ' τὸ λαγὸ. Πῆρε δὸ καὶ πῆγε. Γεῖπα δὸν νὰ μὴ νοίξ' τὸ τουφέκ' ἀλλὰ νὰ τραβήξ' ὅπως γήδου. Στὸ δρόμο ποὺ πῆγαινε γεῖδε τὸ λαγὸ πὲ μακριά. Ἐκατσε νὰ σουμαδέψ', τὸν ἐφαίνουδου μακριά. Πῆγαινε καμπουριστὸς κονδῆτερα-κονδῆτερα. Γεῖδε ποὺ ὁ λαγὸς δὲν τὸν γήπαιρνε χαμπάρ' καὶ γεῖπε πὲ τὸ νοῦ δὸν : Δὲν πηδῶ ἂ τὸν πιάσω. Πήδηξε ὁ Σ. καὶ πλάκωσε δὸν. Ὁ λαγὸς γήδου ἄχερο γιομᾶτος. Γήδου μόνο τὸ τομάρ' δὸν, ποὺ γεῖχα δὸ βάλ' κεῖ γοὶ ἄλλοι.

Κοῦγε :

9.—Ἐνας Σ. πῆγε στὴν Ἑδρινέ (Ἀδριανούπολη). Γόρασε ἓνα ρολόγι καὶ γεῖχε δὸ μέσ' τὸ νδουρβά τ'. Στὸ δρόμο ἔκατσε νὰ ξεπεσταθῇ κι' ἔβγαλε τὸ ψωμί δὸν νὰ φάγ'. Βγάξ' καὶ τὸ ρολόγ' καὶ κούγ' : τίκ τάκ, τίκ τάκ.....

Brodā το κάτ' καὶ λέγ' : « Ἐρμο κι' ἀνάχαρο, νὰ σ' ἔχω στὸ νδουρβά μ' νὰ φὰς τὸ ψωμί ; ἔκοψά δο κάτ' καὶ ξέβκασι τ' ἀντερέλλια δου. Δυῖές ! »

Φύλαξε :

10. — Ὁ παπποῦς ὁ Μπακατούρ'ς πὲ τὴν Τρουλλιά ἔχασε τὰ τσακουμάκια τ' καὶ γεῖπε τὸν παπᾶ νὰ δγιοποιήσ'. Ὁ παπᾶς γεῖπε στὴν ἐκκλησιά : « Ὁ-ποιος γηῦρε da καὶ δὲν τὰ δύν', οἱ πέτρες καὶ τὰ ξύλα νὰ λυώσουν καὶ κείνος ἄα ».

Κοῦγε :

11. — Ἕνας Σαμοκοβιανὸς πῆγε στὴν ἐκκλησιά. Λόγιαζε τὸν ἅγιο κι' ἔλεγε : — Ἐ ! τί λογιαῖς'ς σύ, θαρεῖς πῶν' ὁ Κοτόλ'ς καὶ σὲ σκιάζουμ' ; Κοτόλ'ς γήδου ὁ δανειστής δου.

Ἀγάπα κι' ἄκουγε :

12. — Πήγαινάσι καποτὲ δυὸ Σαμ. στὴν Πόλη. Στὸ δρόμο ποὺ πήγαινάσι, γεῖδισι ἕνα χάν' ποὺ γεῖχε μέσα φαγητά. Νημόσουνο, λέσι ἐδῶ ἃ κάτσουμ' ἃ φᾶμ'. Ἐκατσάσι καὶ γύρεψάσι φαγητὰ. Γύρεψάσι κι' ἄλλο κι' ἔφαγάσι καλά. Σκώθηκαν νὰ διαβοῦ. — Ἐεε, ἐδῶ πληρώνουσι, λέγει δους ὁ χαντζῆς. Φέρετε παράδες. — Ἀ ! λέγει, ὁ ἕνας στὸν ἄλλον, ἐδῶ κάθουν νημόсуна καὶ πληρώνουσι. Δὲ γεῖχασι νὰ πληρώσου καὶ φῆκασι τὶς νδουρβάδες καὶ τὶς σαλταμάρες ἁμανέτ'.

Οἱ Σαμοκοβιανοὶ δὲ γῆξεράσι Τουρκικά. Κοῦγε :

13. — Καποτὲ τρεῖς Σ. πήγασι στὴν Πόλη κι' ἔμαθᾶσι τρεῖς λέξεις. Ὁ ἕνας ἔμαθε πῶς λέσι οἱ Τοῦρκοι «ἐμεῖς». Ὁ ἄλλος πῶς λέσι «γιά μινιά δκα ροβίθια», κι' ὁ ἄλλος «γιά μένα λές». Γύριζάσι στὸ Σαμόκοβο. Στὸ δρόμο γηύρασι ἕνα βεθαμένο, καὶ λόγιαζά done σὰν ἄγροικο. Γῆρτασι οἱ τζανδαρμάδες καὶ γεῖδασί τους. — Ποιὸς σκότωσε τοῦτονα ; λέσι Τουρκικά. Ἀπαντᾷ ὁ πρῶτος Σ. πὲ τὸ λόγο ποὺ γῆξερε τουρκικά : Ἐμεῖς. Λέγει δους κι' ὁ δεῦτερος : Γιά μινιά δκα ροβίθια. Λέγει κι' ὁ τρίτος τουρκικά : Γιά μένα λές. Πῆρα δους τὶς ἄγροικ' κι' ἔβαλά τους φυλακή.

Ὁ Σαμοκοβιανὸς πὲ τὰ πλούτη δου.

14. — Ἀγάπα κι' ἄκουγε, ἐφένδη μ'. Ἐγὼ γεῖχα ἕνα σπὶτ', μεγάλο, ἀψηλό, ἀνάμισ' μέτρο γύψος. Γεῖχε καὶ τριάντα πέντε κεραμίδια ὁ σκεπὸς μαζεμένα. Ἡ σάλα δου γήδου μεγάλ', σὰν πλασταριά. Πενήντα ποτκοὶ χόρευγάσι καὶ κόμ' παραπάν'. Γεῖχε κι' ἀφεγίτες δυό. Πὰ στὴν ἄλληνα κι' ἄλλη ὀρνίθια χωροῦσε καὶ ξέβαινε. Αὐτὴ γήδου ἡ ἀκίνητη περιουσία μ'.

Γεῖχα κι' ἄλληνα ἀκίνητη : Ἕνα χωράφ' γερὸ χωράφ' γοῦλο πέτρα, καναράδες, ἕνα λετρογιὸ καὶ κόμ' παρακάτ' παραπάν'. Φῆκα δῆνε κεῖ στὴν Τουρκιά τὴν περιουσία μ'. Ἐκλαψ' ἡ καρδιά μ', κι' ἔκλαψε καὶ ἡ γυναῖκα μ',

κόμ' πολὺ καὶ τὰ παιδιὰ μ' πὲ τῇ γλῶσσῃ καὶ πὲ τὰ πουλιὰ τὰ κλωκοπούλια, ποὺ τὰ πῆρασι γοῖ Τοῦρκ'. Γεννοῦσασι τὴν ἑβδομάδα δυὸ-τριὰ ἄβγά καὶ κόμ' παρακάτ'. Ἔδινε ἡ γυναίκα μ' γήπαιρνε θυμιάμα, μαῦρο καὶ κόκκινο πιπέρ' μαζεμένο. Τὸ σπίτι μ' πάγκα γήδου. Πολλοὶ πὲ τὸ χωριὸ γείχασι βουβάλια, ἐγὼ δὲ γεῖχα βουβάλια. Γεῖχα κλῶκα καὶ κλωκοπούλια, ποὺ γεννοῦσασι. Γήμουν καὶ γὼ τσορμπατζῆς. Τὰ παιδιὰ μ' πολλὰς φορὲς πόμνασι χωρὶς ψωμί, ποτὲ διψασμένα δὲν τὰ φῆκα. Νερὸ κουβανιούσασι κάθε δυὸ μῆνες δυὸ τενεκέδες τῇ γαστρίῳ. Ρωστούσασι τὰ παιδιὰ, ἀλλὰ γείχασι ψωμαρῶστια. Τώρα στὸ Ἑλληνικὸ ποὺ γήρταμ' μ' ἀποζημιώσασι, ἀλλὰ τί μ' ἀποζημιώσασι! Πῆρα λίρες ἑκατό, μὰ δὲν μπορῶ νδιπ νὰ πορπατῶ. Γὼ γήθελα δολλάρια διακόσια καὶ νὰ μὲ ποῦσι:—Γιῶργ', ὅσο θέλ'ς κόσια.

Παροιμίες καὶ παροιμιώδεις φράσεις

Σημ. Στὴ μικρὴ αὐτὴ συλλογὴ τῶν παροιμιῶν περιλαμβάνονται παροιμίες ποὺ ἀκούσαμε μόνον ἀπὸ τοὺς Σαμοκοβιανούς, ἢ λέγονται μὲ κάποιον ἰδιαιτέρο τρόπο, ἀπὸ αὐτοῦς. Αὐτὸ δὲν σημαίνει ὅτι οἱ Σαμοκοβιανοὶ δὲν ἔχουν καὶ πολλὰς ἄλλες παροιμίες. Δὲν σημειῶνονται ὁμῶς ἐδῶ, γιὰτὶ ἔχουν δημοσιευθῇ σὲ προηγούμενους τόμους τοῦ Ἀρχείου Θράκης, ὅπως ἀκριβῶς λέγονται ἀπὸ τοὺς Σαμοκ. ἢ μὲ διάφορο γλωσσικὸ ἰδίωμα.

Ἀγέλη.—Ξαίρουμε κι' ἐμεῖς τὸ ποὺ πηγαίν' τῇ χωριῶν ἡ ἀγέλ'! =Μήπως ξαίρουμε τί μᾶς γίνεται!

Ἀπίδι.—Τὸ καλὸ τ' ἀπίδ' τρώγει δὲ τ' ἄγριο τὸ γουρουν'. =Πολλὰ καλὰ πράγματα τὰ χαίρονται ἀνάξιοι.

Ἀρχοντας.—Ὁ θεὸς φοβήθηκε πὲ τὸν ὑστερνὸ τὸν ἄρχοντα. =Ἀπὸ ἐκείνους ποὺ ἀπέκτησαν πρόσφατα δύναμη νὰ φοβᾶσαι.

Γουρνότριχα.—Ἡ γουρνότριχα μεταξότριχα δὲ γίνεται =Δύσκολα ἀλλάζει ἓνα πράγμα. Κυρίως λέγεται γιὰ τὸ χαρακτήρα τοῦ ἀνθρώπου. Πρβλ. φύσιν πονηρῶν μεταβάλεῖν οὐ ράδιον.

Κασιδιάρης.—Τί σοῦ λείπει κασιδιάρη; —Μαργαριταρένια σκούφια. =Γιὰ κείνους ποὺ ζητοῦν ἀταίριαστα, ὑπερβολικὰ πράγματα. Πρβ. ὅλα τᾶ χει ἡ Μαργιορὴ μόν' ὁ φερετζὲς τῆς λείπει.

Κόρακας.—Ὁ κόρακας κορακόπλο κᾶν', ἀηδὸν' δὲ γᾶν'. =Κατὰ τοὺς προγόνους καὶ οἱ ἀπόγονοι, πρβ. τὸ μῆλο κᾶτ' ἀπὸ τῇ μηλιά θὰ πέσει.

Κρέας.—Μέσ' τὸ κργιᾶς ἔχ' καὶ κόκκαλα. =Μὲ τὸ καλὸ συννιπᾶται καὶ τὸ κακὸ, μὲ τὸ ὠφέλιμο τὸ ἄχρηστο.

Λαγός.—1) Πὲ τ' ἀμάξ' πιάν' τὸ λαγό. =Κάνει ψυχραῖμα, ἥσυχια τὴ δουλειά του. 2) Πέρσι πέρασ' ὁ λαγὸς καὶ φέτο δῶκε τσίκνα. =Συζήτηση, ἄσκοπη γιὰ πολὺ περασμένα πράγματα, ποὺ ἔχουν χάσει τὴν ἐπικαιρότητα, πρβ. περσινὰ τσίπουρα, φτεινὲς ρακέες.

Μπάλωμα.—Καὶ σὺ κακὸ μπάλωμα καὶ γὼ κακὸ βελόν'. =Τὸ κακὸ μὲ

τὸ κακὸ πληρώνεται, ὅπως μοῦ φαίρεσαι σοῦ φέρομαι.

Μπάμπω.—Μνιὰ στὰ τσάνκα ἢ μπάμπω, δυὸ στὰ τσάνκα ἢ μπάμπω, τρεῖς καὶ ἡ κακὴ τῆς μπάμπως. = Ἡ ὑπερβολὴ εἶναι πάντα ἐπιζήμια. Πρβ. Τὸ πάρα κυριéléησον οὔτε ὁ Θεὸς τὸ θέλει.

Μυζήθρα.—Γεῖδε μυζήθρα καὶ θαρεῖ πῶναι μάνδρα. = Γιὰ κείνους ποὺ ὑπερβάλλουν πάντοτε τὰ πράγματα, ποὺ αὐταπατῶνται.

Νειός.—Βουλήθηκ' ὁ νειὸς νὰ πανθρευτεῖ καὶ χάθηκ' αἱ νύφες. = Γιὰ τοὺς ἀναποφάσιστους, ποὺ μόλις ἀποφασίσουν νὰ κάνουν κάτι, ἀποτυγχάνουν. Πρβλ. Κίνησ' ὁ Ἑβραῖος γιὰ τὸ παζάρι καὶ βρέθηκε Σαββάτο.

Νοῦς.—Καθένας κὰν' πὲ τὸ νοῦ δου μπαϊράμ. = Ὁ καθένας βαδίζει μὲ τὸ δικό του μυαλό, ἐργάζεται μὲ τὸ δικό του τρόπο.

Ξύδι.—Τὸ κακὸ ξύδ' τ' ἀγγεῖο τ' μαραίν'. = Ὁ κακὸς βλέπτει τὸ ἴδιο τὸ συμφέρο του, τοὺς δικούς του.

Ξύλο.—Ξύλο καὶ νερὸ σ' ἔρμο δόπο. = Ἀχρηστα πράγματα.

Ὅφρυδες.—Λῶκε δου ὄφρυδες. = Τὸν ἔκαμε νὰ τὸ πάει ἀπάνω του.

Ποντικός.—Ὅ,τι γεννήσ' ἢ κὰτα ποτὸ κρατεῖ. = Καθένας ἐνεργεῖ, δημιουργεῖ ἀνάλογα μὲ τὴν ἰδιοσυγκρασίαν του. 2) Ὁ ποτὸς δὲ γείχε τρύπα ἔσυρνε καὶ μιὰ κολοκύθα. = Γιὰ κείνους ποὺ ἐπιχειροῦν ἀνώτερα ἀπὸ τίς δυνάμεις τους.

Ποταμός.—Μὴ θαρεῖς πὼς ὁ ποταμὸς καταβάζ' κάθε μέρα ἀξινάρια. = Δὲν εἶναι πάντοτε ἐποχὴ εὐτυχίας, πρβλ. Δὲν εἶναι κάθε ἡμέρα τ' Αἰ Γιωργίου. καὶ —Καθημέρα δὲ βάγ' ἢ μπάμπω στὰ τσάνκα.

Πρόβατο.—Κάθε πρόβατο πὲ τὴ γούτσα δου κρεμνιέται. = Καθένας βαδίζει μὲ τὴν τύχη του.

Σκύλος.—Στῇ σκυλιοῦ τῇ μὲτ' σιμύτ' ἀξίζ'. = Λέγεται εἰρωνικὰ γιὰ κείνους ποὺ κάνουν κάτι ποὺ δὲν τοὺς ἀξίζει, αἰτιαριστο.

Χαῖνης.—Ὅδε κὰν' ὁ χαῖν' καρδιά καίγει χῶρες καὶ χωριά. = Ὅταν θελήσει ὁ τεμπέλης μπόρει νὰ κάνει πολλὰ πράγματα.

Χελώνη.—Ἡ ἀχελώνη τὸ χαλάζ' δὲ δὸ φοβᾶται. = Ὅταν κανένας εἶναι καλὰ ὠχυρωμένος, παρὰσκευασμένος δὲν φοβᾶται.

Αἰνίγματα

Τὰ αἰνίγματα τῆς συλλογῆς εἶναι πολλὰ ὀλίγα, γιατί δὲν καταγράψαμε πολλὰ ποὺ ξαίρουν καὶ λένε οἱ Σαμοκοβιανοὶ ἀλλὰ ἔχουν δημοσιευθεῖ στοὺς προηγούμενους τόμους τοῦ Ἀρχείου, εἴτε ἀκριβῶς ὅπως τὰ λένε καὶ οἱ Σ. εἴτε σὲ διαφορετικὸ γλωσσικὸ ἰδίωμα.

Ἀγράμματος.—Ἀγράμματος ταχυδρόμος, παίρνει ἄγραφη ἐπιστολὴ σ' ἀθεμελίωτο σπῖτι (τὸ περιστέρι τῆς κιβωτοῦ τοῦ Νῶε).

Ἀδέρφια.—Τέσσερα ἀδέρφια τῶνα πὲ τᾶλλο δὲ φτάνει, (οἱ τροχοὶ τοῦ ἀμαξιοῦ).

Γράμματα.—Γράμματα δὲν ξαίρ² καὶ γράμματα σύρν² (σάλιαγκος).

Γάτος.—Ἐνας κάτω περιγραμμάτος, στὰ νύχια στέκ², τὰ δίκια κρύν², (τὸ καντάρι).

Δροσίζω.—Πολλοὺς ἐδρόσισα ἐπὶ ζωῆς μου, ἀλλὰ κανεῖς δὲ βρέθηκε νὰ θάψ² τὰ κόκκαλά μ² (ἢ στάμνα).

Κόσουφος.—Ἐνας κόσουφος νέβαινε | κι' ἄλλος νεκατέβαινε | κι' ἄλλος τὸν ἐπάτησε | κι' ἄλλος τόνε ἐρώτησε : | —Ποῦ πᾶς κόσουφε, κόσουφε ; | —Πάω στὴ λιρδινιά, στὴ μπιρδινιά¹ | στὴ λιρδομπιρδοκουκκουτσιά, | νὰ φέρω λίρδινά καὶ μπίρδινά, | καὶ λιρδομπιρδοκούκκουτσα, | νὰ δώσω τὰ παιδιὰ μ². (τὸ μαγκανοπήγαδο).

Πισπιδί.—Πὲ πᾶν² πισπιδί πὲ κάτ' πισπιδί | τὸ κοιλί δου φουσκωτὶ (τὸ ἀδράχτι).

Συννυφάδα.—Σαράνδα πένδε σύννυφες, καὶ πένδε συννυφάδες,

ἕνα ζωνάρι ξένανδαι, κι' ἕνα χορὸ χορεύγου

(ἢ φράχτη μὲ τὰ παλούκια).

Φεῖδι.—Τὸ φεῖδι τρώγει θάλασσα, καὶ ἡ θάλασσα τὸ φεῖδι, (τὸ φυτίλι καὶ ἡ λάμπα).

Χῶμα.—Ἐπλάσθηκα πὲ γῶμα ὥς ἄθρωπος, ἀλλ' οὐκ' ἄθρωπος (ἢ στάμνα).

Δίστιχα (βεγίτια)

Καὶ οἱ Σαμοκοβιανοί, ὅπως ὄλοι σχεδὸν οἱ κάτοικοι τῆς Θρακιώτικης ὑπαίθρου, ἔχουν νὰ μᾶς εἰποῦν καὶ νὰ μᾶς τραγουδήσουν τὰ εὐτράπελα δίστιχα τους—μὲ τὸ ὄνομα βεγίτια—, γιὰ νὰ ἐκδηλώσουν μ' αὐτὰ διάφορες ψυχικὲς τους διαθέσεις, πολλοὺς καημοὺς καὶ πρῶτα ἀπ' ὅλα τὸν ἐρωτικὸν τους πόθο. Πόθοι ἀπώθημένοι καὶ κοιμισμένοι στὰ βάθη τῆς ψυχῆς, πόθοι ποὺ ἡ συμβατικὴ κοινωνικὴ ἠθικὴ δὲν ἐπιτρέπει νὰ ἐκδηλωθοῦν ἐλεύθερα, βρίσκουν διέξοδο στὴ χαρωπὴ οἰμα τοῦ τραγουδιοῦ, χωρὶς παρεξηγήσεις καὶ ἐπεισόδια φιλότιμου. Τὸ τραγούδι, καὶ πρὸ παντὸς τὸ δίστιχο, ἔχει τὸ δικαίωμα καὶ τὴν εὐχέρεια νὰ εἰπεῖ πολλά, ποὺ ὁ πεζὸς λόγος μὲ τὴν σοβαρὴ καὶ δύσκαμπτη μορφὴ του δὲν εἶναι ἄξιος νὰ τὸ κάνει.

Τὰ δίστιχα τῶν Σαμοκοβιανῶν μᾶς πληροφοροῦν ὅτι κάτω ἀπὸ τὴν ἔωτερικὴ βαρεῖα μορφὴ τους, ποὺ τὴν ἔχει ἀντακωμένη ἡ δουλειὰ τοῦ κάμπου, κρύβεται ψυχὴ αἰσθηματικὴ.

1. Μέσ² τὸ γυαλί κι' ἄλλο γυαλί, μέσ² τὸ γυαλί γυαλίζει,
καὶ τὸ κορίτσι ποὺ ἀγαπᾶς μέσ² τὸ χορὸ γυρίζει.
2. Αὐτὸ δὲν ἔναι ψέμα μόν² ἔν' ἀληθινό,
χορεύγει τὸ πουλί μου καὶ γὼ τὸ τραγουδῶ.

1) Γιὰ τίς λέξεις λιρδινά κ.λ.π. βλ. γλωσσάριο.

3. Μὰ σὺ 'σαι τὸ πουλί μου καὶ δὲ σὲ γνώρισα,
ποῦ ἔλεις περὶ στὰ ξένα καὶ γὼ σὲ πόνεσα.
4. Χωρὶς ἄερα τὰ βουνά, χωρὶς νερὸ τὰ ψάρια,
χωρὶς κορίτσια λεύτερα δὲ ζοῦν τὰ παλλικάρια.
5. Τὸ γράμμα ἐτελείωσε κονδεύγει νὰ τὸ κλείσω ¹,
ἀλλ' ὅσο γεῖμαι ζωντανή δὲ θὰ σὲ λησμονήσω.
6. Πήγαινε γραμματάκι μου, τὴ θύρα νὰ χτυπήσεις ²
καὶ τὸν καλὸ μου τὸν ὄγιό νὰ δὸν παρηγορήσεις.
7. Σήμερις ἔναι τ' Ἀγιαννιοῦ ἔχει μεγάλη χάρη ³,
ποιὸς ἔχει ριζικὸ καλὸ, ναρτεῖ γιὰ νὰ τὸ πάρει.
8. Πόψα ἢ νόχτα τ' Ἀγιαννιοῦ ἔχει μεγάλη χάρη,
πῶνα ἢ νόχτα ἢ μικρή, ἢ μέρα ἢ μεγάλη.
9. Λεῖπεις, κόρη μ', ἀπ' τὸ χορὸ, λείπου κι' ὁ κόσμος γούλος,
λείπει κι' ὁ πρωτογόντος ⁴ μὲ γούλο του τ' ἀσκέρι.
10. Τὰ νεστενάγματά μου στὴ γῆς μὴν πέσουσι,
στοὺς οὐρανοὺς ν' ἀνέθου νὰ σὲ παιδέψουσι.
11. Τῆς Πανδώρας τὸ πανὶ μῆτε κοίγει μῆτε σφαλεῖ ⁵,
τὸ θεγὸ παρακαλεῖ νὰ τῆς ρίξει ἓνα παιδί.
12. Αὐτὰ τὰ μαῦρα ποὺ φορεῖς δὲν τὰ φορεῖς γιὰ λύπη,
μόν' τὰ φορεῖς γιὰ δειρφὰ καὶ γιὰ τὸ ζαρεφλίκι.
13. Κονδὰ στὰ πανεθύρια σου θὰ στήσω τὸ νοδὰ μου,
κι' ἂ σὲ μιλήσει ἢ μάννα σου ἔλα πολὺ κονδὰ μου.
14. Θάλασσες νὰ περάσεις καὶ ὄρη νὰ διαθεῖς,
μ' αὐτὸ τὸ Σαμὸκόβι ποτὲ μὴ λησμονεῖς.
15. Τὴν τρυφερὰν καρδίαν μου τὴν μάραναν τὰ πάθη,
γῆδου λουλούδι τοῦ Μαχιοῦ καὶ τὴν ἐμαράθη.
16. Ἐγγλέζικος καθρέφτης, καθάριο μάλαμα,
μὴν παρκατήσεις μένανε καὶ πάρεις ἄλλονα.
17. Μέσα σὲ χίλιες νὰ σὲ ὀγιῶ, μέσα σὲ δυὸ χιλιάδες,
γνωρίζω τὸ κορμάκι σου, γιὰτ' ἔχει νοστιμάδες.
18. Τοῦ Τσαμπάζιοῦ ⁶ τὰ βάσανα δὲν τὰχει ἢ γῆ χορτάρι,
μηδὲ ἢ μαύρη θάλασσα δὲν ἔχει τόσο ψάρι.
19. Δὲν ἔναι μιὰ δὲν ἔναι δυὸ—στὸν ὕπνο μου νὰ μὴ σὲ ὀγιῶ,
τ' ἀμυγδαλάκι τσάκισα—καὶ μέσα σὲ ζγουράφισα.
20. Γύρισε δγὲς τὸν οὐρανὸ πὲ μάτια θακρυσμένα,
τρεῖς ἄγγελοι μὲ εἶπασι: «ἔχει ὁ Θεγὸς γιὰ σένα».

1) Γράφεται ὡς ἐπίλογος στὶς ἐπιστολὰς. 2) Γράφεται ὡς πρόλογος στὶς ἐπιστολὰς.
3) Εἶναι βαγίτια τοῦ κλήθωνα. 4) Προσωπωνία τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου (τ' Ἀγιαννιοῦ τοῦ
πρωτογόντου 24 Ἰουνίου). 5) Τραγουδιέται συνήθως στὸν ἀρχαλεῖο. 6) Τσαμπάζι εἶναι τὸ
σημερινὸ χωριὸ τους «τὰ Σχοινιά», ποῦ εἴταν γεμάτο ἔλη στὰ πρῶτα χρόνια τοῦ ἀποικισμοῦ.

21. Βουνά μὴν πρασινίσετε, πουλιά μὴν κελαῖδεῖτε,
μ' ἀρνήστηκ' ἡ ἀγάπη μου, γούλα νὰ λυπηθῇτε.
22. Βουνά μου ὀλοπράσινα, δένδρα μου φουνδωμένα,
φέρτε με τὴν ἀγάπη μου, γιὰ πάрте με καὶ μένα.
23. Σὰ μβέης ἔρκεσ' ἔρκεσαι, σὰ μβέης κατιβαίνεις,
σὰν ἄγγελος μὲ τὰ φτερά μέσ' τὴν αὐλή μου βαίνεις.
24. Βασιλικὸς κι' ἄ μαραθεῖ τὴ μυρωδιὰ τὴν ἔχει,
γὴ ἀγάπη μου κι' ἂν ἀρνηθεῖ πάλε τὴν ἔννοια μ' ἔχει.
25. Βασιλικὸ τὸν ἀγαπῶ κι' ἄς ἔναι μαραμένος,
τὸν ἔμορφο τὸ λαχταρῶ κι' ἄς ἔναι πανδρεμένος.
26. Νὰ νεστενάξω γήθελα, φοβοῦμ' ἀπὸ τὸ κάστρο,
μήπως ἀνάψει καὶ καεῖ τὸ πρόσωπό του τᾶστρο.
27. Εὐχαριστῶ τὴν τύχη μου καὶ τὸ θεγὸ δοξάζω,
ποῦ μ' ἔδωκε καλὸ πουλὶ καὶ δὲν ἀναστενάξω.
28. Ὅδας ἀναστενάξω ἢ θάλασσα βρογγιά,
τὰ κυπαρίσσια σειοῦνται κι' ἔλα τὰ δένδρικα.
29. Ὅδας ἀναστενάξω ἢ γῆς μαραίνεται,
γλέπω στὰ πανεθῶρια κανεῖς δὲ φαίνεται.
30. Λεῖπεις, κόρη μ', ἀπ' τὸ χορὸ, λείκου κι' ὁ κόσμος γούλος
λείπει κι' ὁ γήλιος ὁ μισὸς λείπει καὶ τὸ φεγγάρι.
31. Ἐδίψασα νὰ πιῶ νερὸ φέτο τὸ καλοκαῖρι,
μὲ ἀσημένιο μαστραπὸ μινῆς κοπέλλας χέρι.
32. Ἀναχωρεῖς ματάκια μου, καὶ μένα ποῦ μὲ πίνεις;
κρύο νεράκι θὰ γενῶ στὴ βρύση νὰ μὲ πίνεις.

Τραγούδια Σαμοκοβιανὰ

Σημείωμα. Πολλὰ ἀπὸ τὰ τραγούδια τῆς συλλογῆς μας ἀπάγγειλε καὶ τραγούδησε ὁ Σαμοκοβιανὸς λύρατζης Γεώργης Γκόρες, ποῦ εἶναι μελοποιὸς καὶ ποιητὴς ὁ ἴδιος πολλῶν δημοτικῶν στίχων μὲ ἀληθινὴ ποιητικὴ πνοή. Μποροῦμε νὰ εἰποῦμε ὅτι εἶναι ἓνας ἀπὸ τοὺς γνωστοὺς μέσα στὸν κύκλο τοῦ «ἄγνωστου ποιητῆ τῶν δημοτικῶν τραγουδιῶν» ποιητές, ποῦ πολλοὶ στίχοι του ἔχουν ξεπεράσει τὰ σύνορα τοῦ χωριοῦ του. Τύπος τοῦ χωριοῦ ὁ Γκόρες μὲ ἐλεύθερη ψυχὴ, ὅπως εἶναι ἡ ψυχὴ τοῦ ποιητῆ, εἶτε γραμματισμένος εἶτε ἀγράμματος εἶναι, ὁμιλητικὸς, δὲ διστάζει νὰ ἀνακοινώσει ὅ,τι ξαίρει καὶ καταλαβαίνει ἀπὸ τὴ ζωὴ τοῦ χωριοῦ του, νὰ τραγουδήσει τραγούδια — μὲ ἰδιαίτερον χαρὰ τὰ δικά του — χωρὶς νὰ νομίζει ὅτι μὲ ὅσα λέγει «προσβάλλει τὸ χωριό του», ὅπως συχνὰ ἀκούει κανεῖς νὰ μουρμουρίζουν στενόκαρδοι χωρικοί, ἀποτραβηγμένοι ψυχικὰ ἀπὸ τοὺς ἄλλους συνανθρώπους τους ἢ ἄλλοι ψευτοπολιτισμένοι ποῦ νομίζουν πὼς τὰ ξαίρουν ὅλα, ἐνῶ

πραγματικά εἶναι ὁλότελα ἀνίκανοι νὰ ἐμβαθύνουν καὶ στὸ πιὸ ἀπλὸ φαινόμενο τῆς ζωῆς. Ἄλλα τραγούδια ἀπάγγειλαν ὁ Γιάννης Τσοῦκος, ἡ Λεμονιά Νταντῆ, ἡ Κατερίνη Λυκίδη, ἡ Χρυσὴ Φυτλᾶ, ἡ Μαρία Τσακμάκη (τὰ τραγούδια τοῦ Χάρου), ἡ Ἀναστασία Χαΐδου, ἡ Ἐλενίτσα Νταβραντᾶ (τὰ νανουρίσματα καὶ ἀρχετὰ ἄλλα), ὅλοι παλιοὶ Σαμοκοβιανοί.

Χαρακτηριστικὸ τῶν τραγουδιῶν εἶναι ὅτι τραγουδιῶνται μὲ ἓνα ρυθμὸ ἀργὸ καὶ ἀρχετὰ ἐκφραστικό. Ὅταν ἀκούει κανεὶς τραγούδι νὰ τραγουδιέται νομίζει πὼς ἀκούει μελωδία ἐμπνευσμένου βυζαντινοῦ ψάλτη. Δὲν ὑπάρχουν φάλτσα καὶ ἄμουσα ξετραβήγματα. Παντοῦ ἡ ἴδια ἁρμονία, ποὺ ἴσως θὰ τὴν χαρακτήριζε κανεὶς μονότονη, ἀλλὰ χωρὶς ὅμως ἀνταισθητικές, ἀταχτεῖς φωνές. Γιὰ τὸν ἀνατολικοθρακιώτη τὸ τραγούδι εἶναι ὁλόκληρη ἱεροτελεστία. Σημάδι καὶ τοῦτο χαρακτηριστικὸ γιὰ τὴν ὅλη ψυχοσύνθεση τοῦ κόσμου αὐτοῦ. Ἀσφαλῶς εἶναι μιὰ σημαντικὴ ἔλειψη τὸ ὅτι λείπει ἀπὸ τὰ τραγούδια ποὺ δημοσιεύονται ἡ μελωδία τους, ἂν καὶ ἡ μόνη ἀξία τοῦ δημοτικοῦ τραγουδιοῦ δὲν εἶναι αὐτή, ὅπως νομίζουν μερικοὶ καὶ μάλιστα ἄνθρωποι ποὺ θεωροῦνται μορφωμένοι, ποὺ λένε ὅτι «αὐτὰ ἂν δὲν βγοῦν σὲ πλάκες δὲν ἔχουν καμμιά ἀξία». Παραγνώριζον τὴν οὐσία τῆς λαϊκῆς ποίησης, ποὺ εἶναι βέβαια πρῶτα ἀπ' ὅλα τραγούδι, ἀλλὰ καὶ ὅταν δὲν ἐκδηλώνεται σὰν τραγούδι, δὲν παύει νὰ εἶναι τὸ γνησιώτερο ἐξέπαισμα, ὁ πιὸ γνήσιος καθρέφτης τῆς λαϊκῆς ψυχῆς μὲ ὅλες τῆς τῆς συγκινήσεις, τὶς χαρές, τὶς λύπες, τοὺς πόνους, τοὺς καημούς, ἡ ὁλοζώντανη εἰκόνα τοῦ λαοῦ, μακριὰ ἀπὸ λογιωτατισμούς καὶ ψεύτικα στολίδια βγαλμένα ἀπὸ τοὺς τέσσερες τοίχους λογίων ποιητῶν, ποὺ γεμίζουν μὲ στίχους πολλὰς φυλλάδες.

Γιὰ νὰ ὑπάρχει κάποιο χωρίσμα στὰ τραγούδια τῆς συλλογῆς, ἐκάναμε τὴ διαίρεση στὶς τέσσερες κατηγορίες: τοῦ τραπεζιοῦ ἢ τῆς παρέας, τοῦ χοροῦ, τοῦ χάρου, τὰ νανουρίσματα. Ἡ διαίρεση αὕτη δὲν εἶναι ἡ πιὸ χαρακτηριστικὴ καὶ μάλιστα γιὰ τὶς δυὸ πρῶτες κατηγορίες, στὶς ὁποῖες ἀνήκουν τραγούδια ποὺ ἄλλοτε τραγουδιῶνται μὲ ἀργὸ ρυθμὸ, εἶναι δηλ. τοῦ τραπεζιοῦ καὶ ἄλλοτε μὲ πιὸ γοργό, εἶναι δηλ. χορευτικά. Σὲ μιὰ ὅμως μικρὴ τοπικὴ τέτοια συλλογὴ δὲν παρέχει μεγαλύτερη εὐκολία γιὰ τὴν καλαισθητικὴ ἀπόλαυση τοῦ τραγουδιοῦ λεπτομερέστερη κατάταξη ἀνάλογη μὲ τὸ περιεχόμενο. Στὴν περιγραφὴ τῶν ἐθίμων τοῦ χωριοῦ παρεμβάλλονται καὶ μερικὰ σχετικὰ τραγούδια, ποὺ μπορεῖ ὁ ἀναγνώστης νὰ τὰ χαρεῖ καλύτερα ἐκεῖ.

Α' Τραγούδια τοῦ τραπεζιοῦ ἢ τῆς παρέας

1. Ἡ κόρη ποὺ ἀγαποῦσε

—Κόρη μ', τὰ ποιὸς τὸ φύτεψε τὸ κλῆμα στὴν ἀλλή σου
 κ' ἔγινε καὶ σκέπασε τὸ σπίτι σου τρεῖς γύρους;
 Τρεῖς γύρους παίρνω λέβρα δὲ μπορῶ νὰ γνωρίσω,

- νά βρω τὴν βόρτα σ' ανοικτὴ νᾶρτῶ νὰ σὲ φιλήσω.
 5 Βρίσκει τὴ μάννα κόκκινα, τὴ θεγατέρα μαύρα.
 —Κόρη μ', γιατί δὲ λάζεις, γιὰ δὲ στολίζεσαι,
 γιατί δὲνε στολίζεσαι νὰ θγείς νὰ συργανίσεις ;
 —Δὲ λάζω¹ δὲ στολίζομαι, γιατί² εἶμαι λυπημένη.
 10 Ἔχω ἄδρα στὴν ξενιτιά, τώρα δώδεκα χρόνια,
 πέρα στῆς Προύσας τὰ στενὰ τὰ πυκνοφυτεμένα.
 Κάτ' στὸ γιὰλὸ κατέβηκε καίκι νὰ ναυλώσει,
 τὸ γραπετάνιο ρώτηξε ναῦλο γιὰ νὰ πληρώσει.
 Δικκόςια γρόσια ζήτηξε γιὰ ναῦλο ὁ καπετάνιος.
 15 Κι' αὐτὴ πλογήθηκε καὶ εἶπε, πλογήθηκε καὶ λέει :
 "Ἄλλα δικκόςια τέσσερα νὰ ἔχω τὴν τιμὴ μου.
 Ὁ ναύκληρος ὁ γεμιτζῆς γήνδου μαργελεμένους,
 ἐπῆγε καὶ τὴ φίλησε, ἐβγήκεν ἡ ψυχὴ της."

2. Ἡ ἄπιστη γυναίκα

- Παίζου δὸν μύλο παίζου δὸν κι' ἀφιλοτραγουδοῦ δὸν,
 νεθάζου κατεθάζου δὸν πὰ στὰ ψηλὰ τραπέζια,
 ἕνας παινέθη τ' ἄσπρα δὸν κι' ἄλλος τὴν πρᾶματιά δὸν,
 παινέθη κι' ὁ Μαυριανὸς πὸχ' ὁμορφὴ γυναίκα.
 5 —Καλὴ ναι ἡ γυναίκα σου, καλὴ ναι καὶ ἡ δική μου,
 ξένους δανείζει τὸ φιλὶ ξένους καὶ τίς διαβάτες.
 Σὰν τ' ἄκουσε ὁ Μαυριανὸς χρειά τοῦ κακοφάνη,
 πὰ στὸ πικρόρμι³ τὴν ἔβαλε κομμάτια τήνε κάνει,
 μέσ' τὸ τσουβάλι τὴν ἔβαλε στὸ μύλο τήνε πάγει,
 10 βρίσκει τὸ μύλο ἀχάραγο καὶ τὸ νερὸ κομμένο,
 πάει καὶ φράζει τὸ νερὸ χαράζει καὶ τὸ μύλο.
 —Νὰ μύλε μου, καὶ λέσε⁴ τὴν τῆς κούρβας⁴ τὰ κομμάτια,
 κάνε τ' ἀλεύρι κόκκινο, τὴν πᾶσπαλη κνικάτη⁵
 καὶ τ' ἀποχαρᾶσματα βγάλ' τα μαργαβιτάρια.
 15 Τ' ἀλεύρι τρῶ δὸ οἱ ἄρχοντοι, τὴν πᾶσπαλη οἱ Ὀδραῖοι
 καὶ τ' ἀποχαρᾶσματα οἱ κακοπαντρεμένοι.

3. Ἡ ξεμυαλισμένη κόρη

"Ὅσ' ἀψηλά ναι τὰ βουνὰ τόσο βαθειὰ θαλάσσα,
 τόσα πανιὰ ν' ἐδιάζουνδου ἡ κόρη στὴν αὐλὴ της.
 Τῇ κόντη ὁ γυιὸς ἐπέρασε, αὐτὸ τὸν λόγον λέγει :

1) λάζω=ἀλλάζω. 2) γιατί=ὁ πάγκος ποὺ ἐπάνω του κόβουν ξύλα, κρέατα κ. λ. π. (ἐπικόρμι). 3) λείθω=ἀλλάθω. 4) κούρβα (ἡ) προσωνομεία τῆς κουκουβάγιας. 5) κνικάτος· ἡ σ=ἀπὸ κινᾶ, κόκκινος.

- Τρεῖς Τούρκοι τὴν ἐνδάμωσαν [τὴν Παναγιώτα
[τὴν Παναγιώτα
ἄχ καὶ τρεῖς Τουργκαρβανίτες, 15 ἄχ γιὰ δὲς μας μαῦρα μάτια,
τὰ σκυλιὰ εἰ ἄρβανίτες. γιὰ σὲ κάνουμε κομμάτια.
— Κομμάτια κι' ἂν τὴ γάνετε
10 "Ενας τὴν πιάνει ἀπ' τὰ μαλλιά [τὴν Παναγιώτα
[τὴν Παναγιώτα ἄχ φιλέτια¹ σὰ λεμόνι,
ἄχ κι' ἄλλος πὲ τὸ χέρι τὸ φιλι δὲ σὰς τὸ δώνει,
κι' ἄλλος βγάνει τὸ μαχαῖρι. ἄχ κομμάτια σὰν τὸ ρίξι,
— Κόρη μ' γιὰ δὲς μας φίλημα 20 τὸ φιλι δὲ σὰς χαρίζει.

6. Ἡ καλογριά

- Καλογριά τραγούδησε ἐψὲς βράδῳ στὴ γλίνη,
ἐλα τὰ δένδρα μάραине κι' ἐλα ξερρίζωσέ dx,
κι' ἔνα μικρὸ δενδρόπουλο ξερρίζωμὸ δὲν ἔχει.
Ὁ Κωνστανδῆς τὴν ἄκουσε ἀπὰ στὸ παρεθύρι.
5 — Μὲρὲ ποιά² ἂν αὐτὴ ποὺ τραγουδεῖ γυναῖκα νὰ δὴν πάρω ;
Καλογριά σὰν τ' ἄκουσε βάρειά τὴ γακοφάνη,
τὸ ράσο dης πετροβολὰ καὶ τὸν σταυρόν dης κάνει.
— «Σῦρε, ράσο μ', στὴν ἐκκλησιά, σιγυρέ μ' στὸ "Ἁγιον ὄρος,
καὶ σεῖς κομπολογάκια μου εἰς τὴ Χριστοῦ τὸ δάφο,
10 τί γὼ τώρα θὰ πανδρευτῶ τὸ Γωστανδῆ ἂ πάρω,
τὸ Γωστανδῆ τὸ μάργελα, τὸν ψεύτη τὸ μαργέλλη,
ἔπου μὲ περιγέλασε, γυναῖκα νὰ μὲ πάρει,
καὶ τώρα γύρισε καὶ λέ : δὲ μ' εἶδε δὲ μὲ ξαίρει.
Θέλω νὰ τόνε κατηραστῶ καὶ πάλε τὸν λυποῦμαι :
15 Πολὺ ἀψηλὰ ποὺ κάθεται νὰ ραῖσται νὰ πέσει,
σπαθιά μαχαίρια νὰ βρεθοῦ νὰ κάτσου στὴ γαρδιά dου.
Ἐγὼ ξαδὸ πανὶ φαίνω, σαράνδα πένδε πηχες,
τίς πένδε γιὰ ξαδὸ, τίς δέκα γιὰ φυτίλια
καὶ τ' ἄλλο τὸ ὑπόλοιπο νὰ δὲ νεκροστολίσει».

7. Τὸ μάγεμα τῆς κόρης

- "Ενα ὁμορφο ρηγόπουλο, ἔν' ἄξιο παλλικάρι,
μνιά κόρη ὁμορφη γαπᾶ, μὰ κόρη δὲν τὸ θέλει,
ἐξόδιασε στὴν πόρτα dης ἐννιά πύργους λογάρι²,
τοὺς ἔξι πύργους μάλαμα, τοὺς τρεῖς μαργαριτάρι,
5 στὰ μάτια δὲν τὴ γοῖταξε, στὰ μάτια δὲν τὴν γεῖδε.
Μνιά Κυργιακῆ, μνιὰν ἑορτή, μνιά πίσημη ἡμέρα,

1) φιλέτια=φέτες. 2) λογάρι (τό)=πολλὰ χρήματα στὴ μεσαιων. γλῶσσα λογάρι=κατάστιχο τῶν καθημερινῶν λογαριασμῶν, οἱ λογαριασμοὶ βλ. γλωσσάριο.

- έλλαξε καὶ στολίστηκε στὴν Ἐκκλησιὰ πηγαίνει.
 Κι' ὁ νέος τὴν ἐνδύμωσε στῆς Ἐκκλησιᾶς τὴν πόρτα,
 τῇ νειοῦ ἢ καρδιᾷ συγχνοτυπᾷ, τὴν κόρη συνδυχαίνει.
- 10 — Κόρη μ', ἐγὼ σὲ ἀγαπῶ καὶ θέλω νὰ σὲ πάρω.
 Ἡ κόρη πιλογήθηκε κι' αὐτὸ τὸ λόγο λέγει :
 — Μὰ τὸ σταυρὸ ποὺ προσκυνῶ, τὴν Ἐκκλησιὰ ποὺ μπαίνω,
 μὰ τήνε γῇ θπου πατῶ, ἐσένα δὲ σὲ παίρνω.
 Ὁ νέος σὰν τὸ ἄκουσε θαρεῖα τὸ γακοφάνη.
- 15 Εὐτὺς ὀπίσω γύρισε στὸ σπῖτι δου νὰ πάει.
 Τὸν δρόμον θπου πήγαινε τὴ στράτα ποὺ πορπάτει,
 δοὺ μάγισσες ἐνδύμωσε μάννα καὶ θεγατέρα.
 Ἡ μάννα πιλογήθηκε στὴ γόρη δῆς καὶ λέγει :
 — Βλέπεις, κόρη μ', αὐτὸν τὸ νειὸ ποὺ πάει φλωμομένος;
- 20 Αὐτὸς μιὰ κόρη ἀγαπᾷ κ' ἡ κόρη δὲν τὸν θέλει.
 Ἄνδρες νὰ τὴ μαγέψουμε αὐτὸ τὸ νειὸ νὰ πάρει.
 Σὰν πῆραν καὶ τὴ μάγευγαν πὲ τὸ πρωὶ ὡς τὸ βράδι.
 — Πάνε καλέ μ', στὸ σπῖτι σου, πάνε στὴ γάμαρή σου,
 ἀνάψε τὸ καντήλι σου καὶ βάλε λίγος λάδι,
- 25 ἄφες τὴν ἑόρτα σ' ἀνοιχτὴ νάρτει κι' αὐτὴ τὸ βράδι.
 — Δὲν εἶδα μάτια στὸ γιαλὸ, καρδιὰ στὸ λιθάδι,
 δὲν εἶδα κόρη ἑμορφὴ νύχτα μὲ τὸ φεγγάρι.

8. Ἑρωτὰς παράνομος

- Ἐνα Σαβδάτο τὸ πρωὶ μνιὰ Κυριακὴ τὸ βράδι,
 κάτου γιαλὸ κατέβηκε νὰ δγεῖ νὰ συργιανίσει,
 βλέπει μνιὰ κόρη πῶπλενε τ' ἄσπρα δῆς ποδαράκια,
 τὴν ὁμιλᾷ δὲν τὸν μιλᾷ, τὴν κρίνει δὲν τὸν κρίνει,
- 5 τὴν ἔγνεψε πρὸς τὸ φιλί, τὰ μάτια ρίχνει κάτω.
 — Καλέ μ', κι' ἂν θέλεις φίλημα κι' ἂν θέλεις μαῦρα μάτια,
 πάρε καὶ ἔλα μνιὰ θραδιὰ ἕνα Σαβδάτο βράδι,
 θᾶναι ἢ νενέ¹ μ' στὴν ἐκκλησιὰ, ὁ μπαμπᾶς μου στὸ παγκάρι²
 καὶ γὼ πὲ πὰν ἂ στέκουμαι, ἂ ρίξω τὰ μαλλιά μου,
- 10 νὰ κάνω σκάλα ν' ἀνεβεῖς καὶ σκάλα νὰ κατέβεις.
 Ἀνάμεσα στὴ σάλα μας ἔναι τρία κρεββάτια,
 σιῶνα πλαγιάζει ἡ μάννα μου καὶ στ' ἄλλο ἡ ἀδερφή μου,
 στὸ τρίτο τὸ μικρότερο πλαγιάζω μοναχὴ μου.
 Γάλι-γάλλι νὰ πατεῖς μὴν τρίξει τὸ κρεββάτι,
- 15 καὶ νοιώσει σένα ἢ μάννα μου ἢ σκύλα ἢ ἀδερφή μου.

1) νενέ=μάννα. 2) παγκάρι (τέ)=ὁ πάγκος ποὺ πωλοῦν τὰ κεριὰ.

- Καί καίνοσ θαρπύατησε καί τρίξε τὸ κρεββάτι
 κι' ἔννοιωσε ἡ μάννα δις ἡ σκύλα γῆ ἀδερφή δις.
 —Μωρὴ σκύλα, μωρὴ ἄνομη 'Οθρέσσας θεγατέρα,
 ποιὸς ἔναι πὲ τὸ πλάγι σου καί τρίξε τὸ κρεββάτι ;
 20 Μὴν ἔναι ὁ νεῖδς ποὺ σὲ γαπᾶ καί γῆρτε νὰ σὲ πάρει ;
 —Μαννέ μ', ὁ νεῖδς ποὺ μὲ γαπᾶ πάει στήν 'Αλλαμάνα',
 πάει νὰ φέρει τὸ παπᾶ νὰ μᾶς ἐστεφανώσῃ.

9. Ἡ μικρὴ μελαχροινὴ

- Ἐφῆς ποῦ ἦσου γυῖόκα μου, ποῦ ἦσουν καλέ μου,
 καί πάνδεχα καί δὲ γῆρτες καθόλου δὲν ἐφάνης ;
 —Μαννέ μ', λέγα νὰ μὴ στὸ πῶ, νὰ μὴ στὸ μολοήσω,
 καί τώρα ποὺ μὲ ρώτηξες, θὰ τὸ ξεμολοήσω.
 5 Ἐφῆς παγώνια ἔπιαν κα' ἀντιπροφῆς τραγόνια,
 ἔκατσα καί μαγεῖρεψα κι' ἔκαμα μιὰν ταβέρνα',
 ὅλο ξαθὲς ἐκάλεσα καί ὅλο μαυρομμάτες,
 ὅλες φιλὶ τίς γύρεψα κα' ὅλες φιλὶ μὲ δῶκα,
 καί μιὰ μικρὴ μελαχροινὴ ζήτη καί δὲ μὲ δίνει,
 10 καί γὼ τὴν κατάρηστηκα στὰ βρόχια μου νὰ πέσει,
 ρίχνω τὰ βρόχια στὸ γιάλο, τὰ ξόδεργα στοὺς κάμπους,
 ρίχνω καί τὴ χρυσὴ θελιά στὴ βρύση ποὺ γεμίζει,
 πᾶγω καί τὰ βρόχια δὲν εἶναι, τὰ ξόδεργα καί ὄχι,
 πᾶγω καί στὴ χρυσὴ θελιά, βρίσκω τὴνε πιασμένη.
 15 Ἐσκυψα καί τὴν φίλησα Αὐγούστου μιὰν ἡμέρα,
 καί μὸσχιζε ὁ στόμας μου σαράντα μία μέρες.

10. Τῆς κόρης τὸ μαράζι

- Ἀρχίνησε γλυκύτατὴ μου γλῶσσα,
 νὰ μᾶς εἰπῆς παράπον καμπόσα,
 ἐσὺ νὰ λέγεις κι' ὁ κόσμος νὰ θαμάζει,
 πὲ ποῦ τὸ πῆρε ἡ κόρη τὸ μαράζι.
 5 Νὰ μὴν τὸ πῆρε πλέον μὲ τὴν ἀγάπη,
 βασιλικὸ γιατρὸ νὰ πῆτε νᾶρτει.
 —Δὲν τὸ γιατρεύγει τὸ ἰδικό μου ντέρτι,
 γιὰτ' ἔχω ἀγάπη ἐμπιστεμένη,
 στὸ φύλλο τῆς καρδιάς μου περιπλεγμένη.
 10 —Μιὰν ἡμέρα πέρασα στὴν αὐλήν δις,
 κουσούρι * δὲ γεῖχε εἰς τὸ κορμὶν δις

1) Ἀλλαμάνα (ἡ) (ἀπὸ τὸ Γαλλ. Allemagne)=ἡ Γερμανία. 2) ταβέρνα (ἡ)=τρα-
 πέζι. 3) κουσούρι (τὸ)=τὸ ἐλάττωμα, μειονέκτημα

ἄλλην ἡμέρα πέρασα τὴ λέω : —Γειά σου
καὶ κείνη μὲ λέει : —Πάνε στὴ δουλειά σου !

11. Τὸ δαχτάνι

Τόσα καὶ τόσα Σάββατα καὶ μύριες Κυριακάδες,
κόρη δαχτάνι ἐπλεκε, κόρη δαχτάνι πλέκει.
Τὸ ἐπλεξε καὶ τόχτισε, μὲ ρίζα φούντωσέ το,
τὸν ἄδρα δὴς δὲν τόδωσε, τὸ φίλο δὴς τὸ δίνει,
5 καὶ ὁ καλὸς ὁ φίλος δὴς καὶ ὁ ἀγαπητικὸς δὴς,
πὰ στ' ἄρματα τὸ ἔβαλε καὶ στὸ χορὸ χορεύγει.
Ὁ ἄδρας δὴς σὰ γοίταξε θρεῖα τὸ γκαρφάνη.
Εὐτὺς ὀπίσω γύρισε στὸ σπίτι του πηγαίνει.
—Μωρὴ σκύλα, μωρ' ἄνομη Ὀδρέσσα; θεγατέρη,
10 τόσα καὶ τόσα Σάββατα καὶ τόσες Κυριακάδες,
ἔλο δαχτάνι ἐπλεκες καὶ ποῦναι τὸ δαχτάνι ;
—Κάτ' στὸ γιὰλὸ κατέβηκα κάτου γιὰ νὰ τὸ πλύνω,
φουρτούνιασε ἡ θάλασσα καὶ πήρε τὸ δαχτάνι.
Εὐτὺς ὀπίσω γύρισε στὸ φίλον δὴς πηγαίνει,
15 τὸ φίλον δὴς νὰ ἐρωτᾷ ποῦ γήυρε τὸ γατάνι.
—Ἐγὼ ψαρὰ παιδί εἶμαι καὶ τὴ ψαρὰ ἐγγόνι,
ρίχνω τὰ πλεματάκια μου καὶ πιάσα δυὸ ψαράκια,
ἔσκισα τίς κοιλίτσες τους καὶ βρήκα τὸ δαχτάνι.

12. Καὶ μὲς παλλικαριοῦ

—Μαννὲ μ', τὴ γόρη ποῦειδ' αὖς στῆς ἐκκλησιᾶς τὴν ἡόρτα,
κι' αὖς τὴν ἐφίλου μινὰ φορὰ κι' αὖς βγήκε ἡ ψυχὴ μου.
—Σῶπα ν-ύγιέ, ν-ύγιούτσικε, μωρ' ἀκριβὲ Γιαννάκη,
ἐγὼ σὲ χάνω νὰ τὴν δγείς, νὰ τὴ φιλήσεις κι' ἔλα.
5 Γυναίκε! ροῦχα φόρεσε, κορτσίστικα φακιάλια,
σύρε καὶ πὰν' στὴν ἡόρτα δὴς καὶ κράξε σὰ γοράσιο
καὶ κείνη ἀ ξέβγει νὰ σὲ δγεί, νὰ σὲ ρωτήσῃ κι' ἔλα :
—Ποῦ ἦσου, κόρη μου στὴν ἡόρτα μας τώρα κι' αὐτὴ τὴν ὥρα ;
—Ἡ μάννα μου μὲ ἔστειλε ξόμβλι γιὰ νὰ μὲ μάθεις.
10 —Κόρη μ', δὲν εἶναι ὥρα τοῦ ξομβλιοῦ, σύρε κι' ἔλα αὔριο.
—Ἡ μάννα μ', μὲ παράγγειλε πίσου νὰ μὴ γυρίσω.
—Συρέτε, σκλάδες, νοίξετε τὴ γόρη νάρτει πάνου.
—Συρέτε, σκλάδες, στρώσετε στὰ ἀψηλὰ κρεβδάτια.
—Ἡ μάννα μ' μὲ παράγγειλε χώρια νὰ μὴ πλαγιάσω.
15 —Συρέτε, σκλάδες, στρώσετε σ' ἓνα φαρδὺ κρεβδάτι.
Ἡ μάννα δὴς τὴν ἄκουσε καὶ τὴ ρωτᾷ τὴ γόρη.

- Τ' ἔχεις, κόρη μ', καὶ θογγᾶς καὶ βρειονεστενάζεις ;
 — Μαννέ μ' φύλλος μὲ τσίμβησε καὶ τρίξε τὸ κρεββάτι.

13. Τὸ ραφτόπουλο

- Πέρα στὰ δώδεκα νησιὰ στῆς Πόλης τ' ἀργαστήρια,
 τερζῆς κάθουνταν κι' ἔρραφτε μὲ δέκα μαθητάδες,
 ἔλη μερίτσα -ν- ἔρραφτε τὸ βράδι ν' ἐσχολνοῦσαν
 κι' ἔνα μικρὸ ραφτόπουλο κεῖνο δὲν ἐσχολνοῦσε
 5 μόν' τὸ κερί του ἔναφτε καὶ δούλευε φουστάνι.
 — Φουστάνι μου φιλόρραφο καὶ φιλοτατισμένο,
 ἃς γάλιαζα τὴ μέση σου, νὰ φίλου τὴ γυρά σου.
 Κυαρὰ ξανθὴ τὸν ἄκουσε πὲ πάν' τὸ παραθύρι.
 — Σώπα, σώπα, μαργελικέ, τί λόγια χωρατεύεις;
 10 ποῦ θὰ τὸ πῶ τὸ μάστορη, τὰ νύχια σου θὰ χύσει.
 — Σώπα, σώπα, κυαρὰ ξανθή, τί σ' ἔχω φιλημένη,
 στὸ στήθος καὶ στὸ μάγουλο καὶ στὸ δαχτυλοφρύδι.

14. Ὁ ἀκάλεστος φτωχοκαλόγερος

- Ὁ Διγενῆς κάνει χαρὰ, χαρὰ καὶ πανηγύρι,
 ἔλο τὸ γόμο κάλεσε, ἔλο τὸ ψυχολόι.
 Ἕνα φτωχὸ γαλόγερο, κεῖνο δὲν τὸν γαλαίνει.
 Παίρνει καὶ πάει μοναχός, παίρνει καὶ πάει ἀτός του.
 5 Γῆρτε γῆ ὥρα τοῦ παστοῦ¹, ἔπου κερνοῦ τὴ νύφη,
 ἔλοι χαρίζουσι φλωργιὰ κι' ἔλοι τὰ κατοντάρια²
 καὶ ὁ φτωχοκαλόγερος ἀμέτρητο λογάρι³.
 Σὰν τὸνε γείδ' ὁ σύντεκνος βρειὰ τὸν γακοφάνη.
 — Πέ μας, φτωχέ καλόγερε, τ' ἔναι ἡ δούλεψή σου,
 10 τ' ἔγαν' τ' ἀλισθερίσι σου, τ' ἔναι ἡ πραγματεία σου ;
 — Τὰ χορταράκια τῆς -η-γῆς ἔναι ἡ πραγματεία μου,
 ἔσ' ἄστρα ναι στὸν οὐρανό, φλωργιὰ μέσ' τὴν κεισιά μου⁴.

15. Τὰ τριὰ πουλιὰ

Κάτου στὸ γιαλό, κάτω στὸ περιγιαλί,
 κἀνδαν τριὰ πουλιὰ τὰ χιόνια φορτωμένα,

1) Παστός εἶναι τὸ γλύκισμα ποὺ μοιράζουσι τὴ Δευτέρα τοῦ γάμου, τὸ βράδι στὴν «ἀντίχαρη». Τὸ γλύκισμα εἶναι μέσα σὲ κουτί, ποῦ ἔλο τὸ ὀνομάζουσι παστό. Παστό ἐπίσης ὀνομάζουσι καὶ τὴ στιγμὴ ἐκείνη τῆς ἀντίχαρης τῇ Δευτέρᾳ τὸ βράδι, ποῦ ἡ νύφη φιλεῖ τὰ χεῖρα τῶν καλεσμένων καὶ παίρνει δῶρα. Πανελλήνια γνωστὴ εἶναι ἡ φράσις «ἔ, τι πᾶρ' ἡ νύφη στὸν παστό». Γιά τὴ σημασιολογικὴ ἐξέλιξιν τῆς λέξεως καὶ τὴ συμβολικὴ τῆς σημασίας βλ. Μεγ. Ἑλλην. Ἑγκυκλοπαίδεια στὴ λέξι «παστός». 2) κατοντάρια (τά)=τὰ κατοστάρια. 3) λογάρι (τό)=ὁ πλοῦτος. 4) κεισιά (ἡ)=ἡ χρηματοσακκούλα.

- τὰ χιόνια φορτωμένα καὶ τὰ κρούσταλα
καὶ περικαλοῦ : —Κύριε λάψε μας,
5 Κύριε λάψε μας, γιὰ νὰ λυώσουσι
τὰ χιόνια π' τὰ φτερά μας καὶ τὰ κρούσταλα,
νὰ πετάξουμε στὸ μέρος μας νὰ πάμε,
στὶς γυναῖκες μας καὶ στὰ μωρὰ παιδιὰ μας.
Νὰ κι' ὁ Τάταρης ¹ μ' ἐννιὰ παιδιὰ ποὺ σύρνει.
10 —Τζάνε μ', Τάταρη, χάρισε καὶ μὲ τὸ ἕνα,
ἢ τὸ ἑρῶτονε ἢ τὸν ὑστερο ἢ τὸ Γωσταδῖνο.

16. Ὁ ξένος

- Ξενοῦτσικος ἀρρώστησε στῆς Πόλης τ' ἀργαστήρια,
δὲν εἶχε μάννα νὰ δὸν κλαῖ, κύρη νὰ δὸν λυπᾶται,
μόν' εἶχε τρεῖς γειτόνισσες καὶ τρεῖς γειτονοποῦλές.
Ἡ μιὰ τὸν πᾶ κρύο νερό, ἡ ἄλλη ἀφράτο μῆλο.
5 ἡ τρίτη ἡ πιὸ ὑστερνὴ βασιλικὸ μὲ τ' ἀνθη.
—Σήκω, ξένε μ', νὰ πγεις νερό, νὰ φᾶς ἀφράτο μῆλο,
νὰ μοσκιστεῖς βασιλικό, βασιλικὸ μὲ τ' ἀνθη.
—Εγὼ σᾶς λέγω δὲν ἔχω καὶ σεῖς μὲ ἴετε σήκω.
Τραβῆτε με νὰ σηκωθῶ, τραβῆτε με νὰ κάτσω,
10 φέρτε με τὸ τεφτέρι μου τραγούδια ν' ἀραδιάσω.
Σὰν πᾶτε πρὸς τὸν τόπο μου καὶ πρὸς τὸ σύνερό μου,
δότε τὰ χαιρετίσματα τὴν ἀρρεβωνιαστικὴ μου,
τὴν ἀρρεβωνιαστικὴ μου, γιὰ νὰ παντρεύεταί,
ἐγὼ ἐδῶ ποὺ γῆρτα, ἐδῶ παντρεύτηκα.

17. Ἡ φιλοξενία

- Φίλοι μ', καλῶς ὤρίσατε, φίλοι μ' κι' ἀγαπημένοι.
ἀπὸ καὶρὸ χαρούμενοι καὶ καλοκαρδισμένοι.
—Εμεῖς ἐδῶ ποὺ γήρταμε δὲ γήρταμε νὰ φάμε,
μόνο σᾶς ἀγαπούσαμε κ' ἤρταμε νὰ σᾶς ἐγιούμε.
5 Χιλιοκαλὸ τὸν γηῦραμε τὸν σπιτονοικοκύρη,
χιλιοκαλὴ τὴν γηῦραμε καὶ τὴ νοικοκυρά δου,
μαλαματένια τράπεζα, ἀσήμνια τὰ ταψιά δους,
μόσκος καὶ τριαντάφυλλο μοσκίζου τὰ πιστά δους.

18. Τὰ τρία ἀδέλφια

Τρία ἀδερφάκια ξέβκασι πὲ μέσα πὲ τὴν Πόλη,

1) Τάταρης, προσωνομῖα ποὺ ἔχει ἀπεμείνει ἀπὸ τοὺς παλαιούς Τατάρους καὶ θέλει νὰ σημάνει τὸ βάρβαρο, τὸν ἐχθρό, τὸν ἐπιδρομέα.

- τὰ δυὸ εἴτανε καρδιακὰ καὶ τὸνα εἴταν ξένο,
 βουλήθηκασι τὰ καρδιακὰ τὸ ξένο νὰ σκοτώσω,
 κι' ὁ ξένος εἶνδου δόκιμος καὶ τίς ἐδοκιμάζει :
- 5 Μπρ' ἂν ἔχω γρόσια πάρτε δα, φλουριά μοιράσετέ δα
 κι' ἀφῆτε με τὴ νειότη μου καὶ τὴν παλλικαριά μου.
 Ἄ πάρω δίπλα τὰ βουνά κι' αὐτὰ τὰ μονοπάτια,
 ν' ἀνέβω σὲ ψηλὴ μεργιά ν' ἀνέβω σὲ βαλκάνι,
 νὰ πελεκήσω μάρμαρο νὰ κάνω ἕνα κιθούρι,
- 10 κι' ἀπ' τὴ δεξιά μεργιά νὰ κάνω παρεθύρι,
 νὰ μπαίνει ὁ γήλιος τὸ πουρνό, τῆστρί καὶ τὸ φεγάρι,
 νὰ πέφτει τῶθι ἀπάνω μου, τὰ μῦρα στὴν ποδιά μου.

19. Τὸ κάστρο τῆς Μουριάς¹

Καλὸ ναι τὸ κάστρο τῆς Μουριάς, μέσκα νερὸ δὲν ἔχει,
 κι' ἂν ἔχει ὅλο λιγιστὸ γοῖ δράκοι τὸ κρατοῦσι
 καὶ δυὸ κορίτσια ἔμορφα καίνα περικαλοῦσι:
 —Πωλεῖτε, δράκοι, τὸ νερὸ νὰ πηιοῦ εἰς διψασμένοι,
 γιὰ νὰ πλυθοῦν γοῖ ἀπλοῦ καὶ λεοφορεμένοι.

20. Ὁ σηκωμός τοῦ Σαμοκοβιοῦ

- Ἡμέρα ἡ Παρασκευὴ τετάρτη Σεπτεμβρίου,
 ποὺ ἔγινε ὁ σηκωμός τοῦ μικροῦ Σαμοκοβιοῦ.
 Στὴν ἀκρα ὅταν βγήκασι ἑξι-ἑπτὰ χιλιάδες,
 μινὰ με τὴν ἄλλή λέγασι : « Ἐλάτε ἀδερφάδες,
- 5 ἐλάτε ἀδερφάδες μας ν' ἀποχαίρετιστοῦμε,
 γιὰτὶ πὲ τὴρὰ καὶ ἐξῆς δὲ θὲν ἀνταμωθοῦμε».
 Χωρὶς πατέρες τὰ παιδιὰ, χωρὶς ψωμί στὸ δρόμο,
 πρὸς γυναικες πέθαναν χωρὶς κανένα πόνο.
 Στὸ Σκεπαστὸ ὅταν πήγαμε εἴχαμε μινὰν ἐλπίδα,
 ὥσως καὶ μᾶς πιστρέψουνε καὶ πάμε στὴν πατρίδα.
- 10 Πατρίδα μας πατρίδα μας πολυαγαπημένη,
 καὶ ἀπὸ τὴρὰ καὶ ἐξῆς στὰ μαῦρα φορεμένη.

21. Ἡ πλημμύρα

Πανάθεμα τὸ λόγγο ποὺ ἔκαμε τὴ θλάσκα,
 Πῆγα καὶ γὼ ἀρίσιμος² ὅμως πολὺ γελάσκα,

1) Ἄν ρωτήσεις τοὺς Σαμοκοβιανούς ποῖο κάστρο εἶναι αὐτό, θὰ σοῦ ἀπαντήσουν
 ὅτι εἶναι τὸ δικό τους κάστρο, τοῦ παλιοῦ χωριοῦ «Ὁ Ἐλληνας». Στὸ τραγούδι τοὺς ὅμως
 τὸ λένε κάστρο τῆς Μουριάς. Πρόκειται ἀσφαλῶς γιὰ τὸ πανελλήνιον γνωστὸ τραγούδι
 «Τὸ κάστρο τῆς Μουριάς» με τοπικὴ ἀδῶ παραλλαγή. 2) ἀρίσι(ι)κος ια-ο=κακόμοιρος.

- βουλήθηκε ὁ Πανάγαθος καὶ χύσε τὰ νερά του,
καὶ πῆρε φτωχικὲς λογγὲς καὶ ἔλα τὰ σπορά του,
5 πῆγα καὶ γὼ ἀρίσιμος νὰ δγιῶ γίσιος καὶ γήιδου ψέμα,
καὶ γεῖδα θάματα πολλὰ καὶ δένδρα στοιθασμένα.
Στέκουμαι συλλογίζουμαι μέσα στὰ θερονίκια¹
καὶ τὸ νερὸ μπολλάντισε², καὶ ἔξω δὲν ἐδγῆκα.

Β'. Τραγούδια τοῦ χοροῦ

1. Τὰ πεθερικά καὶ ἡ νύφη

- Δυὸ λυγερὲς κοίλοπονοῦν νυχάδα κι' ἀδραδέρφη.
Γῆ ἀδραδέρφη κάλεσε ἐξήντα δυὸ νομάτους,
γῆ νύφη ἡ ξενούτσινη τὴν Πανεγιά κι' ἀδὴν της.
Γῆ ἀδραδέρφη ἔκανε ὅψιο μὲ δυὸ κεφάλια,
5 γῆ νύφη ἡ ξενούτσινη παιδάκι σὰν τὸ γῆλο.
Γῆ πεθερά σὰν τὰκουσε βάρειά τὴ γακόφῃνη.
Ἀρκουδιστὴ-γονατιστὴ στὴ θάλασσα κατέβη,
ἐψάρεψε καὶ τσάκωσε καλῆς θαλάσσης ψάρι,
τὸ μάγερα τὸ πῆγαινε σούπα γιὰ νὰ τὸ κάνει,
10 —Νά, νύφη μου, φαγ' νὰ φᾶς καὶ μέγα νὰ θυμάσαι,
Τὰ πῆρε μινιά, τὰ πῆρε δυὸ, στὶς τρεῖς ἐφαρμακιώθη,
ἀρκουδιστὴ γονατιστὴ στὴν πεθερά πηγαινέι.
—Πεθερά, ἄχ κρύο νερό, γεῖμαι φαρμακωμένη.
—Γοὶ νύφες φέρνου τὸ νερὸ γοὶ πεθερὲς τὸ πίνου.
15 Ἀρκουδιστὴ γονατιστὴ στὴν πεθερόν της πᾶει.
—Πεθερέ, ἄχ κρύο νερό, γεῖμαι φαρμακωμένη.
—Γοὶ νύφες φέρνου τὸ νερὸ γοὶ πεθεροὶ τὸ πίνου.

2. Ἡ ὁμορφὴ ξανθιά

Ἀγγέλοι δώστε με φτερὰ	κι' ἔρχουμαι πορπατώνοντας.
καὶ δύναμη στὶς πλάτες,	Γιὰ δγὲς μαλλιά γιὰ πλέξιμο,
νὰ περπατῶ, νὰ κυνηγῶ	10 ματάκια γιὰ τὸ γνέψιμο.
ξαθιὲς καὶ μαυρομμάτες.	Γιὰ δγὲς μαλλιά ξαθὰ μαλλιά,
5 Ἐνα γαιρὸ γῆμουν πουλι	κορμάκι γιὰ τὴν ἀγκαλιά,
καὶ πῆγαινα πετώνοντας	ἄχ, καὶ δαχτυλίδι μέση
τώρα μὲ κόψην τὰ φτερὰ	ἄχ, στὰ χέρια μας νὰ πέσει.

1) βερνίκια (τὸ)=στεκνόμενα νερά. 2) μπολλάντιζω=πολλαπλασιάζομαι, πληθαίνω.

Σημ. συλλογέως Ἀναφέρεται σὲ πλῆμνυρα ποῦ ἔγινε στὸ παλιὸ Σαμόκοβο. Τὰ λόγια καὶ τὸ μέλος εἶναι τοῦ Σαμοκοβιανοῦ λόρατζη Π. Γιδρε.

- 15 Για δγές μαλλιιά, ξαθά μαλλιιά,
πλεμένα με τήν τάξη 25 και κάθε τρίχα γίνεται
μαχαίρι: νά με σφάξει.
Τῇ τσακκατιού¹ δης ἡ θωριά
20 ὄλο διαμάνδι: καὶ φλουριά
ἄχ, τὰ φρύδια δης θαμμένα, 30 γιάρε² σπαθιά ξεγυμνωμένα,
τὸ στήθο δης ἔναι χαρτί, φερμάνι: στὸν πραγματευτή,
ἄχ, ὅποιος νά τὸ νεγνώσει³,
ἄχ θέλει περίσσια γνώση.
Τὰ στήθια δης τὰ φουσκωτά,
πάντα νά τάχει σκεπαστά,
γιάρε ὅποιος τ' ἀποσκεπάσει,
τὸ νοῦ του θὰ δὸν χάσει.
Μαῦρα μάτια καὶ μεγάλα
ἄσπρο στήθος σὰ δὲ γάλα.

3. Τὰ καράβια μετὸ φτιασίδι

- Στὰ ψηλὰ τὰ παραθύρια πῶς τὸ δίνεις τὸ φτιασίδι;
κάθανδαι δυὸ μαῦρα φρύδια Ἄν τὸ δίνεις μετὰ παρὰδες,
καὶ κοιτάζας τὰ καράβια, ξύγιασε πένθ⁴ ἐξ ὀκάδες.
—γιὰ χαρὰ τὰ παλλικάρια 10 —Τὸ καλὸ τὸ κοκκινάδι
καὶ κοιτάζας τὰ καράβια δέκα γρόσια ἔχει τὸ δράμι,
5 ποῦρκουνδαι πὲ τὸ ταξείδι, δέκα γρόσια ἔχει τὸ δράμι
φορτωμένα τὸ φτιασίδι. καὶ ὅποιος θέλ' ἄς πὰ νὰ πάρει.
—Μπρὲ καλὲ караβοκὺρη.

4. Τὸ δνείρο

- Συννεφιασμένε μ' οὐρανέ, μετὶ τῇ χρυσῇ σου δόξα¹,
ἔβγα, κόρη μου, νὰ σὲ πῶ τὸ δνείρο πούδα πόψα.
Γεῖθα ποῦ με κρεμάσας πὲ τὰ ξαθά μαλλιιά σου,
στή φυλακὴ με ρίξας μέσα στήν ἀγκυλιά σου.
5 Μὰ σὺ ὅσκι πύργος με γυαλιά, καθρέφτης με συνδέψια,
ἐσὺ ὅσκι ὁμορφότερη πὲ γούλα σου τ' ἀδέρψια.
Λάμπει ν-ὁ γήλιος λάμπει, λάμπει τὰ κάλλη σου,
λάμπου καὶ τὰ λουλούδια πὰ στὸ κεφάλι σου.
Ὁ γήλιος θασιλεύγει, ἡ πούλια χάνεται,
10 κορίτσια παλλικάρια, νὰ μὴν πεθάνετε,
καὶ σεῖς οἱ πανδρεμένες παιδιὰ νὰ κάνετε.
Ὁ γήλιος θασιλεύγει ἀπάνου στὰ κλαριά,
κορίτσια παλλικάρια θέλουσι παντρεῖσθαι,
κορίτσια παλλικάρια νὰ ρραβωνιάζετε,
15 τὰ χρόνια σας περνοῦσι, δὲ δὲ στοχάζεστε.

1) τσακκατι (τό) = τὸ μέτωπον (λ. τ.) 2) γιάρε ἐπιφ. προστακτικὸ κατὰ συμφωνίαν ἀπὸ τὸ γιὰ τήρα ρε—γιατράρε—γιαρε. (Στὴν Πελοπόννησο γιατρά). 3) νεγνώνω = δια-βάζω (ἀναγινώσκω). 4) δόξα = τὸ οὐράνιο τόξο.

Σημ. συλλογῶς. Τὸ τραγούδι εἶναι φτιασμένο ἀπὸ διάφορα διστιχα μετὰ συγγενικὸ περιεχόμενον τὴν ἐπιγραφὴν τὴν ἐδώσαμε ἀπὸ τὸ πρῶτο διστιχο.

5. Τὰ φιλιὰ

—Σὰς παρκακλῶ γυναῖκες, σὰ φιλήσω πανδρεμένη,
 νὰ μὲ βάλετε στὴ μέση, τὴν πληρώνω τὴ γαημένη,
 νὰ φιλήσω ποιά μ' ἀρέσει. Σὰ φιλήσω καμνιά χήρα,
 Σὰ φιλήσω κοριτσάκι, τύχη πῶχει ἢ κακομοῖρα!
 5 τὸ χαρίζω ἕνα φλουράκι,

6. Τὰ μαῦρα μάτια

—Μαῦρα μου μάτια καὶ πλουμισμένα —'Εοῦ κοιμᾶσαι στὰ σεντονάκια
 τὸ πῶς κοιμᾶστε χωρὶς ἐμένα... καὶ γὼ γυρίζω μέσ' τὰ σοκάκια,
 —Οὔτε κοιμοῦμαι οὔτε νυστάζω τὸ πῶς κοιμᾶσαι χωρὶς ἐμένα
 μόν' σὲ θυμοῦμαι κι' ἀναστενάζω. καὶ γὼ γυρίζω μέσας στὰ ξένα;

7. *Ερωτικό¹

Τὸ λεμόνι ἔναι ἕνα, 15 ἄς τὰ εἴπαμε κι' αὐτά,
 ἔλα, κόρη πὲ τὰ μένα, τὰ λεμόνια ἔν' ὀχτώ,
 τὰ λεμόνια ἔναι δύο, γύρεψα νὰ πανδρευτῶ,
 λαχταροῦσα νὰ σὲ δοῖω, τὰ λεμόνια ἔν' ἑννιά,
 5 τὰ λεμόνια ἔναι τρία, γύρεψα γυναίκα νειά,
 μαῦρα μάτια μαῦρα φρύδια, 20 τὰ λεμόνια ἔναι δέκα,
 τὰ λεμόνια τέσσερα, πῆρα ἑμορφή γυναίκα,
 βάσανα πόσ' ἔσυρα, τὰ λεμόνια ἑνδεκα,
 τὰ λεμόνια ἕνα πέντε, πορπατεῖ σὰν πέρδικα,
 10 τὰ καλὰ κορίτσια φαίνονται, τὰ λεμόνια δώδεκα,
 τὰ λεμόνια ἔναι ἕξι, 25 πορπατεῖ ἀρχόνδικα,
 νέος θῆκε νὰ διαλέξει, τὰ λεμόνια δέκα τρία,
 τώρα θέλει νὰ παντρεύει. τὰ βυζιά της κρύα κρύα.
 Τὰ λεμόνια ἔν' ἑπτὰ

8. *Ο σκοτωμὸς τοῦ Γιάννη

Κάτου στὴν ἄσπρη πέτρα κεῖνα τὸν ἐκλάψαι:
 στὸ ἄρμυρὸ νερό, Γιάννη μ', δὲ σὲ τὸ γεῖπα,
 σκοτώσασαι τὸ Γιάννη 10 δὲ σοῦ τᾶλεγα,
 τὸ μοναχογιό. μὲ Τούρκους μὴν παλαίφεις
 5 Τοῦρκοι τὸν ἐσκοτώσασαι οὔτε μὲ Ρωμιούς,
 καὶ Ρωμοὶ τὸν θάψασαι, γιὰτὶ οἱ Τοῦρκοι σφάζου
 τρία ἑμορφα κοράσια καὶ οἱ Ρωμοὶ κρεμοῦ;

1) Οἱ στίχοι καὶ ἡ μελωδία εἶναι τοῦ λύρατζη Γ. Γκόρε.

- 15 Γιάννη μ', σὰν εἶχες μάννα,
σὰν εἶχες κι' ἀδερφή,
ἂν εἶχες καὶ γυναῖκα
νὰ ἔρτει νὰ σὲ γδεῖ.
Γυρίζω γλέπω πέρα,
20 μινὰ νδάρα μινὰ βροχή,
γλέπω τῇ Γιάνν' τὴ μάννα
- τῇ Γιάνν' τὴν ἀδερφή.
"Ἐνα: τῇ Γιάνν' γυναῖκα,
τῇ Γιάννη τὸ παιδί,
25 τὸνα βαστᾶ στὸ χέρι,
τᾶλλο στὴν ἀγκαλιά,
τὸ ἄλλο καταπόδι,
κλαίγει, φωνάζ' μπαμπά.

Γ' Τραγούδια τοῦ χάρου

1

- Ἄνθρωπος γέρτηκ' ἄρρωα¹ καὶ τραγουδεῖ καὶ πάει
καὶ ξύπνησε ἐννιά χωριά καὶ δέκα πένδε κάστρα
καὶ ξύπνησε τὸ δράκοντα μὲ τὴ δρακόντισσάν του
κι' ὁ δράκος τὸν νεπλίστηκε² πού θὰ τὸν θανατώσει,
5 καὶ κείνος σὰν τὸ ἄκουσε βαρεῖα τὸ γακοφάνη.
—"Ἀφισε, δράκε μ., ἄφισε κόμη σαράντα ἡμέρες,
νὰ κάνω τὸ δουλό³ μου νὰ κάνω τὴ χαρὰ μου.
Ἄνθρωπος γέρτηκ' ἄρρωα καὶ τραγουδεῖ καὶ πάει
καὶ ξύπνησε ἐννιά χωριά καὶ δέκα πένδε κάστρα
καὶ ξύπνησε τὸ δράκοντα μὲ τὴ δρακόντισσάν του
κι' ὁ δράκος τὸν νεπλίστηκε πού θὰ τὸν θανατώσει,
10 καὶ κείνος σὰν τὸ ἄκουσε βαρεῖα τὸ γακοφάνη.
—"Ἐλα, Γιάννη μ., δὸν κανὲν στὴν δάπικα τὴ δική μου,
πῶναι πὲ μέσα κόκκινη καὶ πόξω ξεγλάζια.
Κι' ὁ Γιάννης σὰ δὸ ἄκουσε βαρεῖα τὸν γακοφάνη.
—Φέρτε μαχάγια νὰ σφαγῶ καὶ γρέμνα νὰ γρεμίσω,
15 φέρτε τὸ ἔρμολόγιδο νὰ κόψω τὰ μαλλιά μου.

2

- Ματάκια μου καμμύσατε, χέρια μου σταυρωθῆτε
καὶ σεῖς τὰ ποδαράκια μου στὸν Ἄδην θὰ διαβῆτε.
Ποδὲ σὲ γείδαμε νεκρὸ τὰ χέρια σταυρωμένα,
τὸ κόνισμα στ' ἀστῆθος σου, τὰ μάτια καμμυσμένα....
5 Αὐτὴ ἔναι γῆ ὀλογύστερη ἀπὸ θὰ βγῶ π' τὴν πόρτα,
ἀ πάγω νὰ στεφανωθῶ ἀπὲ τῆς γῆς τὰ χόρτα.
Διαβάνω κλαῖν τὰ μάτια μου, δὲ θέλω νὰ παγίνω,
νὰ φῆσω γὼ τὸ σπίτι μου, νὰ φῆσω τὰ παιδιὰ μου,

Σημ. συλλογέως. Ὁ Γιάννης εἶταν Σαμοκοβιανὸς καὶ εἶχε τὸ ἐπώνυμο Τουλούπης.
Ἐσκοτώθη μαζί μὲ δύο ἄλλους συγχωριανούς του, τὸ Γιώργη Καρίπη καὶ τὸν Κωνσταντῆ
Κουϊμουτζίλλη, πού εἶταν ξυγιστὲς στὰ κάρθουνα στὸ λιμάνι τῆς Νιάβας, ἀπὸ τοὺς Τούρ-
κους μετὰ τὸ πέραςμα τῶν Ρώσων τὸ 1878. 1) ἄρρωα=ἄρρωα, παρᾶρρωα. 2) νεπλίστηκε
ἀπὸ τὸ ρ. νεπλίμμι παρσφθ. τύπος τοῦ ἀπειλῶ.

- 10 νὰ φήσω καὶ τὸν ἄδρα μου ἓνα μεγάλο κρίμα.
Σ' ἓνα γιγγκίνι¹ καίγομαι, σὲ μινὰ φωτιά μεγάλη,
χύσε νερὸ καὶ σβύστε δὴν νὰ μὴν καγοῦσι κι' ἄλλοι.

3

- Ποιὸς ἔναι κάτου ποῦ βρονδᾷ σὰ νᾶναι νοικοκύρη;
"Ἄν ἔναι ξένος νὰ διαθεῖ καὶ ἂν ἔν' δικὸς νὰ νέρτει,
ἂν ἔναι ὁ πικροχάρονδ' ἄλλον ὕγιὸ δὲν ἔχω.
"Ἄφες με, Χάρε μ', ἄφες με, σήμερα μὴ μὲ παίρνεις,
5 πῶναι Σαβδάτο νὰ λουθῶ καὶ Κυριακὴ ν' ἀλλάξω,
καὶ τῇ Δευτέρᾳ τὸ πρωὶ ἔρκομαι μοναχὸς μου.
Θέλω νὰ ἔρτω μινὰν αὐγὴ καὶ μινὰ καλὴν ἡμέρα,
νὰ παραγγείλω τὰ βουνὰ μὴ βρέξου, μὴ χειμάσου,
τὶ ἔχω γιὸ στὴν ξενιτιά φυλάγω δὸν νὰ ἔρτει.
10 ποῦ ἔχω ροῦχα περισσὰ νᾶρται νὰ τὸν ἀλλάξω.
Καὶ λασπωμένο θέλω δὸν κι' ἀλάσπωτον γαπῶ δὸν.

4

- Τρίτη, Τετράδη χλιδερή, Πέμπτη... ἡ καημένη
ἀρρώστησε ἡ Ἑλενιώ καὶ πέφτει νὰ πεθάνει,
ἡ μάννα δὴς δὲ γήδου καὶ, στὴ γέστονιὰ πηγαίνει,
τὸν ἀδελφὸ δὴς ἔστειλε νὰ πᾶ νὰ τὴ φωνάξει.
5 —"Ἀνδὲ, μαννέ, στὸ σπύ: μας ἡ Ἑλέγκω μας πεθαίνει.
—Τ' ἔχεις, Ἑλέγκω, καὶ βογγᾷ καὶ βαρανεστενάζεις,
κάν μὴ πεινᾷς, κάν μὴ διψᾷς, κάν μὴ ν' ἀλλάξεις θέλεις;
—Οὔτε πεινῶ, οὔτε διψῶ, οὔτε ν' ἀλλάξω θέλω,
ἔχω ἄδρα στὴν ξενιτιά τώρα δώδεκα χρόνια
καὶ φῆκε με σαλὸ² παιδί καὶ ἔναι παλλικάρι.

Δ' Νανουρίσματα

1	πῶς κοιμᾶσαι μοναχὴ;
"Ἐλα γύψε μ' πάρε δὸ,	—"Ὅχι ἐφέντη μου Χριστέ,
Πανεγιά μου κοίμισέ δὸ,	δὲ κοιμᾶμαι μοναχὴ,
πάνε το στὴ Μάη τ' ἀμπέλια,	ἔχω δούλους, ἔχω Παύλους,
καὶ στὴ Μάη τὰ τσαγιρέλλια ³ ,	ἔχω δώδεκα βαγγέλια,
νὰ τὸ δώκ' ὁ Μάης τριφύλλι	τῇ Χριστοῦ τὸ δεκανίκι,
καὶ ἡ Πανεγιά κουλίκι	πὲ καὶ στὸ μαξιλάρι μου.
κι' ὁ Χριστὸς τὸ δεκανίκι.	3
2	Κοιμήσου κοιμήσου σύ,
—Μάγδα καὶ Μαγδαληνὴ	ἢ τύχη σου δουλεύει:

1) γιγγκίνι (τό)=ἡ πυρκαϊά (λ. τ.). 2) σαλὸ=μωρό. 3) τσαγιρέλλια=μικρὰ λειβάδια.
4) πὲ καὶ=ἀπὸ κάτω.

καὶ τὸ καλὸ σου ριζικὸ
 νὰ κουβανεῖ νὰ φέρνει,
 νὰ κοιμηθεῖ νὰ κοιμηθεῖ,
 νὰ γίνει δὲ μεγάλο,
 νὰ τὸ χαρῶ στίς πανδρεῖες
 κ' ὕστερις θς πεθάνω.

4

Κοιμᾶται ἄστρι, κοιμᾶται αὐγὴ,
 κοιμᾶται νειὸ φεγάρ',
 κοιμᾶται κοριτσάκι μου
 πὰ σ' ἄσπρο μαξιλάρ',
 νὰ κοιμᾶται νὰ τρανεύγει
 καὶ τὰ πρῶτα νὰ διαβρίνει.

5

Κοιμήσου σὺ κοιμήσου σὺ

καὶ γὼ τὸ νανουρίζω,
 καὶ γὼ τὴ γούνια του κουνῶ
 καὶ τὸ γλυκοκοιμίζω.

6

Τὰ κορίτσια μεγαλώνου,
 οἱ γαμβροὶ κοντοζυγώνου,
 τὰ κοριτσάκια φροκαλιοῦ,
 οἱ γαμβροὶ παρακαλιοῦ.
 Τὰ κορίτσια στὸ χορδὸ,
 τὰ παλλικάρια λῆύρα,
 κλώθου τὰ μουσικάκια δους
 καὶ κλωθογυρίζου δα,
 τὰ κοριτσάκια βρίζου δα.

Ε' Ὄνόματα Σαμοκεβιανῶν

α') Βαφτιστικὰ ἀρρένων

Ἀπὸ τὰ ὀνόματα σημειώνουμε μόνο μερικά πού παρουσιάζουν κάποιο ἰδιωματισμό :

Κωστανδῆς, Κῶτσος, Γωδῆς, Dadῆς, Dadì (τό), Κυριαζῆς, Καλο-
 γιάνν'ς, Λάμπρος, Λάμπος, Ποῦμπος, Σοφιανός, Βατάμος, Στέφος, Γιάννης,
 Γιάνν'ς, Σάββας, Ζέρβας, Ἀνδρέας, Ἰορδάν'ς—Γιορδάν'ς, Βασάριμος, Στα-
 νίτσας, Πολυζῶης, Στεργίου, Παμεινώνδας, Τριαντάφυλλος, Δημοστέν'ς—
 Δημόστης, Μαργαρίτ'ς, Εὐγέν'ς, Εὐθύμ'ς.

β') Βαφτιστικὰ θηλέων

Ξαθῆ—Ξαθίπ'—Ξαθούλα, Δουκέν', Ζαχαρένια—Ζαχαρώ, Κουρτέσα,
 Ἀνθῆ—Ἀνθουλιὰ, Μόρφαινα—Μορφούλα, Χάϊτω—Χαϊδούλα, Γερακίνα,
 Μελαχροινῆ—Μελαχροινούλα, Ἀναστασία—Τασούλα, Ζωγοπή, Θεδώρα,
 Σγουρη—Σγούρινα, Κοκκῶνα, Κεράτσα, Παγωνιώ, Γιωργιά, Ἐλέν'—Ἐλε-
 νίτσα, Χρυσῶ—Χρυσούλα, Ζουμπλιὰ—Ζουμπουλικά, Μαρούλα, Εἰδοκία,
 Σεβαστή, Λουλουδά—Λούλα, Πολυξέν', Βασιλική—Βασίλω—Βάσω, Χρυ-
 σάνθ', Πηνελόπ'—Πόπ', Κυριακίτσα—Κυριακούλα, Μεγιστία, Καλλιόπη—
 Καλλιῶ, Ἀρχοντή, Δέσποινα—Δεσποινιώ, Χρυσάφω—Χρυσάφενια—Ξαφέ-
 νια—Ξαφενιώ, Μαριγῶ—Μαρία, Κεράν', Πανδώρα, Ἀργιάδ' (Ἀριάδνη),
 Ἀλκμήν', Ἀρτεμισία, Σκεύω, Ρεβέκα, Μενιώ, Τριανταφλένια, Φρόσω,
 Τέρω, Ζηνοβία, Συρματένια, Πανιώ, Κεραρήν', Ἀγγελίνα, Εὐρυάνθ',
 Παγώνα, Βηθλέμ.

Ἐπώνυμα Σαμοκοβιανῶν

Γκόρες, Στράτζαλ’ς, Γούτσης, Λύρατζης, Λάμπαρος, Κουτσαδάκ’ς, Φυτλάς, Δορίν’ς, Γιοβανῆς, Κουλίγκας, Τσοῦκος, Γκιουλές, Τσιφλικιώτ’ς, Τσαλδιρῆς, Τσακμάκ’ς, Τσιβκάς, Ταρσῆς, Λιμπιάκος, Δαδουρῆς, Μενῆς, Στρατῆρος, Προζύμ’ς, Μβελίδ’ς, Σουρβῆς, Κότελλ’ς, Μουριάδ’ς, Ρέκος, Βαρβάτος, Νταβραντάς, Στάμος, Τσιβελεκίδ’ς, Γκριτζίλ’ς, Τσαφάρας, Τριανταφ’λῆς, Πιπῆς, Τούκαλ’ς, Φίτσος, Στραμπακίδ’ς, Πεινός, Βουρζέλ’ς, Λαλαγκῆς, Καπίστρας, Τσερκέζ’ς, Κωλαρῆς, Κονονᾶς, Πετρίδ’ς, Λύκος, Θανάσαρος, Γονατίδ’ς, Παπαδημιός, Γκράδος, Μπαλίδ’ς, Πασάκαλ’ς, Κύνταρος, Πολυζωίδ’ς, Πόλυημέρος, Καλλῖνος, Περιστερίδ’ς, Δαλγκίτς’ς, Δαμῆς, Δούβας, Καράν’ς, Καμπᾶς, Μουμιτζῆς, Κυριαζῆς, Ἡλός, Τσαμπῆς, Γκαγκίδ’ς, Ψαλίδ’ς, Γκαβερδῆς, Εὐστρατίου, Μανενός, Ἀραμπατζῆς, Μάντ’ς, Σταντισίδ’ς, Τρανός, Ὀριανός, Μῆτρος, Ἀθρών’ς, Μαντίτσας, Βερβέρ’ς, Χριστοδούλου, Στάμου, Λεφῆς, Σερβάν’ς, Δήμογλου, Ζιαντά’ς, Καραβίδας, Γκατζέλλ’ς, Λαίμαρος, Χαΐδος, Μπουζῆς, Μαγκλίδ’ς.

Τοπωνύμια Σαμοκοβιανῶν

Στὸ Καραβιζί, στὸ Φραμένο τὸ χωράφ, στὸ Λιμνιώτικο ἑνᾶκ’, στὴ βαλιὰ βασιὰ, στὸ Μάγο, στὴν Ὁξίτη, στὸ Σαβαχτιάνο, στὴν Παναγιὰ τὴ Μουρτάτιανή, στὴ Βάρκα, στὸ Ζωγερό, στὴν Ἀβγενικοῦ τεπές, στὸ Γράδο, στὴ Μενκή, στὴ Χατζηγιώργ’ κάκας, στὸν Ἀτ’ Θανάσ’, στὴ Γήλ’ τις λογγές (ἥλιον λογγιές), στὴς Ἀμπλας τὰ νθεκάπια, στὸ Τσοῦτσουρο, στὴν Ἀϊ-Γιάνν’ μάναστήρ’, στὴ Βοδά, στὴ Δημῆ τσαγίρ, στὸ Σουρέλλ’, στὴ Σέρβου τὴ μαδρινιά, στὴ Μπεσι-μπαρά, στὴς Κριθαργές, στὰ Χαλαζωμένα, στὴν Ἀρμύρα, στὸ Μπολαγιγδερὲ (θελὸς ποταμός), στὴ Καλάη τὸ μβοστάν’, στὸ Ἀλμπαναριό, στὴς Πόρτες, στὴ Τζαφέρ’, στὴ Καλαμούκ’ κονοί, στὸ Καλογερί, στὸ Ἀγίασμα, στὴ Βίγνα, στὴ Μηδειάτ’ τὸ χωράφ, στὴν Πολσιὰ.

**ΣΤ’ Φωνητικὲς καὶ γραμματικὲς παρατηρήσεις
στὸ Σαμοκοβιανὸ γλωσσικὸ ἰδίωμα**

Τὸ γλωσσικὸ ἰδίωμα τοῦ Σαμοκοβιοῦ ἀνήκει στὴν κατηγορία τῶν ἡμιβορείων γλωσσικῶν ἰδιωμάτων καὶ παρουσιάζει τὰ ἴδια σχεδὸν χαρακτηριστικὰ μὲ τὸ ἰδίωμα τοῦ Σκοποῦ γιὰ τὸ ὁποῖο ἐγράψαμε στὸν Ε’ τόμο τοῦ Ἀρχείου σελ. 229—239. Ἐδῶ σημειώνουμε μόνον τὶς λίγες διαφορὰς ποὺ ὑπάρχουν ἀνάμεσα στὰ δυὸ ἰδιώματα :

Α’ Τονισμός

Ἀκούεται κύριος καὶ δευτερεύων τόνος σὲ μερικοὺς τύπους ρημάτων ὅπως : ἐφαγάσι, βάσταζάσι, γήλεγάσι, γήθελάσι, ἐγραψάσι, σὲ πρόσωπα

δηλ. όπου ο κύριος τόνος πέφτει πέρα από την προπαραλήγουσα και έχει τότε ανάγκη από άλλο βοηθητικό τόνο.

Β' Ἀποβολὴ φθόγγων

Σχετικά με την αποβολή του ατόνου η και ι έχουμε να παρατηρήσουμε τὰ ἴδια με ὅσα ἐγράφηκαν γιὰ τὸ Σκοπιανὸ ἰδίωμα. Κάνουμε μόνο τὴν ἐξῆς παρατήρηση, ποὺ πρέπει νὰ ἔχει ὑπ' ὄψει του ὁ ἀναγνώστης τῶν λαογραφικῶν τοῦ Σαμοκόβ. Μετὰ τὴν ἀποβολὴ τοῦ τελικοῦ ατόνου η, ι, ὅταν ἀπομένει οὐρανικὸ γράμμα κ, γ, χ δὲν προφέρεται ὑπερωικά, ἀλλὰ οὐρανικά, με κλειστὸ δηλ. τὸ στόμα στὴν ἴδια θέση περίπου ποὺ παίρνει καὶ ὅταν προφέρονται τὰ γράμματα αὐτὰ μαζί με τὸ η ἢ ι. Ἐπίσης τὰ ὑγρά λ, ρ καὶ τὸ ἔρρινο ν, ὅταν ἀπομένουν τελικά μετὰ τὴν ἀποβολὴ ατόνων η ἢ ι διατηροῦν τὴν ὑγρὴ καὶ ἔρρινη προφορὰ τους¹.

Γ' Ἀνάπτυξη συμφώνων

1) Ἀναπτύσσονται τὰ σύμφωνα γ, ν στὶς περιπτώσεις ποὺ ἔχουν γραφεῖ στὸ Σκοπιανὸ ἰδίωμα. (Τόμ. Ε'). Περὶσσότερο ἐδῶ ἀναπτύσσεται τὸ γ στὰ ρήματα: πιστεύω, δουλεύω, γινεύω, λατρεύω, νίβγουν(αι), ζουλεύω, παιδεύω, κούγω, κοῦγε, λούγω κλπ. 2) ἀνάλογο ἔρρινο ἀναπτύσσεται στὸ ἐπίρρημα ὄνδας, ὅδας. 3) ἀναπτύσσεται ὀχι συχνὰ j μετὰ τῶν φωνηέντων ι καὶ α: Μαρίja, Σοφίja κλπ.

Δ' Ὑποκοριστικά

Συνηθισμένες καταλήξεις τῶν ὑποκοριστικῶν εἶναι: ἐλλ'(ι), π(ου)λο καὶ σπανιώτερα ακ'(ι), οὐδ'(ι): σπιτέλλ'(ι), πιθαρέλλ'(ι), γουρουνέλλ'(ι), παιδέλλ'(ι), πουλέλλ'(ι), κομμαρέλλ'(ι), σπιτόπλο, κομματσόπλο, παιδόπλο, παιδάκ'(ι), κατούδ'(ι) κλπ.

Ε' Μεγεθυντικά

Συνηθισμένες καταλήξεις τῶν μεγεθυντικῶν εἶναι: ἀκλας, ακους, ακας ονκλα, αραs, αρα: ἄδρακλας, ἄδρακας, χερούκλα, κοίλαρᾶς, στομαρᾶς, γο-λαρᾶς, γυναικᾶρα, βωλάκα κλπ.

ΣΤ' Ἀντωνυμίες

Εὔχρηστες ἀντωνυμίες εἶναι ὅσες σχεδὸν καὶ στὸ Σκοπιανὸ ἰδίωμα. (Τόμ. Ε'). Χαρακτηριστικὴ ἐδῶ εἶναι ἡ προφορὰ τοῦ τ τῆς προσωπικῆς, κτητικῆς καὶ δεικτικῆς ἀντωνυμίας πάντοτε σχεδὸν ὡς d: γεῖπε donα, ρέχε do, γόρασέ do, λογιάζου do, πῆρα don, λέσι don, ἔβγαλέ dηνε, παιδευγέ dηνε, πόλυκά da, παίρνει don, ξουρίζ' don, λάζ' don, ἔπκε don, δικός don, μονάχος

1) Τυπογραφικοί λόγοι δὲν ἐπιτρέπουν τὴ χρῆση τῶν καθωρισμένων ἀπὸ τὴν Ἀκαδημίαν συμβόλων γιὰ τὴν προφορὰ.

δου, γῆ μάνα δου, τὸ σπίτι δου, μαζί τους, γῆ καρδιά τους, τὰ πάθια τους, τὰ σπαθιά δου, τὸν ἀφαλό της, ρωτᾷ δο, πᾶσι δου, τὴν ἐπιθυμία δου, τὴ χαράν δου, πουλιῶ δηνε κ. ο. κ.

Ζ' Ρήματα

Σχετικὰ μὲ τὴν κλίση τῶν ρημάτων ἀξιοσημεῖωτη διαφορὰ εἶναι ἡ κατάληξη τοῦ γ' πληθυντ. προσ. τῆς ὀριστικῆς καὶ ὑποταχτικῆς, ποὺ εἶναι γιὰ τοὺς ἀρχικοὺς χρόνους ον—ουσι, γιὰ τοὺς ἱστορικοὺς α—ασι : Πηγαίνου (στὰ νημόργια), χώνου (δην), παίρνου (ψωμί καὶ) τρώσι, θερίζου (τὸ χωράφ'), λογιάζου (δην γοῖ ταλιατζήδες), νὰ νοῖξου (τὸ παναθύρ'), νὰ φᾶσι, νὰ λέσι (δου), γεῖπα (δου)=τοῦ εἶπαν, πόλνκᾶ (δα)=τὰ ἀπόλνκαν, (τὸ παιδί) ἔσωσά (δο γοῖ καρκατσαναῖοι), γήθελᾶσι, γήφεράσι, γάπησᾶσι, ἔδωκάσι, ἔγραψᾶσι, πήγαινᾶσι, κράτησᾶσι, διάβκασι, πῆρα (δου στρατιώτ'), γηῦρα (δου κεῖ πεθαμένο), ἔβανᾶ (δου σ' ἕνα γοῦτο) κλπ.

Κλίση τοῦ βοηθητικοῦ εἶμαι

Ἑνεστὼς		Παρατατικὸς
Ὅριστικὴ	Ὑποταχτικὴ	
γεῖμ'	νὰ γεῖμ'	γῆμουν
γεῖσ'	νὰ γεῖσ' κλπ.	γῆσουν
ἔν'(αι)		γῆδου
γείμεστε		γῆμεστε
γεῖστε		γῆστε
ἔν'(αι)		γῆδου καὶ γῆδᾶσι

Ζ' Μῦθοι

1 Πῶς ἔγινε ἡ Τουρκία

(Ἀφηγήθηκε ἡ ἐβδόμη ντάρᾶ Σαμοκοβιανὴ Ἑλενίσα Νταθραντᾶ καὶ ὁ ἐβδόμη ντάρης Νικόλαος Μαλτέζης).

Καποτὲ κι' ἕνα γκαρὸ ναι Τουρκία γῆδου ναι τίποτα. Γεῖχε ἕνα βασιλεῖ καὶ γεῖχε τὴ θυγατέρα του. Λέγει του ἕνας : —Γῆ θυγατέρα σ' ἂ ποῖσ' παιδί. —Ποῦ τὸ ξαίρ'ς, λέγ' δου ὁ βασιλεῖς. —Τὸ ξαίρω ἐγώ, λέγ'. —Ἐγὼ ἂ τὴν ἀποκλείσω, λέγ' ὁ βασιλεῖς, σὲ μινὰ κάμαρα νὰ μὴ δῆνε δεγὶ ψυχῇ. Γύστερα πόκλεισέ δην καὶ κἀνδου. Φωνάζ' μινὰ μέρα τὸν ὑπηρέτ' της καὶ λέγει τὸν πατέρα της νὰ στείλει δην ἕνα σκυλάκ' νὰ γλενδί'ς. Στέλνει δην ὁ βασιλεῖς ἕνα σκυλάκ'. Κἀνδου κἀνδου ἐπαιζε, ἔθανέ δο στὰ βούτια της κι' ἔμεινε βαρεμέν'

πὲ τὸ κουταβέλλ'. "Εμαθέ δὸ ὁ βασιλὲς, πιάν', κἀν' ἕνα σεπούκ', βάνει δὴν μέσα καὶ πολεῖ δὸ μέσ' τῇ θάλασσᾳ. Δὼ τὸ σεπούκ' νὰ ξέβ', καὶ νὰ ξέβ', ξέθηκε στὴν ἀκροθάλασσᾳ στὴν Κόκκιν' Μηλιά. Ξέθηκε πὲ τὸ σεπούκ', ἔκανε τὸ παιδί ἀγοράκ', κάθισε καὶ κ' ἔγινε τὸ παιδί δεκαοχτὼ χρονῶ. Μιά μέρα πῆγε στὴ βρύσ'. Γῆ μάννα πιάν' κι' ἔπκε φερετζὲ μαῦρο καὶ περικόφτ' τὸ παιδί μέσ' τὸ νερό καὶ γεῖπε δὸ νὰ πλαγιάσ' μαζί δῆς. Τὸ παιδί δὲ γήξαρε καὶ πλάγιασε μαζί δῆς. Γύστερα γεῖπε δὸ στὴ μάννα δου, εἶδε πῆγε στὸ σπῖτ' κι' ἔλλαξε. —Τατί, παιδίμ', λέγει δὸ κείνη, εἶπου βρεῖς δῆγε πάλε μὴ φήνεις δῆν. "Ετο' ἔπκε πὲ τῇ μάννα δου τὸ παιδί κι' ἄλλα παιδιὰ, κι' ἄλλα παιδιὰ καὶ δὲν γήξαρε ποὺ γεῖναι μάννα δου. Πὲ κείν' τῇ φαμίλια ἔγινε γῆ Κόκκιν' Μηλιά καὶ γούλ' γῆ Τουρκιά. Ὁ ντουρβάς δῆς ἔναι σκαλωμένος καὶ στὴν Κόκκιν' Μηλιά καὶ καὶ αὐτὸς ὁ Τούρκος. Πὲ σκυλλέλλ' ἔγινάσι καὶ λέγαμε δῆς σκούλ'.

ναί=οὕτως. βούτια=μηρία, σκέλια. βαρεμένη=ἐγκυος. πολεῖ=ἀπολνᾷ. τατί=δὲν πειράζει. ντουρβάς (δ)=ἐδῶ σημαίνει τὴν πρώτη κατοικία, τὴν κοιτίδα.

2 Ὁ κακὸς ὁ λόγος

Καποτὲ κι' ἕνα γαῖρὸ γῆδου μινὰ γυναικίκα καὶ γεῖχε ἕνα παιδί κοπέλ'. Δούλευγάσι καὶ ζούσασι. Στὸ μεταῖν, ἕνα χειμὸ, κακὸ χειμὸ καιρό, πέρασε μινὰ ἀρκούδα πὲ καὶ καὶ γῆδου βράδ' καὶ κρύος καιρὸς καὶ βρόδξε τὴ θύρα καὶ γεῖπε : —Μπάστε καὶ μένα μέσα νὰ γεταινδίσω καὶ γὼ πόψα δῶ. Γῆ γυναικίκα ἔνοιξε τὴ θύρα, γεῖχε σιὰ λίγ' πολλὰ κι' ἔζησε ὡς τὸ πουργὸ γῆ ἀρκούδα. Κάθισε δυὸ-τρεῖς μέρες, γιατί γῆδου φουρτούνα, βροχή, κακὸ. Πάει κι' ἕνα κορίτσ' καὶ πέρα ποὺ γῆδου γιὰ νὰ πάρ' τὸ παλλκάρ' κείνης τῆς γυναικας. "Οδε πῆγε τὸ κορίτσ', κόμ' δὲ σέθηκε, γεῖπε : —Τί βρωμεῖ ; Βρωμαρκούδα ἔναι δῶ ; —Σώπα, παιδίμ', λέγει δὸ ἡ βάβω, θὰ σὲ κούσ' ! —Λήγορα, λέγ' τὸ κορίτσ', βγάλτε τὴ βρωμαρκούδα, βρωμσε τὸ σπῖτ' μας. Σκώθηκε γῆ ἀρκούδα καὶ πηγαίν'. Μπροστὲ νὰ διαθαίν' γεῖπε στὸ κορίτσ' : —"Επαρε τὴν τσεκούρα καὶ χτύπσε με στὸ κεφάλ', γιατί ἄ δὲ μὲ χτυπήσ' ἄ σὲ φάγω. Τὸ κορίτσ' δὲ γῆθελε νὰ χτυπήσ'. —Χτύπησέ με, λέγ' ἡ ἀρκούδα, γιατίαὶ ἄ δὲ μὲ χτυπήσ' ἄ σὲ φάγω. Πῆρε τὴν τσεκούρα καὶ χτύπησέ δῆγε στὸ κεφάλ' κι' ἔκανε γιὰρὰ μεγάλονα. Πῆρε γῆ ἀρκούδα καὶ διάθηκε. "Αγάπα κι' ἀκουγε : Πέρασ' ἕνας χρόνος κι' ἔδρεξ' γῆ ἀρκούδα δῶ καὶ καὶ. Γιατρεῦκε ὁ γιὰρὰς δῆς. Στὸ χρόνο μέσα τὸ κορίτσ' πάντρεψε καὶ πῆρε τὸ παλλκάρ'. Ἡ ἀρκούδα πῆγε πάλ' καὶ. Βρόδξε τὴ θύρα, ξέθηκε ἡ γριά καὶ γεῖπε δῆν : —Πόψα, λέγ' ἡ ἀρκούδα ἄ γεταινδίσω καὶ γὼ δῶ πέρα, βρέχ' ὁ Θεγός. —"Α σὲ βάλω πὲ πίσω τὴ θύρα, λέγ' ἡ γριά, νὰ μὴ σὲ δγίει ἡ νύφη μ', ἄ μὲ μαδίσ'. Πῆγε τὸ βράδ' τὸ κορίτ', γεῖδε τὴν ἀρκούδα καὶ φέρθηκε δῆν καλὰ. Ἡ ἀρκούδα γεῖχε μαζί δῆς χαρίσματα πολλὰ καὶ ἔδωκε τὴν βάβω, γιατί φχαριστήθηκε. Λέγ' γύστερα τὴ νύφ' : —Ψεῖρισέ με δῶ γιατί ψεῖριασα. Καὶ ποὺ τὴν ψεῖριζε γεῖδε τὸ γιὰρὰ

πού ἔγιανε. — Ἐδῶ γήδου γιὰράς, λέγ' ἡ ἀρκούδα, ἔγιανε ; — Ἐγιανε. — Ὁ γιὰράς ἔγιανε, λέγει, ἀλλ' ὁ λόγος πού μὲ γεῖπες : βρωμοαρκούδα, δὲν ἔγιανε. Γιὰ τὸ χατήρ' τῆς πεθρᾶς διῆς χάρσε διην καὶ δὲν ἔφαγέ διην. Ἐλα τὴ φάγει. — Ὁ γιὰράς περνᾷ, ὁ κακὸς λόγος μέν'.

κοπέλι=ἀγόρι. γετσινδίζω=διανυκτερεύω. κούο' (κούγω)=ἀκούσει. γιὰράς=πληγὴ. μαζίζω=μαλὼνω. ἔλα=ἤθελε.

3 Ἡ κακιά καὶ ἡ καλὴ γυναίκα

Καποτὲ κι' ἓνα γκαῖρὸ γεῖχε ἓνα κορίτσο καὶ ἓνα παλλκάρ' πού γήδου ἀδερφία. Γῆ ἀδερφή πολὺ ὑπερασπίζου τὸν ἀδερφό, νὰ νιφεῖ, νὰ περνᾷ καλὰ. Πάει μνιὰ γριά στὸ παλλκάρ' καὶ λέγει του:—Μὴ παιδί μ' γῆ ἀδερφή σου τόσο νὰ σὲ ὑπερασπίζεται. Νὰ νίθγεσαι μονάχος, μονάχος νὰ καθαρίζεσαι, γιατί πολλὰ γίνονται. Γιόστερα πὲ τὰ λόγια κεῖνα ὁ ἀδερφὸς πῆρε τὸ κορίτσο καὶ τὸ κλείσε μέσα σ' ἓνα νοδὰ καὶ πῆγαίνε δο φαγητό κι' ἔτρωγε. Πανδρεύτηκε γύστερα κεῖνος καὶ γῆ γυναίκα του δὲν ἤξαιρε ὅτι γεῖχε κεῖ μέσα κλεισμένο τὸ κορίτσο. Μονάχος του πῆγαίνε δο νερό, φαγητό.

Μνιὰ μέρα ὅμως γῆ γυναίκα λέγει:—Ἀς νοίξω τοῦτο τὸ νοδὰ νὰ δῶ τι ἔχ' ὁδὸ μέσα. Λογιάζ' ἓνα κορίτσο κίτρινο καναρί. —Τὶ γεῖσαι λέγ'. — Ἐγὼ γεῖμαι ἡ ἀδερφή, λέγει τὸ κορίτσο.

Παίρνει γῆ γυναίκα τὸ ὑπερασπίζεται. Παγαίνει δο φαγητό, ἔτρωγε, πάχυνε, ἔγινε ἔμορφο. Τόλλαξε, ἔβαλε δο καλὰ φουστάνια πού γεῖχαςι τὴ γῆ πὲ τὰ χόρτα, τὴ θάλασσα πὲ τὰ ψάρια, τὸν οὐρανὸ πὲ τὰσπρα. Ἐλλαζέ δο ταχτικά καὶ ἔστελνέ δο ἀντίκρυς πού γεῖχε ἓνα παλλκάρ' τὸ σπὶτ' του πὲ ἓνα κρυφὸ παρεθύρ'. Κεῖ φροκάλλεζε καὶ διάβαινε. Μνιὰ μπάμπω στὴ παλλκαριού τὸ σπὶτ' γεῖδε δο καὶ γεῖπε στὸ παλλκάρ'. — Πιάσε δο σύ, λέγει διην, τὸ παλλκάρ'. Γῆ μπάμπω φύλαξε κι' ἐπιασέ δο. Στάθηκε κεῖ τὸ κορίτσο, πῆγε τὸ παλλκάρ', γεῖδε δο καὶ ἀρραβώνισέ δο.

Πῆγε καὶ γῆ νύφ' πὲ τὸ κορίτσο, γνωρίστικαςι καὶ ἔπκαςι τίς γάμ'. Τὴν ἡμέρα πού γίνονταν τὸ δουγούν' πῆγε κι' ὁ ἀδερφὸς πὲ τὸ κορίτσο. Τότε γῆ γυναίκα του γῆπε του πού ἔναι γῆ ἀδερφή του, θαμάχκε δο, χάρηκε πολὺ, γεῖπε καλὰ λόγια τῇ γυναίκα του, πού τόσο καλὴ γήδου. Γιόστερα γοῦλ' μαζὶ ἔζησάσι καλὰ καὶ μεῖς κόμ' καλὰ.

—Καποτνὸς ἔν' ὁ μύθος κι' ἔλα πεῖ τί ἔναι οἱ καλὲς οἱ γυναῖκες καὶ τί οἱ κακὲς.

ντουγούν' (τὸ)=ὁ γάμος. καποτνὸς=κατοπινός, παλαιός.

4 Πῶς ἐδιάλεξε τὴ νύφ'

Καποτὲ γεῖχε ἓνα παλλκάρ' καὶ ἔδρεξε γοῦλα τὰ χωριά νὰ εὐρ' μνιάνε νύφ' μνιὰ καρδιά καὶ μνιὰ ψυχὴ νὰ ἔχου. Τελευταίγια πάει σὲ μνιὰ πόρτα

καὶ βρονδᾷ καὶ θαίν᾽ ἓνα κορίτσ᾽. Ρωτᾷ ποιὸς ἔναι.—Θέλω ρεπεσὲ λέγει τὸ παλλκάρ᾽ κορακιστικά.—Καὶ γὼ θέλω πὲ σένα ρεπεσὲ λέγ᾽ τὸ κορίτσ᾽.—Αὐτὴ ἔναι γιὰ τὰ μένα λέγ᾽ τὸ παλλκάρ᾽. Γύστερα συνιβάστηκάσι καὶ τὸ παλλκάρ᾽ διαβαίν᾽ στὸ χωριὸ δου.

Γῆρτε τὴ Πάσχα. Τὸ παλλκάρ᾽ γήθελε νὰ στείλ᾽ πὲ τὸ δοῦλο δου τὰ μπαξίσια στὴ συνιβαστικά δου. Γιουμόζ᾽ δου μιὰ βούργια κρασί. Δῶκε δου τριάνδα ἓνα φλουρί, δῶκε δου κι' ἓνα κουλίκ᾽ κι' ἓνα πετνὸ καὶ γεῖπε δου κορακιστικά:—Νὰ πεῖς στὴ συνιβαστικά μ': Τριάνδα μιὰ μέρα σύρν᾽ ὁ μήνας καὶ τὸ φεγάρ᾽ βιτουόκο καὶ τὸ λιχλιόν᾽ τὴ σπιτιοῦ ἔναι ὁ πετνὸς καὶ τῆς γίδας τὸ μπατοάκ᾽ τσίτα-τσίτα, κόρδα-κόρδα. Τὸ γεῖπε τὸ τσιράκ᾽ νὰ δᾷ πεῖ κορακιστικά. Τὸ τσιράκ᾽ στὸ δρόμο ἔφαγε τὸ μισὸ κουλίκ᾽, γήπτε τὸ μισὸ κρασί καὶ φκαίρωσε ἡ βούργια, ἔφαγε καὶ τὸ λαλιόν᾽ τὴ σπιτιοῦ.

Πῆγε στὸ κορίτσ᾽ καὶ γεῖπε γούλα κορακιστικά χωρὶς νὰ ξαίρ᾽ τί ἔλα ποῦ. Καθίζ᾽ τὸ κορίτσ᾽ καὶ μετρά. Βγάζ᾽ φλουριά εἴκοσ᾽ ὀχτώ. Τρία γεῖπε κλεμμένα τὸ τσιράκι, εἴκοσ᾽ ὀχτὼ πόμνασι. Λογιάζ᾽ τὸ κουλίκ᾽ μισὸ, ὁ πετνὸς δὲ φάνκε νδῖπ, τὸ κρασί φκαίρωμέν᾽ ἡ βούργια. Λέγ᾽ πάλι στὸ τσιράκ᾽ κορακιστικά:—Ἀσπασμοὺς στ' ἀφενδικό σ', εἴκοσ᾽ ὀχτὼ μέρες σύρν᾽ ὁ μήνας καὶ τὸ φεγάρ᾽ μισὸ καὶ τὸ λαλιόν᾽ τὴ σπιτιοῦ μῆτε φάνκε μῆτε κούστικε καὶ τῆς γίδας τὸ μπατζάκ᾽ λυμάτια καὶ πλεμάτια. Ἄν ἀγαπᾷ τὴν ἑρδῖκα, μὴ δεῖρ᾽ τὴ γουρούνα. Τὸ παλλκάρ᾽ κατάλαθε γούλα καὶ θάμαζε τὸ κορίτσ᾽ ποῦ γήδου ἔξυπνο. Γύστερα πῆγε καὶ πῆρε τὸ κορίτσ᾽ καὶ ζήσας καλὰ καὶ μεῖς κόμ᾽ καλὰ.

βούργια (ῆ)=ἡ προβιά, ἡ μουσιά. βιτουόκο (τό)=ἐλόκληρο. φκαίρωνω=ἀδειάζω, κενοῦμαι (ἀπὸ τῆ λ. εὐκαίρια). ἔλα ποῦ=τί ἤθελαν νὰ εἰποῦν.

5 Πῶς παντρεύηκάσι τὰ κορίτσια

Καποτὲ κι' ἓνα γαῖρὸ γήδου τρία κορίτσια καὶ δὲν ἐπαντρεύονδουν. Γεῖπε ἡ μιὰ:—Ἐγὼ ἂ πᾶ νὰ ρωτήσω τὸ Θεγὸ νὰ δγιοῦμ᾽ γιατί δὲ πανδρευοῦμάστε. Στὸ δρόμο ποῦ πῆγαινε γηῦρε μιὰ μηλιά καὶ ρώτησέ δη.—Ποῦ πᾶς;—Πᾶ νὰ ρωτήσω τὸ Θεγὸ, γιατί δὲ πανδρευοῦμ᾽.—Ρώτσε καὶ γιὰ μένα, λέγ᾽ ἡ μηλιά, γιατί κάνω μῆλα καὶ πέφτου.—Ἄ ρωτήσω, λέγ᾽ τὸ κορίτσ᾽.

Γύστερα πάει μακριὰ καὶ θρίσκ᾽ μιὰ πέτρα καὶ κρέμουδου. Μῆτε πᾶν᾽ μῆτε κάτ᾽, μῆτε στὸ Θεγὸ, μῆτε στὴ γῆ.—Ποῦ πᾶς κορίτσ᾽, ρώτσε δο ἡ πέτρα.—Πάγω νὰ ρωτήσω τὸ θεγὸ, γιατί δὲ πανδρευοῦμ᾽.—Ρώτση καὶ γιὰ μένα, λέγ᾽ ἡ πέτρα, γιατί κρέμουμ᾽.—Ἄ ρωτήσω, λέγ᾽. Πάει πάει μακριὰ᾽ βρίσκ᾽ ἓνα βιταμό.—Ποῦ πᾶς, κορίτσι μ' λέγει δο.—Γιὰ νὰ ρωτήσω τὸ θεγὸ, γιατί δὲ πανδρευοῦμ᾽.—Ρώτσε καὶ γιὰ μένα, λέγει δο, γιατί εἶμαι ὁ μισὸς θολὸς κι' ὁ μισὸς καθάριος.—Ἄ ρωτήσω λέγει δο καὶ διαβαίν᾽.

Πῆγε τὸ κορίτσ᾽, γηῦρε τὸ Θεγὸ σ' ἓνα μπαλκάν᾽ μέσα καὶ ρώτσέ δο:—Γιατί δὲ πανδρευοῦμάστε;—Γιατί τὸ πρῶτ᾽ ποῦ σκώνεστε, λέγ᾽ ὁ Θεγός, κατουρεῖτε ἀντίκρυ στὸ γῆλιο.—Γηῦρα καὶ μιὰ μηλιά καὶ ρωτᾷ, γιατί κάνει μῆλα

καὶ πέφτουν.—Νὰ σηκωθεῖ ἡ ρίζα δῆς, λέγει ὁ θεγός, νὰ πάρῃ κεῖνα ποὺ ἔχει πὲ κατ' τὰ φλουργιά, καὶ ὕστερα δὲ ἂ πέφτου τὰ μῆλα.—Γῆϋρα καὶ μνιὰ πέτρα, λέγ' καὶ ρωτᾷ γιατί κρέμται.—Νὰ περάσ' πὲ πέρα, λέγ' ὁ Θεγός, καὶ νὰ δῆς πεῖς:—Θέλῃς νὰ σκοτώσῃς ἄνθρωπο γιὰ τὰ κείνο στέκῃ ψηλά.—Γῆϋρα, λέγ' κι' ἕνα βοταμὸ καὶ ρωτᾷ γιατί ἔναι ὁ μισὸς θολός.—Νὰ περάσῃς πὲ πέρα, λέγ' ὁ Θεγός καὶ νὰ πεῖς:—Θέλ'ς νὰ πνίξῃς ἄνθρωπο γιὰ τὰ κείνο εἶσαι ὁ μισὸς θελὸς κι' ὁ μισὸς καθάριος. Γύρσε τὸ κορίτσ' στὴ μῆλιὰ τὸ γεῖπε κείνο ποὺ γήλεγε ὁ Θεγός καὶ πῆρε τὸ πιθαρέλλ' πὲ τὰ φλουργιά. Ἡ μῆλιὰ ἔκανε μῆλα. Πῆγε γύστερα στὴ—βέτρα, πέρασε πὲ πέρα καὶ εἶπε:—Σὺ θέλ'ς νὰ σκοτώσῃς ἄνθρωπο, γιὰ τ' αὐτὸ εἶσαι ἀψηλά.—"Αχ, νὰ μὴν δὲ ξαίρω νὰ σκοτώσω σένα, λέγ' ἡ πέτρα. Πῆγε στὸν βοταμὸ καὶ γεῖπε δου:—Σὺ θέλῃς νὰ πνίξῃς ἄνθρωπο, γιὰ τ' αὐτὸ εἶσαι ὁ μισὸς θελὸς κι' ὁ μισὸς καθάριος.—"Αχ, νὰ τῷ ξαίρῃ νὰ πνίξω σένα λέγ' ὁ ποταμός.

Γύρσε τὸ κορίτσ' σπῖτι δου καὶ πὲ τὰ φλουργιά ποὺ πῆρε παδρεύτικας γούλες γοῖ ἀθερτές. Ἡ μῆλιὰ ἔκανε μῆλα, ἀνθίξε καὶ τράνευγε. Ὁ ποταμὸς καὶ ἡ πέτρα πόμνασι ἔτσι καταπὼς γήδου πὲ τὸ καλὸ δους. Θελὸς ὁ ποταμὸς, κρεμνομέν' ἡ πέτρα.

μπαλκάνι=βουνό, θάσος. γήλεγε=ἔλεγε.

6 Ὁ λύκος καὶ ἡ μπάμβω

Καποτὲ κι' ἕνα γαῖρὸ γήδου ἕνα παπποῦ καὶ μνιὰ μπάμβω καὶ εἶχασιν ἕνα γουρουνέλλ'. Ὁ παπποῦς γούλ' ἡμέρα γήλεγε τὴ μπάμβω:—"Αἶνδε, μπάμβω ἂ σφάξωμ' τὸ γουρουνέλλ'. Ἡ μπάμβω γήλεγε:—"Α πάρουμ' λάδ' καὶ μπεζίρ' ἂ λείψωμ' τὸ γουρουνέλλ' τ' τὸ γῶλο τ' καὶ τότες ἂ τὸ σφάξωμ'. Πῆρε ἡ μπάμβω λάδ' καὶ μπεζίρ' ἄλειψε τὸ γουρουνέλλ' κι' ἔσφαξα τὸ φτωχό. Τώρα λέγ' τὸν παπποῦ:—"Εσφαξαμ' τὸ γουρουνέλλ', δόντια ποὺ δὲν ἔχουμ':—"Αἶνδε νὰ πᾶμ' στίς ἀκρανιές νὰ θάλωμ' ἀκρανίτικα δόντια. Νὰ πάρουμ' κι' ἄχερο νὰ ρίχνωμ' νὰ μὴ χάσωμ' τὸ δρόμο.

Τὸ δρόμο ποὺ πῆγαίνασ', ἔχυνάσι καὶ τ' ἄχερο, γγύρασι ἕνα λύκο.—"Ω καλῶς στὸ συμπεθέρο, λέγ' ἡ μπάμβω.—"Ω καλῶς στὴ συμπεθέρα, λέγ' ὁ λύκος.—Συμπέθερε, λέγ' ἡ μπάμβω, μὴν πάρῃ τ' ἄχερο-τᾷχερο καὶ πᾶς καὶ φᾶς τὸ γουρουνέλλ'. Πᾶμε μεῖς νὰ βάλωμ' δόντια.—Δὲν πάγω, δὲν πάγω, λέγ' ὁ λύκος. Ἀμὰ πῆρε τ' ἄχερο-τᾷχερο, πῆγε κι' ἔφαγε τὸ γουρουνέλλ'.

Ἡ μπάμβω ἔμελέ δὴ καὶ νεγκάζουδου νὰ διαθεῖ, γιατί φοβούντου τὸ λύκο μὴ φάγ' τὸ γουρουνέλλ'. Πήγασ' πάλ' στὸ σπῖτ'. Τὸ γουρουνέλλ' φαγωμένο.—"Ω συμπεθέρε, λέγ', ἔφαγες τὸ γουρουνέλλ'.—"Εφαγάς το, λέγ' ὁ λύκος, ἀμὰ δάγκα καὶ σὺ ἕνα ποδαρέλλ'.

Ἐδάγκασε καὶ λέγ' τὸ λύκο.—"Ε συμπεθέρε, ἔτσι πῶφαγάμε ἂ κάνουμ' καὶ τὰ κασακούσκα. Βρίσκα ἕνα τσουθάλλ'. Λέγει ὁ λύκος.—Σέβω, σὺ συμπεθέρα

πρώτη. Κούνσέ δην ὁ λύκος. — "Αἶνδε ἐγὼ ἄ ξέθω τώρα, λέγ' ἢ μὲν μὲν, σέβη καὶ σὺ συμπέθερε, νὰ χωνέψ' τὸ γουρουνέλλ'. Μπαίνει ὁ λύκος μέσα, πιάν' ἢ μὲν μὲν δὲν' καλὰ καλὰ τὸ σῆκος, παίρν' μινὰ δξάγκα καὶ καταπιάνται τὸ λύκο ποὺ σὲ πονεῖ, ποὺ σὲ πονεῖ, δὲ καὶ πὰρ' λούρα.

— "Ὡλελε δά, συμπεθέρα, λέγ' ὁ λύκος, κατούρσα μέσ' τὸ τσουβάλλ'. — Τατί, λέγει δου ἢ μὲν μὲν καὶ ὁ ποταμὸς κοντά ἔναι ἃ τὸ πλύνουμ'. Δῶκε δου, δῶκε δου, σκότωσε τὸ λύκο.

"Ετσι λέγ' ὁ καποτὸς ὁ μῦθος. Ἡ γριὰ κακιά καὶ πονηρή, μὰ κόμ' πονηρὸς ὁ λύκος.

δξάγκα (ἢ) = ξύλο ποὺ περνᾷ σὲ λαβὴν ἢ ἄλλο δοχεῖο γιὰ νὰ τὸ σηκώνουν δυὸ ἄνθρωποι. (Στὴν Πελοπόννησο λεθε-δξυλο). τατί = δὲν πειράζει. μπαίνει (τό) λ. τ. = τὸ λινόλαθο.

Η' Παραμύθια

1. Τῇ βασιλῇ τὰ πάθη

(Ἀφηγήθηκε ὁ Γιώργης Γκόρτζης)

Κάποτὲ κι' ἕνα γαιρὸ μέσ' σὲ τρύπιο τὸ καζάν'
 εἶχαμε ἕναν παραγυιὸ κι' ἐφκειανάμε ραμαζάν'.
 καὶ κουδάνε μας νερό

"Κοῦτε :

Μινὰ βολὰ ἕνας βασιλὲς γήδου σ' ἕνα βασίλειο μεγάλο κι' ὅπου ἐφκειανε πέλεμο νικοῦσε. Μινὰ χρονιά πιάστηκε σὲ πέλεμο πὲ ἕνα ἄλλο βασίλειο καὶ νίκησά το. Ἀγάπα κι' ἄκουσε : Ὁ βασιλὲς πιάστηκε αἰχμάλωτος. Ἡ γυναίκα του ἔξαιρε καὶ κεντούσε καὶ σγουράφιζε. Σ' ἕνα σπίτι ποὺ δούλευε ἔκαν' ἕνα στόλισμα. Γεῖδε δὲν μινὰ γειτόνισα. Τὸ γεῖδε κι' ἄλλος τὸ κέντισμα καὶ ρέχτηκε το καὶ γόρασέ το κι' ἔλα. Ὑστερὶς ἐμαθὲ το ἕνας καπετάνιος στὰ καράβια καὶ γήθελε καὶ αὐτὸς νὰ σγουράφισ' τὸ καράβ' του. Κίνσε καὶ πῆγε μονάχος του καὶ γεῖδε τὴν βασίλισσα ποὺ γήδου πολὺ ἐμορφ'. Πῆρε δὲ καὶ πῆγας νὰ σγουράφισ' τὸ καράβ' του. Στὰ δὲν ἐπῆγε μέσ' τὸ καράβ' δὲ γήθελε νὰ δῆνε βγάλ' ὅξω ὕστερα καὶ τὴν ἐκράτησε μέσα γιὰ νὰ δῆν πὰρ' γυναίκα πὲ τὸ ζόρ'. Γήδου νόμος ποὺ δὲ μποροῦσε πὲ τὸ ζόρ' νὰ δὲν ἔχ' γυναίκα. Περικάλεσέ δὲν, ἐπλάνεψέ δὲν, δὲν ἐδέχου του. Ἐβαλέ δὲν μέσα σὲ μικρὸ σεντούκι καὶ παῖδευγέ δὲν γιὰ νὰ γέν' γυναίκα του, ἀλλὰ πὲ κανεῖνα δρόπο δὲν ἔστρεψε. Ἡ βασίλισσα γεῖγε δυὸ παιδιὰ, τῆνα τριῶ καὶ τῆλλο πένδε χρονῶ. Πῆγας σὲ σπίτι καὶ δένε γηύρας τὴ μάνα τους. Δρέχου σαστισμένα καὶ γυρεύγου τὴ μάνα τους.

Ὁ βασιλὲς, χωρὶς βασίλειο ποὺ γήδου, γύρζε δῶ καὶ κεῖ, καὶ ἔλο γύρευε δουλειά. Πῆγε, γύρσε δένε γηύρε δουλειά. Πῆγε σὲ σπίτι δένε γηύρε οὔτε τὰ παιδιὰ του, οὔτε τὴν γυναίκα του, καὶ κανεῖνα. Δρέχ' ἐδῶ, δρέχ' ἐκεῖ, ρωτᾷ

τίς γειτόν' κανεῖνας δὲν τίς γεῖδε. 'Ο καπετάνιος πῆρε τὸ κπαρδ' δου πὲ τῇ βασιλίσσῃ μέσ' τὸ σενδούκ' καὶ διάδκε. 'Ο βασιλὲς γηῦρε κάποτε τὰ παιδιὰ δου καὶ ρώτησέ διὰ γιὰ τῇ μάννα δους:—Ποῦ ἔναι, παιδιὰ μ', ἡ μάννας σας; Τὸ μικρὸ παιδί ἔκλαιγε, τὸ μεγάλο δὲ γήξαρε. Παίρν' τὰ δυὸ παιδιὰ ὁ βασιλὲς καὶ πάει. Φτάν' σ' ἓνα μέρος ποῦ γεῖχε ποταμὸς μεγάλωνε. Γήθελε νὰ περάσ' τὰ παιδιὰ πέρα πὰ στὸν ὄμο. Φήν' τὸ ἓνα τὸ παιδί πὲ δῶθε πὲ τὸν ποταμὸ καὶ παίρν' τᾶλλον, νὰ δὲ περάσ' πὲ πέρα μεργιά. 'Οδε πῆγε στὴ μέσ' τὸν ποταμὸ γύρσε καὶ λόγιασε γιὰ τᾶλλον τὸ παιδί. Ξέθηκε μνιὰ ἀρκούδα, πῆρε τὸ παιδί καὶ διάδκε. 'Εχασέ διὰ, φωνάζ', σκοτίζ', πολεῖ τὸ παιδί μέσ' στὸν ποταμὸ καὶ πὰ γιὰ τᾶλλον τὸ παιδί. 'Αγάπα κι' ἀκουγε: Διάδκε μονάχος, χωρὶς τὰ παιδιὰ καὶ πῆγε σ' ἄλλο βασιλεῖο. Δρέχ', κλαίει καὶ χολοσκάν'.—Τί γήδου αὐτὸ πῶπαθα ἐγώ! Νὰ χάσω τῇ γυναίκα μ', νὰ χάσω τὰ παιδιὰ μ'! Πῆγε σ' ἓνα μεγάλο χωριὸ καὶ ἔκλαιγε καὶ χολόσκανε μονάχος δου. Γηῦρε ἓνα μαγερεῖο. Γεῖπα δου:—Πὲ ποῦ εἶσαι; ποῦ δρέχ'; Γήδου κακοφρούσας καὶ δὲν ἔπαρνε δὲν κανεῖνας σπῆτι δου. 'Ο μάγειρας δῶκε δυνε κι' ἔφαγε καὶ πλάγιασε. 'Αγάπα κι' ἀκουγε: Τὸ βασιλὲ πῆρε δὲν ὁ μάγειρας νὰ πλύν' τὰ ταλέρια καὶ τίς τετζέρδες, Πόμνε κεὶ χρόνια πολλά.

Στὸ ἴδιο μέρος γήδου ἓνας ἄλλος βασιλὲς καὶ πέθανε. Γεῖχας ἓνα ζακόν': 'Αμα ἄλα βάλου βασιλέ, μαζεύαδαι ὁ κόσμος γούλ' καὶ πελούσας τὰ περιστέρια κι' ἔπου πηγαῖνας νὰ κάτσω, κείνονε ἐφκειανάσι βασιλέ. 'Ο ξένος βασιλὲς κάδανε στὸ μαγερεῖο μονάχος δου καὶ δένε πῆγαινε μὲ τὸν ἄλλονε τὸ γόσμο. Τὰ περιστέρια τὰ πολιούσας χάναναι καὶ πῆγαινας καὶ κάθαναι πὰ σὶδ βασιλέ, στὸ μαγερεῖο. Φύλαγας ὁ κόσμος γούλ' κεὶ πέρα. Μνιὰ μέρα δὲν ἐπήγαςι σὲ κανένα, διάδκινάσι καὶ κάθαναι στὸ μαγερεῖο. Τὴν ἄλλ' τὴν ἡμέρα πόμνε ἓνα τσιράκ' στὸ μαγερεῖο καὶ γεῖδε τὰ περιστέρια ποῦ πῆγαςι πὰ σὶδ βασιλέ. 'Αμα τὸ δράδ' γήλεγάσι ποῦ πῆγαςι τὰ περιστέρια, ἤκσε τὸ παιδί καὶ λέγ':—Τὰ περιστέρια γούλ' ἡμέρα σήμερα κάθαναι πὰ σ' αὐτὸ τὸν ἄνθρωπο. Τὴν ἄλλ' τὴν ἡμέρα πλόυκά διὰ τὰ περιστέρια καὶ πῆγαςι πάλε σὲ κείνονε. 'Ο νοικοκύρς τῇ μαγερεῖοῦ ἔδαλε τὸ παιδί καὶ φύλαγε καὶ γεῖδε τὰ περιστέρια. Τὸ δράδ' πάλε τὸ παιδί γεῖπε ὅτι γήρτασι τὰ περιστέρια ξανά. 'Ο τσορμπατζῆς φωνάζ' τότε τὸ σκλάβο τὸ βασιλὲ μέσ' τὸ νοδὶ καὶ λέγει δυνε.—'Εσένα ἂ σὲ ποίσουμ' βασιλέ, ἄμα αὔρι ἔρτου τὰ περιστέρια. Σὺ ἂ μὲ κάνς καὶ μένα βεζύρ'. 'Ο βασιλὲς δὲν πίστευε καὶ γεῖπε:—'Α σὲ ποίσω βεζύρ'. Παίρνει δου ὁ τσορμπατζῆς καὶ πὰ δὲν στὸ λουτρό, ξουρίζ' δὲν, λάζ' δὲν καὶ ἔπκε δὲν ὁμορφο. 'Οδε μαζώχκαςι ὁ κόσμος γούλ' καὶ πλόυκάσι τὰ περιστέρια ἔκατσας πὰ στὸν ὄμο δου. 'Επκά δυνε βασιλέ, ἔδαλε καὶ τὸν ἄλλο βεζύρ'. Τὸ βασιλεῖο ἄρκεψε νὰ πλουταίν'. καὶ μικροὶ μεγάλ' γήλεγάσι γιὰ τὸ βασιλέ.—'Αγάπα κι' ἀκουγε: 'Ο καπετάνιος ταξειδεύγ', φέρν' τροφίματα γιὰ τὸ στρατὸ καὶ κάνει ἀλισθερίσι μὲ τὸ βασιλέ. 'Εναι φίλ', πρῶτ' ἀρκανδάσδες. 'Η γυναίκα κόμα δέκα ἐφτὰ χρόνια τώρα δὲν ἔστρεγε νὰ παραδοθεῖ στὸν καπετάνιο. Τὸ παιδί ποῦ πῆρε δὲ

γῆ ἀρκούδα, ἔσωσά το γοῖ καρακατσναῖοι καὶ βάπτισά το ἀρκουδόπλο. Τ' ἄλλο τὸ παιδί τοῦ πῆρε το δ ποταμὸς γλύτωσάσι γοῖ ψαράδες καὶ γήλεγά το ψαρόπλο. "Εγινάσι τὰ παιδιὰ μεγάλα καὶ πῆγαίνασι στὸ στρατό. Γῆδανε φρουρὰ στὴ βασιλὲ τὸ παλά: καὶ δὲν ἤξαιράσι τοῦ γῆδου ἀδέρφια. "Ετρωγάσι μαζί. "Ο βασιλὲς γῆθελε νὰ κάμ' μεγάλο τσουμπούσ' καὶ κάλεσε γούλους. Γῆδου κι' ὁ καπετάνιος κεῖ. Γεῖπε δὸν ὁ βασιλὲς νὰ νᾶρτ'. Κεῖνος δὲ γῆθελε, γιατί δὲ γῆθελε νὰ φῆσ' τὸ σεντούκ' πὲ τῇ βασίλισσα. "Ο βασιλὲς ἐπέμνε. τότε ὁ καπετάνιος λέγ':—"Εχω ἕνα ἀμανέτ' καὶ ἀβάλες φρουρὰ νὰ τὸ φυλάγ'.—Ναὶ λέγ' ὁ βασιλὲς. "Εθαλάσι τὰ δυὸ τ' ἀδέρφια νὰ φυλάγουν τὴ μάννα δους. "Η διασκέδασ' γῆδου μεγάλ'.

—Κοῦγε διασκέδασ', λέγει τὸ ἕνα τὸ παιδί: καὶ μένα ὁ μηχανιὰς γῆδου βασιλὲς.—Καὶ γὼ λέγ' τ' ἄλλο ὁ μηχανιὰς μου βασιλὲς. Τὸ ἕνα τὸ παιδί γεῖπε στὸ ἄλλο γούλ' τὴν ἱστορία καὶ γινώρισάσι τὰ παιδιὰ τῶνα τ' ἄλλο, τοῦ γῆδου ἀδέρφια. "Η βασίλισσα πὲ τὸ σεντούκ' ἤκουσε καὶ φώναξέ τᾶ:—"Εγὼ γεῖμ' μάννα σας. Νοίγουν τὸ σεντούκ', θγάουν τὴ μάννα δους καὶ γεῖδα δηνε. Γινώρισάσι τὴ μάννα δους, πῆγασι στὸ βασιλὲ καὶ γεῖπα δονε γούλα. "Ο βασιλὲς θάμαξε, πῆρε τὴ γυναίκα του καὶ τὰ παιδιὰ του καὶ διάταξε νὰ κρεμάσιν τὸ γραπετάνιο. "Εζησάσι καλὰ καὶ μεῖς κόμ' καλὰ. Γῆμουν καὶ γὼ κεῖ κι' ἔφαγα στὴ σούγλα φακὴ.

ρέχκε (ἀόρ τοῦ ῥέγομαι)=ἐπρόθησα. κακοφροδολος η-ο=κακοφορεμένος. ταλέρια=πιάτα τοῦ τσιγγάρου. ἀλίσθερίσι=δοῦναι. λαβεῖν ἀρκουτάδες=ψῖλοι. τσουμποῦσι=διασκέδασον

2. *Ἡ τίμια πῶγινε βασίλισσα*

(Ἀφήγηση Δημ. Μαστοροθόδωρου ἐξηγητῆρ ἁγράμματος)

Καποτὲ κι' ἕνα γαιρὸ γῆδου δυὸ ἀδέρφια. "Ο ἕνας πάνδρεψε, ἔκατσε τρεῖς μῆνες σπῖτ' καὶ γύστερα πῆρε δὸν στρατιώτη. "Ο ἄλλος ὁ μικρὸς ἔμνε κεῖ καὶ γεῖπε δὸν ὁ μεγάλος:—Λόγιαζε τὴ γυναίκα μ' καὶ τὰ ζευγάρια, ὡς που νὰ πελυθῶ. "Ο μικρὸς πῶμνε, πᾶγαίνε στὴ δουλειὰ τρεῖς-πέντε μέρες, ἀλλὰ γύστερα τὸν σέβκε ὁ διάβολος καὶ γῆθελε νὰ πᾶ μετ' τὴ νύφ' του. "Εκεῖν' λέγει δὸν:—"Εγὼ τῇ ἀδριοῦ μ' τὸ ψωμί δὲν τὸ πατῶ. Αὐτὸς γύστερα φοβούνηδου, γιατί τὸ χωριὸ γεῖχε τὸ ζακόν' ἕποιος πιάνουνδου σὲ τέτοια, ἔθανά δὸν μέσ' σ' ἕνα γούτο καὶ φαίνδου μόν' τὸ κεφάλ'. Πῆγε στὸ καρακόλ' καὶ γεῖπε ὅτι γῆ νύφ' του μπάζ' τὸν ἕνα καὶ τὸν ἄλλον καὶ πῆρε κι' ἕναν κι' ἔθαλέ δὸν μέσ' τὸ νδουλάπ'. Γῆ νύφ' δὲ γεῖχε χαμπάρ'. Γύστερα πῆγας' οἱ τσανδαρμάδες καὶ γεῖπασι:—Γιατί σὺ μπάζ'ς τὸν ἕνα καὶ τὸν ἄλλον; Αὐτὴ χαμπάρ' δὲ γεῖχε. Νοίγουν τὴ μεσάδτρια καὶ βγάζου τὸν ἄθρωπο πὲ μέσα καὶ λέε δὸν:—Σὺ τί γυρεύ'ς δὼ;—Μ' ἔμπασε αὐτὴ, λέγ' κεῖνος.

Παίρνουν τὴ γυναίκα, πηγαίνου σὰ μνήματα, φκειάνουν ἕνα γούτο καὶ χώνου δην ὡς τὸ λαμό. Κεῖ κονδὰ γεῖχε ἕνα κάστρο. "Εβρεχε. Τὸ βράδ' πῆ-

γαινάσι οἱ κλέφδες νὰ μπαρεδίσανε καὶ γιὰ τὰ κείνα ὁ καπετάνιος ἔδωκε ἕνα σκοπό. Κεῖ ποῦ φύλαγ' ὁ σκοπὸς κούγ' ποῦ ἔκλαιγε ἡ γυναίκα καὶ λὲ τὸ γαπετάνιο, ὅτι κούγεται μινὰ φωνή. Παίρν' ὁ καπετάνιος τὸ τουφέκ' του, πάει κεὶ στὰ μνήματα καὶ λογιᾶζ' τὴ γυναίκα ποῦ γήδου ὡς τὸ λαϊμὸ στὸ χῶμα. Λέει δὲ ὁ καπετάνιος : —Τὶ γυρεύθ' εἰς δὼ πέρα ; —Μ' ἔρριξαν λέγ' εἰς τριτά, ποῦ ἔμπαζα ξένους στὸ σπῖτ'. Βγάζει δὴν ὁ καπετάνιος, παίρνει δὴν μαζὶ του καὶ πάει δὴν στὰ καλύβα του. Δὲ γήθελε. Γεῖπε δὴν νὰ τήνε πάρ' γυναίκα. —Τ' ἄδριοῦ μ' τὸ ψωμί δὲ δὸ πατῶ, λέγ'. Κεῖνος πῆρε δὴν ὡς δούλα γιὰ νὰ πλύν' τὸ παιδί του, νὰ τὸ λούγ', νὰ τὸ λάζ. Ὁ καπετάνιος λούρα ἔδρεχε ὀχτὼ μέρες καὶ φῆκε τὴ γυναίκα κεὶ πέρα κι' ἕνα σκοπό. Ὁ σκοπὸς τὴν ἄρσεε καὶ γήθελε νὰ τὴν ἀπατήσ'. Κεῖν' γήλεγε : —Τ' ἄδριοῦ μ' τὸ ψωμί δὲ δὸ πατῶ, καὶ δὲ βαρξάθηκε. Ὁ σκοπὸς φοβούντου μήπως τὸ γήλεγε τὸ γαπετάνιο, παίρν' τῆς γυναίκας τὸ σπαθὶ καὶ κόφτ' τὴν καπετάνιου τὸ παιδί. Γιούστερα πὲ ὀχτὼ μέρες γύρσε ὁ καπετάνιος. Ἐπκε δὲ καφὲ ἡ γυναίκα, ἀμὰ τὸ παιδί δὲν σκόθηκε. Πάει ὁ καπετάνιος, λογιᾶζ', τὸ παιδί σφαμένο ! Ὁ σκοπὸς γεῖπε : —Ἐγὼ δὲν ξαίρω. Αὐτὴ γεῖχε τὸ παιδί μαζὶ δὴς. Λογιᾶζ' γύστερα ὁ καπετάνιος τὰ σπαθῖα, καὶ τῆς γυναίκας τὸ σπαθὶ γεῖχε αἵματα. Μάνισε καὶ δίνει δὴν πενήντα λίρες καὶ διώχνει δὴν. Ἡ γυναίκα πῆρε καὶ πῆγε σ' ἕνα χωριό. Γῆρε μινὰ γοῶ καὶ λέγει δὴν : —Ἐχει μέρος νὰ πλαγιάσω καὶ γώ ; Ἡ γοῶ γεῖπε δὴν : —Τόπο ἔχω, ἀμὰ νὰ φᾶμ' καὶ νὰ πιοῦμ' δὲν ἔχω. Βγάζ' παράδες ἡ γυναίκα καὶ παίρνου ψωμί καὶ τρώσι. Τὸ χωριὸ γεῖχε ἕνα ἄνθρωπο —Τοῖτσο γήλεγ' δὸν— καὶ δὲν ἐπλήρωνε τὰ χρέη καὶ πῆγας' νὰ τὸν κρεμάσου. Κεῖ ποῦ τὸν ἐπήγγινας' ρωτᾷ ἡ γυναίκα : —Ποῦ πᾶσι δὸν αὐτόν ; —Πᾶ νὰ τὸν κρεμάσου, λέσι δὴν, γιὰτὶ δὲν πληρῶν' τοὺς φόρους. Λέγ' κεῖν' : —"Ἄν πληρώσ' ἄλλος πολυέται αὐτός ; —Πολυέται, λέσι. Πληρῶν' τὰ χρέη του. Ὁ Τοῖτσος πῆγε γύστερα καὶ ἔπκε δὴν μάννα του.

Σκώθηκε τὸ πρῶτ' ἡ γυναίκα καὶ διάβαινε στὴ Νιάδα. Μέσα στὴ Σουλεῖ-μάν-Ἐφένδ' γεῖχε ἕνα δένδρον μεγάλο μὲ παχὺ γήσκιο καὶ ἔκατσε πὲ κάτ' γιὰ νὰ ξεποσταθεῖ. Γῆρωσε κι' ἔπλωσε τὰ ποδάρια δὴς. Ὁ Τοῖτσος ἀκλουθοῦσε μαζὶ δὴς. Σὰ γεῖδε τὴ ποδάρια δὴς γήθελε νὰ κἀν' τὴν ἐπιθυμία του. Κεῖν' γεῖπε δὸν : —Τ' ἄδριοῦ μ' τὸ ψωμί δὲν τὸ πατῶ. Σκώθηκε καὶ πῆγαινε στὴ Νιάδα κι' ὁ Τοῖτσος κατὰ πόδ'. Στὴ Νιάδα γεῖχε καίκια καὶ φόρτωνας' καρδούν'. Ὁ καπετάνιος γεῖδε τὴ γυναίκα καὶ τὴν ἄρσεε καὶ γεῖπε τὸν Τοῖτσο : —Τὶ γυναίκα εἶναι ; —Δικὴ μ' εἶναι. —Πουλεῖς δὴν ; —Πουλιῶ δὴνε. Πληρῶν' ὁ καπετάνιος πενήντα λίρες καὶ γοράζ' δηνά. Βάν' δηνὰ μέσ' στὸ καῖκ' καὶ διάβαινε γιὰ τὴν Πόλ'. Ὅδε πῆγαςι μέσα ἀνοιχτά, ὁ καπετάνιος γήθελε νὰ ποῖσ' τὴν ἐπιθυμία του. —Ἐγὼ τ' ἄδριοῦ μ' τὸ ψωμί δὲ δὸ πατῶ, λέγ' κεῖν'. Ὁ καπετάνιος μάνισε καὶ πετροβολᾷ δὴν στὴ θάλασσα. Κεῖ γεῖχε πλεμάτια ποῦ τσάκωνάσι τσίρους καὶ σκάλωσε πᾶ στὰ πλεμάτια. Λογιᾶζου δὴν οἱ ταλιατζήδες καὶ παίρνου δὴν καὶ βγάζου δὴν ὄξω. Πῆγα δὴν σὲ κεῖν' τὴν πόλ'

κεῖ. Καταλαχῶς πέθανε ὁ βασιλεὺς στὴν πόλ' κεῖ καὶ γείχασιν τὸ ζακόν' νὰ μὴ ζῶνται ὁ κόσμος, πελούσαντ' ἔνα πουλέλλ' καὶ σ' ὅποιον ἔλα κάτ' τὸ πουλέλλ' πᾶν, κείνος γίνετο βασιλεὺς. Κεῖ ποὺ μαζώχκασιν ὁ κόσμος, καταλαχῆς τὸ πουλέλλ' κάτσε στὸν ὦμο τῆς γυναίκας. Ὁ κόσμος δὲν τὸ δέχκασιν νὰ ἔν' ἡ γυναίκα βασίλισσα. Ἄλλο κλῆρο ἔπικασιν καὶ πάλε τὸ πουλέλλ' πᾶ στὸν ὦμο τῆς γυναίκας ἔκκασε. Ὑστερὰ ἔγινε ἡ γυναίκα βασίλισσα. Ἐπικε ἔνα μνα-στήρ' μεγάλο νὰ πῆγαίναναι κουτσό, στραβοὶ νὰ γιανίσκου, ὅδας ἤλεγαν τὴν ἀλήθεια. Πήγαναι πολλοί. ἤλεγαν τὴν ἀλήθεια καὶ ἔγιναναι. Ὁ ἀδράδερφός της τυφλώθηκε καὶ πῆρε δὸν ὁ ἀδερφός του, ὁ ἀδρας της, καὶ πῆγε δὸν στὸ μναστήρ'. Γῆ γυναίκα γεῖσε δους καὶ γνώρισέ δους. Δὲ δῶκε δους γνωριμιά. Ὁ ἀδράδερφος γεῖπε πολλὰ καὶ γεῖπε καὶ γιὰ τὴ νύφ' του καὶ ἔγιναναι καλὰ τὰ μάτια του. Ὁ ἀδρας της ἤκουγε καὶ γεῖπε : — Ἀλήθεια, ἔρε ἀδερφέ, τὸ κανες αὐτό ; — Ἀλήθεια, λέγ' τὸν ἀδρα της ἡ γυναίκα, κράτει δὸνε κεῖ, ἀλλὰ χαμπάρ' δὲ γεῖχε. Τυφλώθηκε καὶ τὴ καπετάνιου ὁ σκοπές καὶ γῆρε κεῖ. Γεῖπε λόγια πολλὰ καὶ δὲν ἔνοιξάναι τὰ μάτια του. Γῆ βασίλισσα γεῖπε : — Πέ κι' ἄλλες ἀλήθειες, νὰ νοῖξου τὰ μάτια σου. Γεῖπε τότε γιὰ τὸ σφαμὸ τῆ παιδιοῦ. Ἐνοιξάναι τὰ μάτια του. Ὁ καπετάνιος γῆδου κεῖ καὶ ἦκσε. — Σὺ τὸκοφες τὸ παιδί, λέγει δὸν ; — Εγώ, λέγ' κείνος. Ἐπιασέ δὸν καὶ ἔκοψέ δὸν. Καταπόδ' πῆγε κι' ὁ Τσίτσος στραβός. Γεῖπε καὶ κείνος γούλα ποὺ ἔπικε πὲ τὴ γυναίκα καὶ ἔνοιξάναι τὰ μάτια του. Ὑστερὰ πῆγε καταπόδ' κι' ὁ καπετάνιος στραβός, γεῖπε τὴν ἀλήθεια, γούλα ποὺ ἔπικε πὲ τὴ γυναίκα. Ἐνοιξάναι τὰ μάτια του. Γούλ' καλὰ ἔγιναν'.

Τὸ βράδ' ἔστρωσαναι γοῖ δουλες τῆς βασίλισσας. Γῆ βασίλισσα γεῖπε της νὰ πλαγιασσοὺ μὲ τὸν ἀδρα ποὺ κράτσε μαζί. Κεῖνες γῆθελάν' νὰ κύνου τὴν ἐπιθυμία δους μαζί δού. Κεῖνος γεῖπε : — Εγὼ τῆς γυναίκας μ' τὸ ψωμί δὲ δὲ πατῶ. Ἐμαθὲ δὲ ἡ βασίλισσα τὸ πουρνό. Φωνάξ' δὸν ἡ βασίλισσα στὸ νοδὲ της καὶ γεῖπε δού : — Σὺ ποὺ γεῖχες γυναίκα, γνωρίζ'ς τνα ; — Ὅδας δγιῶ τὰ σημάδια γνωρίζῳ δην λέγ'. Γεῖχε στὸν ἀφαλὸ της λόύρα τρεῖς τρίχες μαῦρες. Ξεγυμνώθηκε ἡ βασίλισσα καὶ λέγει δού : — Αὐτὲς ἔναι οἱ τρίχες ; — Αὐτὲς ἔναι, λέγει κείνος. Γεῖπε δὸν τότε ἡ βασίλισσα : — Καὶ σὺ παλλκαρᾶς βρέθηκες καὶ δὲν παραδόθηκες καὶ γὼ δὲν παραδόθικα. Γιὰ τὰ σένα ἔπαθα πολλὰ. Τώρα γεῖμαι δική σ' καὶ σὺ δικός μ'. Ὑστερὰ ἔζησάναι καλὰ καὶ μεῖς κόμ' καλὰ.

γοῦτος (δ) = λάκκος (βλ. γλωσσάριο). καρακόλ' (τό) = ἡ ἀστυνεμία. μακάδρια (ἡ) = ἡ νουλάπη. μπαρεδίζω = κοιμῶμαι, περνῶ τὴ βραδιά μου. ἱφιτρά = μέ σοκοφαντία λ. τ. πλεμάντ' (τό) = τὸ δίχτυ. Νιάδα = ἡ ἀρχαία θυνιάς. ταλιατζῆς (δ) = ὁ φαρᾶς, ἀπὸ τὴν τουρκ. λέξη ταλιάν = ἐχθροτροφεῖο. καταλαχῆς = κατὰ τύχη.

3. Τὸ ἄξιο μπαξεβανόπουλο καὶ ἡ βασιλοπούλα

(Ἀφήγηση Ν. Σιρᾶτζαλη)

Καποτὲ κι' ἔνα γαιρὸ γῆδου ἔνας γέρος βαξεβάν'ς. Ὁ βαξές του γῆδου

ἀντίκρου στῇ βασιλῇ τὸ παλάτι. Γεῖχε ἓνα παιδί πολὺ ὁμορφο ἀλλ' ἀγράμματο. Τῇ βασιλῇ ἡ θεγατέρα πῆγαινε καὶ πότιζε τ' ἀλογόδης πὲ τὸ πηγᾶδ' τῇ βασιλῇ. "Ἀρεσε τὸ παιδί. Φωνάζει δὸ καὶ λέγει δὸ : — "Εγὼ ἂ σὲ δώσω παρὰδες νὰ πᾶς νὰ σπουδάσῃς ὅ,τι θέλω ἐγώ. "Ἐστερξε τὸ παιδί. Πῆγε στὰ γράμματα καὶ βίτσε γούλα τὰ σχολειά. Γύστερα ἔστειλέ δὸ καὶ ἔμαθε κι' ἐπαιζε γούλα τὰ τσαλγκιά. "Ἐμαθε καὶ κουμαριτζῆς. "Ἀμα σπούδασε δῶκε δὸ παρὰδες καὶ ἔπκε ἀντίκρου στὸ δικό της τὸ παλάτι ἓνα μεγάλο σπῖτ' καλὸ σὰ δὸ παλάτι. Τὰ στρωσίδια καὶ τὶς δοῦλες τῇ σπιτιοῦ γεῖχε δα πάρ' ἡ βασιλοπούλα. Λέγει δὸ γύστερα τὸ παιδί : — "Ἄ κύν' ἓνα τοιμπούς' καὶ ἂ καλῆς' γουλνοὺς τοὺς δικούς μ'. "Ἐπκε τὸ παιδί τὰ φαγητά του καὶ κάλεσε τὸ βασιλῇ πὲ γούλ' τὸ συγγενεῖς του. Πῆρε τὸ συγγενεῖς ὁ βασιλῆς καὶ πῆγε. "Ἐφαγάσι, ἤπιασι, κι' ἐπαιξε τὸ παιδί τὸ τσαλγκί του. "Ὁ βασιλῆς ἄμα βίτσε τὸ τοιμπούς' διάβκε κατευχαριστημένος. Τῇ βασιλῇ τῇ γόρῃ γύρευγάσι ἄλλα βασιλοπούλα νὰ πανδρευτοῦ, ἀλλὰ δὲν ἔστεργε. Γαποῦσε τὸ βαξεβανόπλο, μὰ φοβόυνδου νὰ τὸ πεῖ στὸ μπαμπά της. Δὲν ἔστεργε νὰ πανδρευτεῖ μὲ τὰ παλλῆαρια ποὺ γύρευγας' την. Ρωτᾷ την ὁ βασιλῆς γιατί δὲν στέργ'. Λέγει δὸν ἡ κόρ' : — "Ἄν μὲ πάρ' αὐτὸ τὸ παιδί ποὺ ἔναι ἀντίκρου στὸ παλάτι, μὰς στέργω, ἂν δέ, δὲ πανδρεύουμ'. Μάνισ' ὁ βασιλῆς καὶ δὲ γήθελε νὰ πανδρέψ' τὸ κορίτσι. — Πῶς νὰ πάρουμ' τὸ βαξεβανόπλο ἐμεῖς βασιλικὰ οἰκουμένη; γεῖπε ὁ βασιλῆς. Λέγει δὸν ἡ κόρ' : — "Ἄ τὸ δοκιμάσῃς πὲ γούλα τὰ βασιλοπούλα κι' ἂν ἔναι ἄξιαι σὰν αὐτόν, τότε παίρνω ὅποιον οὐ θέλ'ς. Καλὰ ἓνα βεζυρόπλο ὁ βασιλῆς, καλὰ καὶ τὸ βαξεβανόπλο. Λέγει δους καὶ τὶς δύο μάτι. — "Ἄ σὰς δώσω ἓνα παμπόρ' τὸ γαθανεῖνα κι' ὅποιος γυρίσ' τὴν οἰκουμένην κι' ἔρτ' πρῶτος ἂ τὸ γάνω γαμβρό. Πῆρας' τὰ παμπόρια κι' ἔκανάσι τὸ γυρό. Τὸ βεζυρόπλο ἔχασε τὸ παμπόρ' του. Στὴν ὁλοκαταποδὴν σκάλα ἐνδαμώθηκαν οἱ δύο καὶ γνωριστήκασι. Γεῖπε τὸ βεζυρόπλο ὅτι ἔχασε τὸ παμπόρ' του. Τὸ βαξεβανόπλο γεῖχε κι' ἄλλο παμπόρ' γορασμένο. Λέγει δὸ τὸ βεζυρόπλο : — Δῶσε με καὶ μένα τὸ ἓνα παμπόρ' γιὰ νὰ μὴ γτροπιαστῶ. — "Ἄ σὲ δώσω, λέγ' τὸ βαξεβανόπλο, ἀλλὰ ἂ σὲ βάλω μινιά-βούλα στὸ γῶλο. "Ἐστερξε τὸ βεζυρόπλο, πῆρε τὸ παμπόρ' καὶ κίνσε πρῶτο καὶ γύρσε στὸ βασιλῇ.

"Ὁ βασιλῆς ἄμα γεῖδε δὸν γεῖπε τῇ γόρ' του : — Γεῖδες, κόρ' μου, ποὺ ἔναι αὐτὲς γιὰ σένα καὶ ὅχι τὸ βαξεβανόπλο ; — "Ἄς ἔρτ', λέγ' ἡ βασιλοπούλα, γῇ ὠρισμένη ὥρα καὶ ἄμα δὲν ἔρτ' θὰ πανδρευθῶ αὐτόνε. Γῆρτε ἡ ὠρισμένη ὥρα καὶ γῆρτε καὶ τὸ βαξεβανόπλο. Ρωτᾷ δὸ ὁ βασιλῆς γιατί ἄργησε. — Γῆρτα στὴ γκνονισμένη ὥρα, λέγ' τὸ βαξεβανόπλο καὶ τὸ παμπόρ' ἐγὼ δῶκα δὸν, τὸ δικό του ἔχασέ δὸ. Γιὰ νὰ φανεῖ ὅτι ἔχασε τὸ παμπόρ' του τὸ βεζυρόπλο γεῖδκσι τῇ βούλα καὶ πίστεψε ὁ βασιλῆς. "Ἐγινε ὁ γάμος γύστερα τῇ βαξεβανόπλου πὲ τῇ βασιλοπούλα. Τὸ βράδ' ποὺ πῆγαίνάσι νὰ πλαγιαῖσου ἡ βασιλοπούλα γεῖπε τὸ βαξεβανόπλο : — Τί ἦσου καὶ τί σὲ ἔπκα ! Νὰ πάρ'ς τῇ βασιλῇ τῇ γόρ' ! Μάνισε τὸ βαξεβανόπλο καὶ διαβαίν' χωρὶς παρὰδες. Πῆγε στὴ

θάλασσα, βρήκε ένα γαπετάνιο και λέγει don : — Σὲ περικαλῶ νὰ μὲ πάρῃς μαζί σου "Εστρεξε ὁ καπετάνιος. Πῆρε do μαζί του. Μέσ' τὸ παμπόρῳ ὁ καπετάνιος ἔπαιζε κουμάρῳ και ἔχασε τίς παράδες του, ἔχασε και τὸ παμπόρῳ. Τὸ παιδί ρώτηξέ don τί ἔπαθε και γεῖπε do ὅτι ἔχασε γούλα. — Δὲν ἔχῃς τώρα, λέγῃ τὸ παιδί, κανὰ μπαρά νὰ μὲ δώσῃς και μένα νὰ παίξω ; Βρήκε ὁ καπετάνιος ἕνα μπαρά, δίνει don τὸ παιδί και παίξῃ. Κέρδισε τίς παράδες και τὸ παμπόρῳ μαζί και δῶκε da γούλα τὸ γαπετάνιο. Λέγει do ὁ καπετάνιος : — Τί καλὸ θέλῃς νὰ σὲ ποίσω ; Τὸ παιδί γεῖπε : — Νὰ μὲ πᾶς σὲ μινὰ πολιτεία, νὰ μὲ παραδώσῃς σ' ἕνα βασιλὲ και νὰ πεῖς ὅτι γεῖμαι βουβός. Πῆγε do ὁ καπετάνιος, δῶκε do σ' ἕνα βασιλὲ και γεῖπε don ὅτι ἔναι βουβός. Ὁ βασιλὲς ἔρεσέ do και γήθελε νὰ τὸ ποίσῃ νὰ συνδυχαίνῃ. Γεῖπε ὅτι ὅποιος ποίσῃ τὸ παιδί νὰ συνδύχῃ ἅ τὸν δώσῃ πολλοὺς παράδες. Ὅποιος πῆγαινε νὰ τὸ γάνῃ νὰ συνδύχῃ και δὲ μπορούσε σὲ ὀχτῶ ἡμέρες θὰ τὸν κρεμοῦσε.

Ἡ βασιλοπούλα γύρευε τὸ παιδί και δὲ μπορούσε νὰ τὸ βρεῖ. Πῆγε σὲ μινὰ πολιτεία και πῆρε ἕνα χάνῃ πὲ τὸ νοίκῃ. Ἐβγαλε μινὰ φωτογραφία τῇ παλλικαριοῦ στῇ θύρα τῆς σκάλας κι' ἔβαλε κι' ἕνα ἄνθρωπο και κἀνδανε και φύλαγε τῇ φωτογραφία. Γεῖπε τὸν ἄνθρωπο : — Ὅποιος ἔρῃ και λογιζέται δην βαθείᾳ, ἅ τὸν φέρῃ σὲ μένα. Ἀπὸ καιρὸ πέρασε πὲ κεῖ κι' ὁ καπετάνιος ποὺ γεῖχε τὸ παμπόρῳ και καλογεῖδε τῇ φωτογραφία. Γεῖδε τον ὁ ἄνθρωπος και πῆγε don στῇ βασιλοπούλα. Ἡ βασιλοπούλα ρώτηξέ don : — Ποῦ γινωρίζῃς τὸν ἄνθρωπο ποὺ ἔναι φωτογραφισμένος ; — Γινωρίζω don, λέγῃ ὁ καπετάνιος, ἔναι βουβός και βρίσκειται σ' ἐνοῦ βασιλὲ τὸ παλάτῃ. — Ἀς ἔναι και βουβός, λέγει ἡ βασιλοπούλα, πέ με νὰ πᾶ νὰ τόνε βρῶ, γεῖπε στὸ γαπετάνιο. Σκῶνεται ἡ βασιλοπούλα και πῆγε στῇ βασιλὲ τὸ παλάτῃ. Ρώτηξε ἂν γείχαι ἕνα βουβό και γεῖπε ὅτι μπορούσε νὰ τόνε κἀνῃ νὰ συνδυχαίνῃ. Ἐστρεξε ὁ βασιλὲς μὲ προθεσμία ὀχτῶ μέρες. Ἀμα δὲν τὸν ἔκανε νὰ συνδύχῃ ἅ τὴν γρεμοῦσε. Πῆγε στῇ γάμπα τῇ βουβῳ ἡ βασιλοπούλα, γινωρίσέ don και ἀγκάλιασέ don. Κεῖνος δὲ μιλοῦσε. Γῆρε ἡ ὀλοκαταποδνὴ ἡμέρα και κεῖνος δὲ μιλοῦσε. Πῆρε δὴ τῇ βασιλοπούλα και πῆγαινάς νὰ τῇ γρεμάσου. Ἀμα πῆγαι στῇ γρεμάλα πῆρε και τὸ βουβό παλλκάρῳ πένδε κούφια καρύδια και πῆγαινε μαζί τους. Ἀμα ἔβαναι τὸ σκονὶ στὸ λαϊμό, νοίγῃ τὸ πληθος και πηγαίνῃ ἡρσotέ στὸ βασιλὲ, συνδυχαίνῃ και λέγῃ : — Πάρῃ αὐτὰ τὰ πένδε κούφια καρύδια, βασιλὲ μου, και χάρσε τῇ ζωῇ δης σὲ μένα Ἐβγαλαί τότε τὸ σκονὶ πὲ τὸ λαϊμό δης και γεῖπε δην τὸ παλλκάρῳ : — Τόσην ἄξια ἔχῃς σὺ ποὺ μὲ γεῖπες ὅτι μ' ἔπκες βασιλὲ ἀπὸ βαξεβάνῃ ! Μὲ πένδε κούφια καρύδια χάρσε ὁ βασιλὲς τῇ ζωῇ σ'. Πῆρε δους γύστερα ὁ βασιλὲς στὸ σπῖτῃ του και δῶκε δους ὅτι γεῖχε ταμένο για κεῖνο ποὺ ἔλα ποίσῃ τὸ παλλκάρῳ νὰ συνδύχῃ και κράτησέ τους στὸ παλάτῃ του. Ἐζήσαι καλά και μεῖς κῶμῃ καλά.

Τὰ τρία ἀδέρφια

Καποτὲ κι' ἓνα γκιρὸ καίνα τὰ χρόνια, γεῖχε ἓνας ἄθρωπος τρία παιδιὰ. Καὶ τὰ τρία δούλευγαςι στὸ σπῖτ' τῇ μβαμβᾶ ὡς που ἔγινας' μεγάλη. Ὁ ἓνας ὁ μεγάλος γήδου κουδαρδᾶς, γήπαιρνε παράδες ξόδευγε. Γεῖδε ὁ μβαμβᾶς ποὺ ξόδευγε ὅλο τὸ βιὸ δου καὶ χώρσε δονε. Δῶκε δονε τριάδα λίρες. Κεῖνος ἔδρεξε δῶ, κεῖ, ἔφαγε τις λίρες. Καντήρδσε γύστερα τὸν ἄλλο τὸν ἀδερφό δου καὶ περικαλοῦσε δον νὰ πᾶ μαζὶ δου. Πᾶ κι' αὐτὸς καὶ γυρεύγ' πὲ τὸ μβαμβᾶ τ' παράδες. Δῶκε κι' αὐτόνε τριάντα λίρες. Πήγασι καὶ ἔφαγας' τις παράδες. Πόμνασι πάλ' ἔτσ'. Γήθελας' νὰ πάρου καὶ τὸν ὀλόμικρο τὸν ἀδερφό δους, ἀλλὰ ὁ μβαμβᾶς πολὺ τότε γαποῦσε καὶ δὲν ἄφινε δον. Καντήρδσά δονε καὶ πῆρα δον μὲ τριάντα λίρες. Ἐφάγαςι τις παράδες γούλους. Δουλεῖα δὲ γεῖχαςι νὰ δουλεύου. Γῆρτε ὁ θέρος. Ὁ μικρὸς γεῖχε καμπόσους παράδες. Πὲ τις παράδες γόρσας ἓνα σιγριμά. Παγαίνου σ' ἓνα χωριό, δὲ γῆξαιραςι νὰ δουλεύου, ἔδιωξά δους. Πείναςάσ', δείψασάσ', παράδες δὲ γεῖχαςι, ροῦχα δένε γεῖχαςι. Πήρσας' τὸ θρόμο καὶ πάγκινάσι. Πᾶσι καὶ βάλσχου χωράφ' ἀθέριστο, καμνιὰ δεκκριὰ κιλῶ. Λέγ' ὁ ἓνας : — Νὰ τὸ θερίσουμ' τὸ χωράφ' καὶ ἂ νέρτ' ὁ τσορμπατζῆς νὰ μᾶς φέρ' καὶ ψωμί. Κατὰπιάνα καὶ θερίζου τὸ χωράφ'. Γύστερα λόγιασας' τὸ θρόμο καὶ γῆρσάνδου ἓνας πὲ τ' ἄλογο. — Μπρέ, λέσι, ἔρκετ' ὁ τσορμπατζῆς καὶ μᾶς φέρν' ψωμί. Πᾶ ὁ τσορμπατζῆς ἐκεῖ. — Καλημέρα παιδιὰ. — Καλημέρα τσορμπατζῆ. — Τὶ γυρεύετε δῶ, ποῖς εἰπέ σας νὰ θερίστε τὸ χωράφ' ; — Γῆρταμε, λέσι, νὰ δουλέψουμ' γιὰ νὰ φάμε. Ὁ τσορμπατζῆς γήδου θράκος καὶ σκότωνα τὸ γόσμο καὶ ἔτρωγέ δους. — Παιδιὰ, τ'ς λέγ', πόψα νᾶρτητε σὲ καίνο τὸ σερᾶγ', ἂ νέχω ψωμί νὰ φάτε. Κίνησαςι τὰ παιδιὰ, πήγασι στὸ σπῖτ' κι' ἔφάγαςι ψειρούκ', τις ἔβαλε νὰ πῆσου ὁ τσορμπατζῆς γιὰ νὰ τ'ς σφᾶς' τῇ νύχτα πὲ τῇ θράκαινα μαζὶ. Ὁ ὀλόμικρος γήδου ἔξυπνος. Κατάλαθε πῶς δὲ γήδου καλοὶ ἄθρῶπ'. Οἱ ἄλλ' δὲν ἐπίστευγαςι καὶ ἐπλάγιασαςι καὶ κριμούνδου σὰ σκρόφες. Ὁ μικρὸς δὲν ἐκοιμούνδου. Πῆγε ἡ θράκισσα καὶ γεῖδε πὲ τῇ τρύπα τὸ μικρότερο παιδί πᾶ στὴ στρώσ'. Λέγ' δὲ τὸ θράκο : — Γούλ' κοιμήθηκαςι, ἓνας δὲν κοιμήθηκε. Κοῦδσε ὁ μικρὸς τ' ἀδέρφια δου καὶ λέγει δα : — Σκωθήτε ἂ μᾶς σκοτώσου καὶ ἂ μᾶς φᾶσι. — Σῶπα, βρε ἄγριοι, λέσι δον οἱ ἄλλ', πῆσε καὶ κοιμοῦ. Πῆγε ξανά ἡ θράκισσα. Γεῖδα δην καὶ οἱ ἄλλ' πὲ τῇ δρύπη, ποὺ λόγιαζε κρυφά. Ὁ θράκος καὶ ἡ θράκισσα πεκοιμήθηκαςι. Γύστερα σκώθηκας' καὶ οἱ τρεῖς καὶ ἔνοιξάσ' τῇ θύρα καὶ κατέβηκαςι τῇ σκάλα καὶ διάβηκαςι. Ὁ ὀλόμικρος γόρσε πίσω στὶς θράκ'. Γεῖχας' μινὰ διαμνδόμετρα καὶ τις ἔφεγε. Δὲ χεῖχας' γᾶς'. Κλέφτ' τῇ διαμνδόμετρα ὁ μικρὸς καὶ διαβαίν'. Δὲν τὸν ἔνοιωσαςι. Διάβηκας' τ' ἀδέρφια καὶ πέρασας' τὰ σύνορα τῇ θράκ'. Σκώνδαι ὁ θράκος, λογιαζ', δὲ γλέπ' τὴν βέτρα. Πέφτ' κατὰ πόδ' νὰ τ'ς ἐσῶσ', ἀλλὰ γεῖχαςι περάσ' τὰ σύνορα.

Ἄγάπα κι' ἄκουγε : Πήγασι τὰ παιδιὰ στὸν δόπο δους κι' ὁ κόσμος γεῖδε

τῇ διαμνυόμενῃ. Τόμαθε κι' ὁ βασιλεὺς καὶ τίς φώναξε καὶ τίς γεῖπε :—Ποῦ γυῖρετε τὴν βέτρα, καὶ πόσο θέλτε νὰ μὲ τὴ δώστε ; Λέγ' τὸ παιδί τὸ ἐλόμικρο : —'Α σὲ δώσω τὴν διαμνυόμενῃ καὶ ἂ μὲ ποίω' ἕνα βελόν' τρεῖς πηγες. "Ἐπεκε δὸ ὁ βασιλεὺς καὶ πῆρε τὴν βέτρα. "Ο μικρὸς πῆρε τὸ βελόν' καὶ πᾶ στῇ δράκκου τὸ σπῖτ'. "Ο δράκκος καὶ ἡ δράκισσα δὲ γήδου κεῖ. Νέθηκε ὁ μικρὸς πᾶ στὸ ταβάν'. Τὸ ταβάν' γεῖχε τρύπες καὶ πὲ μέσα τὴν τρύπα ἄμα γύρτασι οἱ δράκ' καὶ πλάγιασάσι ἄρκεψε νὰ κενδᾷ πὲ τὸ βελόν' ! —Τ' ἔναι κεῖ ! λέσι οἱ δράκ'. —Ψύλλ' ἂ νῆναι. "Ἐρριξάσι πὲ πάνω τους τὸ πάπλωμα καὶ κοιμήθηκαν, γιὰ νὰ μὴ τίς κενδοῦ οἱ ψύλλ'. Κατέθηκε τὸ παιδί πὲ τὸ ταβάν', πῆρε τὸ πάπλωμα καὶ διάθηκε. Πῆγε πάλε στὸ χωριό. Γεῖπε δὸ ὁ βασιλεὺς καὶ πληρωσέ δὸ καὶ πῆρε τὸ πάπλωμα. —Μπορεῖς, λέγ', νὰ μὲ φέρ'ς καὶ τὸν ἴδιο ; —Μπορῶ, λέγ' τὸ παιδί. Γύρσε καὶ πάει πίσω πάλε. "Ο δράκκος γεῖχε ἕνα ἄλογο καλὸ. Πῆγε τὸ παιδί στ' ἄχοῦρ', νοίγ', σεβκίν' μέσα. Τὸ ἄλογο γινώρσε ποῦ δὲ γήδου ὁ τσορμπατζῆς δὸ καὶ χλιμῖτρεσε. Κατέθηκε ὁ δράκκος κι' ἔπιασε τὸ παιδί. "Ἐβαλε τὸ καζάν' νὰ βράζ' νὰ τὸ σφάξου νὰ τὸ φάσι. "Ἐδσε δὸ τὸ παιδί ὁ δράκκος καὶ πῆγε νὰ φωνάξ' ἕνα φίλο δῶ νὰ τὸ φάσι μαζί. "Ἡ δράκισσα ἔκοφτε ξύλα πὲ ἕνα τσεκούρ' ποῦ δὲ γήδου κοφτερό. Λέγ' τὸ παιδί τὴν δράκισσα : —Δύσε με μένα γὰρ κόψω τὰ ξύλα. "Ἐλυσέ δὸ ἡ δράκισσα. Κεῖ πᾶκοφτε τὰ ξύλα γεῖπε τὴν δράκισσα. —Μάζω τὰ τσάκνα πὲ δῶ. Καμποῦρσε ἡ δράκισσα νὰ πάρ' τὰ τσάκνα, σηκώ' τὸ τσεκούρ', δῶκε δὴν μινὰ στὸ κεφάλ' καὶ πόμνε κεῖ. Πιάν' τ' ἄλογο καὶ λέγει δὸ : —Νὰ σωπαίν'ς τώρα, γιὰτὶ ἂ σὲ σκοτώσω. Νέθηκε δὸ. Δῶκε δὸ κοσὴ, πέρασε τὰ σύνερα καὶ πῆγε στὸ χωριό δὸ. Συργιάνζε τ' ἄλογο μέσ' τὸ μεγδάν' καὶ ἔμαθέ δὸ ὁ βασιλεὺς. Φώναξέ δὸ πάλε καὶ ρωτᾷ δὸ : —Ποῦ γυῖρετε δὸ τὸ ἄλογο ; —Γεῖπε δὸν τὸ παιδί. —Πῶς ἂ φέρσ' τὸν ἴδιο, τὸν λέγ' ; —'Α μὲ δώσ'ς μιὰ φορεσιὰ ροῦχα δράκικα κι' ἕνα τσεκούρ', λέγει δὸν. Δῶκε δὸν ὁ βασιλεὺς. Πῆγε στὴν δράκκου τὸ σπῖτ' πᾶξε κι' ἄρκεψα καὶ κόψ' ξύλα πὲ τὸ κουρί. Βρίσκει δὸ ὁ δράκκος καὶ λέγει δὸ : —Τί φκεῖν'ς κεῖ ; —"Ἐμαθα, λέγ', ποῦ κλέψας' τὴν φίλου μ' τὴν δράκ' τὴν γυνάικα, τὸ ἄλογο καὶ ἂ ποίσω ἕνα σεντούκ' ἂ τὸν βάλω μέσα νὰ βροῦμε τὴν γυνάικα δὸ καὶ τ' ἄλογο. —"Ἐγὼ εἶμ' ὁ φίλος σ' λέγ' ὁ δράκκος. Γνωρίστικας' κι' ἔπκας' τὸ σεντούκ' μαζί, ἔβαλε τὸ δράκο στὸ σεντούκ', φορτώθηκε δὸν καὶ πῆγε στὸ βασιλέ. Γεῖπε δὸν : —Αὐτὸς ἔναι, βασιλέ, ὁ δράκκος. Κατάλαβε τέλος ὁ δράκκος, τινάχκε, ξέθηκε πὲ τὸ σεντούκ' καὶ χτύπησε πολὺ κόσμο. Στρατιῶτες ποῦ γήδου γύρω σκοτώσασι τὸ δράκο κι' ὁ βασιλεὺς ἔπκε γαργερό τὸ παιδί. "Αγάπα κι' ἄκουγε : Κάλεσε πολλοὺς στὸ διγούν'. Γήμνα καὶ γὼν κεῖ καὶ μὲ δώκας' μιὰ σούβλα φακὴ.

κανδριτζῶ λ. τ.=πέθω. σιγκριμάς (δ)=τὸ δραπετῆ. ψειρούκ' (τὸ)=εἶδος σούπας ἀπὸ φιλοτριμμένα ζυμαρικά ποῦ βράζονται σὲ νερὸ (στὴν Παλοπόννησο τριφτιάδες). σκράτς (ῆ)=ἡ γουρούνα λ. λατιν. δῶκε κοσὴ=ἔφυγε γρήγορα (κοσὴ=τευγάλα ἀπὸ τὸ ρ. κοσιεύγω=τρέχω γρήγορα ἀπὸ τὸ λατ. curro).

Τῆς ἔχτρας τὰ κακὰ

Καποτὲ κι' ἓνα γαιρὸ γήδου δυὸ πλούσιοι γειτόν'. 'Ο ἕνας γεῖχε τρία παλλκάρια. 'Ο ἄλλος γεῖχε ἓνα κορίτσο μονάχο. 'Ο ἕνας τὸν ἄλλονε οἱ πλούσιοι λογιᾶζανταί πὲ τῇ γόχ' τῇ ματιοῦ δουε. Δουλεύανταί, μάχανταί, ἕνας τὸν ἄλλονε, Τὸ γήπερε ὁ διάβολος καὶ γάπσε τὸ ἓνα παλλκάρ' τῇ ἐνοῦ, τὸ κορίτσο τ' ἄλλουνοῦ. Τὸ παλλκάρ' φοβοῦντου τὸν μβαμβά δου. Λόγιαζε ὁ μβαμβὰς τὸ παιδί καὶ τῇ γήδου. — Μπρὲ παιδίμ', λέγει δο, τ' ἔχ'ς; — Ἀνὲν ἔχω τίπτα, λέγ' τὸ παλλκάρ, — "Ἐχ'ς, λέγ', κάτι καὶ χάλασε. — Νὰ μβαμβά, λέγ', γαπῶ τὸ κορίτσο τῇ γειτόνῃ μας. — Μπρὲ τί γεῖπες, λέγ', αὐτηνοῦ τῇ κερατὰ τὸ κορίτσο γαπᾶς, τῇ ἔχτροῦ μας !! Κατέβασ' ἄστρα πὲ τὸν οὐρανό, δὲ γήθελε νὰ τὸ κοιτάζ' στὰ μάτια. Τὸ παιδί πέθανε πὲ τὸ γαημό δου. Πέρασα κανεῖνα-δυὸ μῆνες. Τὸ δεύτερο τὸ παλλκάρ' γάπσε τὸ κορίτσο. Τὰ γίδια, τὰ γεῖπε στὸ μβαμβά τ', χιόνια πὲ τὸν οὐρανὸ κατέδραζε. Δὲ φῆκε δο νὰ τῇ γήδου. Πέθανε καὶ κεῖνο. Τὸ ὀλόμικρο γῦστερα τὰ γίδια γάπσε τὸ κορίτσο. 'Ο μβαμβὰς πού κάηκε πὲ τὰ δυὸ παλλκάρια γεῖχε πάλε τὸ διάβολο μέσα δου. Λέγ' στὸ παιδί δου: — 'Α σὲ φῆσω νὰ δὲ πάρ'ς, ἀλλὰ τὸ λόγο πού ἔσὲ πῶ, κεῖνον ἂ ποῖς. — Καλά, μβαμβά, λέγ'. "Ἐπκασι τὴν ἀρρεθῶνα γῦστερα. Γῆρτε ὁ καίρὸς νὰ στεφανωθοῦ. "Ἐπκασι καὶ τῇ στεφανῶσ'. Γῆρτε ἡ ὥρα νὰ πλαγιασ' τ' ἀδρόγυνο. Πάει ὁ μβαμβὰς καὶ λέγ' τὸ παιδί: — Θυμάσαι τὸ γαιρὸ πού σὲ γεῖπα τὸ λόγο αὐτόνε: ἔ,τι σὲ ὀδηγήσω ἐκεῖνο ἂ ποῖς; Τὸ παιδί: — 'Α ποῖσω, μβαμβά, τὸ λόγο, λέγ'. — 'Α πεῖς, λέγ', ἔ,τι τὸ κορίτσο δὲ γήδου παρθένα. Βαρὺ τὸ ἤρκουδου τὸ παιδί, ἀλλὰ γεῖχε δῶς τὸ λόγο στὸ μβαμβά τ' καὶ νεγκάστηκε νὰ πεῖ ψέματα, ἔ,τι τὸ κορίτσο δὲ γήδου παρθένα. "Ἐκεῖνο τὸ χωριὸ γεῖχε τ' ἀβγέτ' ὅποιο κορίτσο δὲ γήδου παρθένα, ἐθανάσι δο πὰ σ' ἓνα γάιδαρο τσιπλιάτικο ἀνάποδα βάζτα τὴν οὐρά τῇ γαδουριοῦ, ἐπαϊζάσι τὰ τσαλγικὰ ἡροστέ καὶ γήπερνασι τρεῖς φορὲς βόλτα τὸ χωριὸ. Τελευταίγια ἦλα πᾶσι στὴ μβαμβά τὸ σπῖτ' "Ἐβλάσι τὸ κορίτσο πὰ στὸ γάιδαρο, γύρσας τὸ χωριὸ καὶ πῆγαςι στὴ μβαμβά τὸ σπῖτ'. 'Ο μβαμβὰς κοιμούδου. "Ἀρκεψε κι' ἔκλαιγε τὸ κορίτσο πὲ πᾶν τὸ κεφάλ' δου καὶ τὰ δάκρυα ἔπεφτάσι πὰ στὸ πρόσωπο. Γῆλεγε τὸ κορίτσο: — Ξύπνησε, μβαμβά, νὰ μὲ δγεις πού μὲ γύρσας τὰ ξοπίσω, μὲ γεῖπας: πῶς δὲ γήμνα παρθένα. Πιστεύδ'ς ἐοῦ πού μὲ γεῖχες μονάκριβ'; 'Ο μβαμβὰς τράχκε πὲ τ' αὐτὰ τὰ λόγια, λογιᾶζ' τὸ κορίτσο. — "Ω παιδάκι μ', τί ἔπαθες καὶ κλαῖς; Γεῖπε δου τὸ κορίτσο τί ἔπαθε κι' ἔκλαιγε. — "Ω παιδάκι μ', λέγ' ὁ μβαμβὰς, δὲν πειράζ'. Παρηγοροῦσε τὸ κορίτσο. Τὸ κορίτσο πὲ τὸ γαημό δου πέθανε. Καὶ τὸ παλλκάρ' χτίκιασε πὲ τὸ γαημό δου, γιατί νὰ πεῖ ψέματα καὶ πέθανε καὶ κεῖνο. Πόμνε κι' ὁ ἕνας ἔχτρος κουρβούλ'ς κι' ὁ ἄλλος ἔχτρος κουρβούλ'ς. "Ἐπρεπε....

τῇ γήδου, παρτ. τοῦ τῆζουμαι=λειώνω, ἀβγέτ (τὸ) λ. τ.=συνήθεια, συνών. ἀδέτ. ἦλα=συμφυρμός ἀπὸ τὸ ἦθελα νά. λογιᾶζομαι πὲ τῇ γόχ' τῇ ματιοῦ=βλέπω ἐχθρικᾶ, ἔχω ἐχθρικὰς διαθέσεις. κατέδραζω ἄστρα πὲ τὸν οὐρανὸ=εἶμαι πολὺ ὠργισμένος, χαλάω τὸν κόσμον. Συνών. κατεβάζω χιόνια πὲ τὸν οὐρανὸ.

Γλωσσάριο Σαμοκοβίου

Σημ. Τὸ γλωσσάριο τοῦ Σαμοκόβου εἶναι σύντομο, γιατί δὲν περιέχει λέξεις ποὺ ἔχουν δημοσιευθῇ σὲ προηγούμενα γλωσσάρια (Σκοποῦ, Σαράντα Ἐκκλησιῶν), ἀλλὰ μόνον τὶς λέξεις ἐκεῖνες ποὺ ἀνήκουν εἰδικὰ στὴν τοπικὴ διάλεκτο τῶν Σαμοκοβιανῶν ἢ τὶς μιᾶνε κάπως διαφορετικὰ ἀπὸ τοὺς ἄλλους γείτονές τους.

Α

Ἀγιαννίτες (ὁ)=ὄν. τοῦ μηνὸς Ἰουνίου.—Στὶς 24 τ' Ἀγιαννίτ'.

ἀγιοκυργιακίτες (ὁ)=ὁ Ἰούλιος.

ἀγραδίνα (ἡ)=τὸ ἀγριοστάφυλο.—Ἔκοφτ' ἀγραδίνες πὲ τὸ κλῆμα καὶ ἔτρωγέ δες.—Τὸ κλῆμα δὲν ἔχ' ἀγραδίνες.

ἀγριόρνια (ἡ)=τὸ ὀρτύκι.—Πήγασι χιτὲς στὸ ἄβ, καὶ σκότωσας' δυὸ ἀγριόρνια.—Τὸ κργιᾶς πὲ τὶς ἀγριόρνια εἶναι πολὺ νόστιμο.

αἶρα (ἡ)=ἡ εἶρα, παράσιτο τῶν δημητριακῶν (lolium).—Τὸ στάρ' ἔχει μέσα αἶρα καὶ βίκο πολὺ.—Πὲ τὴν αἶρα νδαλέβδαι τὸ κεφάλ' σου.—Ἀ κοσκινίσουμ' τὸ στάρ', γιατί' ἔχ' αἶρα πολλή.

ἄϊ-Δημητριάτες (ὁ)=ὁ Ὀκτώβριος.—ἄϊ-Φίλιππας (ὁ)=ὁ Νοέμβριος.

ἀλατζιάδκος ἡ ο=παρδαλός, μὲ διάφορα χρώματα. Εἶναι συνηθισμένη ὀνομασία τῶν προβατιῶν καὶ βοδιῶν.—Τὰ πρόβατά σου γήδου ἀλατζιάδκα τὰ πλειότερα.—Γεῖχε δυὸ ἀλατζιάδκοι βῶκ'.

ἀλετριγιό (τὸ)=τὸ κομμάτι τοῦ χωραφιοῦ ποὺ περιλαμβάνεται μεταξὺ δύο αὐλακίων ποὺ κόβουν προτοῦ ἀρχίσαι τὸ σπαρτό. Ἰσοδυναμεῖ περιῖπου μὲ τὸ στρέμμα.—Ἐκανε δυὸ ἀλετριγιῶ χωράφ'.—Ἀ κάνουμ' σήμερα καὶ τοῦτο τ' ἀλετριγιό ὡς τὸ γηλιοβασίλεμα.—Ἐνα λετριγιό καὶ κόμα (=καὶ πλέον.)

ἀλειπανάβατο (ἀπὸ τὸ λειπανάβατο) (τὸ)=τὸ ψωμί ποὺ ἔχει ζυμωθεῖ χωρὶς μαγιά (ζύμη).—Τρῶς' ἀλειπανάβατο ψωμί.—Τὸν διάταξ' ἀλειπανάβατο ψωμί, γιατί' εἶναι ἄρρωστος.

ἀνδλο (τὸ)=σωρὸς ἀλωνισμένου δημητριακοῦ ἑτοιμὸς γιὰ λύχνισμα.—Πόμνε τ' ἀνδλο ἀλίχνιστο.—Μά'ζεγαμ' στ' ἀλὼν' τ' ἀνδλο.

ἀρίσκος-η ο=κακόμοιρος, κακότηχος.—Πῆγα καὶ γὼ ἀρίσκος τί νὰ δγιῶ.—Ἔπεσ' ὁ σωρὸς καὶ πλάκωσε τὸ παιδί τ' ἀρίσκο.

ἄρωρα=παράωρα.—Γήρχονδου ἄρωρα στὸ σπύτ'.—Διάβαινας' ἄρωρα.

αὔρι=αὔριο.—Αὔρι ἂ νέρτω.—Αὔρι ἂ σὲ πῶ.—Αὔρι ἂ σὲ δγιῶ. Συνών. Ταχιά.

ἄφός (ὁ)=ἄφρός.—Ὁ ἄφός πὲ τὸ γάλα.

ἀφότουρο (τὸ)=ἡ μυζήθρα.—Πὲ τὸ τυρόγαλο κάνουμ' ἀφότουρο.—Τὸ ἀφότουρο ἔν' ἀκριβό.

ἄχερόδρομος (ὁ)=ὁ γαλαξίας.—Λόγιαζ'αμ' τὸν ἄχερόδρομο.—Ἔ hρὲ πόσ' ἄστρα ἔχ' ὁ ἄχερόδρομος!

ἄψω=θὰ ἀνάψω (ὁ ἐνεστώζ τοῦ ρήματος δὲν χρησιμοποιεῖται).—Ἄψω στιά πὲ τὸ τσακουμάκ'.—Ἄψε στιά νὰ βράσουμ' τὸ νερό.

Β

βάδα (ἡ)=τὸ αὐλάκι.—Ἐπα μινιά βάδα νὰ ποτίσουμ' τὸ λινάρ'.—Κόπκε γὴ βάδα καὶ φεύγ' τὸ νερό. (Πρβλ. λατιν. vadum i=τὸ τέναγος, ὁ πόρος). Συνώνυμα ἄγός.

βάκλο (τὸ)=ὄνομ. προβάτου ποὺ ἔχει κοκκινωπὸ χρῶμα γύρω στὰ μάτια καὶ τὰ ἀφτιά.—Ἐχασα ἓνα βάκλο πρόβατο.

βαρεμέν' (ή)=έγκυος.—Γήδον στο χωριό καποτε μνιά βουργάρα βαρεμέν'.—Γείχε γαδούρα βαρεμέν'.

βατράλ'(τό)=ξύλο γυριστό από τὸ ἕνα μέρος πού χρησιμεύει νά μαζεύνουν τὴ στάχτη καὶ νά παραχώνουν τὸ ψωμί πού ψήνεται.—Φέρ' τὸ βατράλ' πὲ κεὶ νά παραχώσουμ' τὴν πῆττα. Συνών. βατραλάς (δ) (πρβλ. λατιν. vatrax — àcis = στραποπόδης).

βεγίτια (τά)=τὰ δίστιχα, τὰ κοτήματα.—Λέει βεγίτια καὶ τρωσι —"Ελα νά σὲ ποῦμε βεγίτια.

βερονίκια (τό)=νερό στεκόμενο, ἔλος.—Στέκουμε, συλλογίζουμε μέσα στὰ βερονίκια.—Πλημμύρσε ὁ ποταμός καὶ πόμνασι γοῦλο βερονίκια.—Πέρασα στὸ βερονίκ' καὶ γήπια (=ἔπια) νερό.

βίδρα (ή)=ἡ ἐνυδρίς, ὕδρεβιον ζῶον πού ζῇ στὶς λίμνες καὶ ποτάμια. "Εχει μέγεθος μεγαλύτερο τῆς γάτας. Τὸ δέρμα του χρησιμοποιεῖται γιὰ λουναικά.—Ψάρευγάμε βίδρες καὶ πουλιούσαμ' τὸ τομόρ'.

βοθίζω=βοηθῶ.—Νάρτε νά μὲ βοηθίς' σήμερα.—Δὲ βοθίξ' κανεῖγα.

βούκλιτσα (ή)=τὸ νεροκολόκυθο.—Πῆρα τὴ βούκλιτσα καὶ γιόμισά' δηνα νερό.—Φέρ' τὴ βούκλιτσα νά πγίω νερό.

βούργια (ή)=ἡ προβιά, τὸ ἀσκή από δέρμα προβάτου ἢ γιδιῶ.—Γοὶ πιτεράδες βάνουνσι βούργες στὸ κεφάλ' τὶς ἀπόκριες.—Γόρασα μνιά βούργια κρασί.

βούρδουλας (δ)=ὁ ἀστράγαλος.—Μὲ πονεῖ ὁ βούρδουλας τὴ ποδαριού μ'.—Χτύπα στὸ βούρδουλα.

βρουσλιά (ή)=ὄνομα χόρτου μὲ πλατεῖα φύλλα καὶ χνοῦδι ἀγκαθερό σὰν τῆς κολοκυθιάς περίπου.

βρούσλο (τό)=ὁ καρπὸς τῆς βρουσλιάς.

βωκάς (δ)=ὁ βουκόλος.—Τὸ χωριό γείχε δυὸ βωκάδες.—"Εδωκαμ' τὸ βωκά τὸ δίκιο τ'—τὸ μισθὸ του.

βωλάκας (ή)=μεγάλος βῶλος γῆς πού σηκώνεται μὲ τὸ σκάψιμο ἢ μὲ τὸ ὀργωμα.—"Εβγανε μεγάλες βωλάκες.—Πατοῦσε τ' ἀλέτρ' καὶ σηκώνουνδου βωλάκες.

Γ

Γηλιοβασίλεμα (τό)=ἡ δύση τοῦ ἡλίου, τὸ δυτικὸ μέρος.—Τὸ γηλιοβασίλεμα θὰ διαβοῦμ' πὲ δῶ.—Τὸ χωράφι μ' ἔναι γηλιοβασίλεμα μεργιά.

γηλιόβγασμα (τό)=ἡ ἀνατολὴ τοῦ ἡλίου, τὸ ἀνατολικὸ μέρος.—Σκώθηκε τὸ γηλιόβγασμα καὶ διάβαινε.—"Εκαμα στὸ γηλιόβγασμα.—Τὸ χωράφι μ' ἔναι γηλιόβγασμα.

γίσβα (ή) λ. σλαβ.=τὸ σπῆλαιο, τὸ ὑπόγειο.—Κρυβήθαμ' μέσ' τὴ γίσβα.

γολαράς-οῦ (ἀπὸ τὸ Λατιν. gula)=ὁ λαίμαργος.—"Ε γολαράς ἄνθρωπος κι' αὐτός.—Γεῖπε δὴν γολαροῦ.

γρίζο (τό)=τὸ σαγιάκι.—Φαίνουμ' (=ὕφαινουμε) γρίζο, νά ποίσουμ' πανωβράκια.

Δ

διάζουμ'(αι)=περγῶ τὸ πανὶ ἀπὸ τῆς διάστρια. γιὰ νά τὸ βάλω κατόπιν στὸν ἀργαλειό.—Διάστηκαμ' τὸ πανὶ καὶ μάζεψάμ' δὸ στὸν ἀργαλειό.

διαφεγίζω=εἶμαι διαφανής.—Σκίστικε τὸ δουβάρ' καὶ διαφεγίζ' πέρα πέρα.—Τὸ σπῖτ' γοῦλο διαφεγίζ'.

διαφεγίσμα (τό)=ἡ διαφάνεια, ἡ χαρασμάδα.—Γοῦλο διαφεγίσματα ἔν'ὁ τοῖχος.

δουκιάζω=τακτοποιῶ, βάνω σὲ σειρά.—Δουκιάζω τὰ στρώματα.—Δούκιασαμ' τὰ ροῦχα.—Δούκιαζαμ' τῆς νύφς τὸ τσεῖξ' (Βλ. Φιλήντια Γλωσσογνωστικά ρ. διοικίζω).

δούκισμα (τό)=ή τακτοποίηση.—Καλὸ δούκισμα ἔκανες τώρα. (Στὴν Πελοπόννησο διούκισμα, γιοῦκος (ροῦχα τακτοποιημένα τὸ ἕνα ἐπάνω στὸ ἄλλο (Πρβλ. Λατιν. jugum ·i=ζυγός).

ἐναγαιρίσιος ια ιο=παλαιός.—'Εναγαιρίσιο κέντημα, ἐναγαιρίσια γλωσσή. Συνών. καποτνός·ή ό.

ἐρμός (ό)=ερμός—ό ἐρμός τ' ἀμαξιού.—'Ο ἐρμός τ' ἀλετριού.

ἔτερος·η·ο=ό ἄλλος·η·ο—Γεῖχε κι' ἑτερες γυναῖκες στὸ Μπαλουκεσέρ.—Πήγασαι καὶ οἱ γέτεροι κεῖ, τί νά δγιοῦ!—Καλεσάσι καὶ τὸν ἔτερο.

Z

Ζάβα (ή)=ἔτσι ὀνομάζεται σημάδι τῶν προβατιῶν, ὅταν τὸ ἀφτί ἔχει κόψιμο καμπύλο.—Τὶ σημάδ' ἔχει τ' ἀρνί;—Ζάβα.

ζεψιά (ή)=δεύτερο ζευγάρι βοδιῶν βοηθητικό, ποὺ βάζουν ὅταν δυσκολεύονται νά σύρουν τ' ἀμάξι δυὸ βόδια.—βάτσε τ' ἀμάξ' κι' ἔβαλαμ' ζεψιά καὶ ἔβγαλάμε δο.—'Α κάνομ' ζεψιά νά τραβήξ' τ' ἀμάξ', συνών. τσευγάρ' (τό).

ζγός (ό)=ό ζυγός τοῦ ἀλετριού, μικρὴ ξύλινη δοκὸς ἀπὸ τὴν ὁποία κρέμεται τὸ χτένι τοῦ ἀργαλειοῦ.

ζιγρί(ει) (τρίτο πρόσ.)=βγαίνει σιγὰ σιγὰ νερό.—Ζιγρίζ' τσίτσα τὸ νερό.

ζόρκα (ή)=τὸ ζαρκάδι.—Σκότωσαμ' δυὸ ζόρκας.

ζουμπάς (ό)=σημάδι τῶν προβατιῶν, ὅταν ἔχουν τρυπημένο τὸ ἀφτί.—'Εχω σουμάδ' ζουμπά στ' ἀρνιά μ'.

ζουφώνω=χώνω καὶ κρύβω κατ'—Τὸ ἔρμὸ πῆγε καὶ ζουφώθηκε μέσα καὶ δὲ γλέπ'.—Ζούφω το κεῖ μέσα.—Τὶ ζουφώθηκε εὐτόν. (πρ. λατιν. suffugia, suffugium ·i=καταφύγιο)

ζυμώτρεια (ή)=ή σκάφη ποὺ ζυμώνουν.—Γεῖχε τὴ ζυμώτρεια κατ' καὶ ζύμωνε,

Θ

Θερμοσπουδιά (ή)=στάχτη ζεστή.—'Εκείνο ποὺ ψήνεται ἢ βράζει στὴ θερμὴ στάχτη.—Βάλ'το μέσ' τὴ θερμοσπουδιά νά ψηθεῖ.—'Εκανε καβὲ θερμοσπουδιά.

I

Ἰφτιρά λ. τουρκ.—συκοφαντικά.—'Ιφτιρά τὴ γείπασι ποὺ πηγαινε μ' ἄλλον ἄδρα.

K

Καβάνος (ό)=ὄν. μικρὸ ξύλινο δοχεῖο πλατύστομο ὀστρακόσχημο.—Μέσ' τὸ γαβανὸς βάνομ' τυρί, ἐλιές καὶ ἄλλα φαγιά.—Νοῖξε τὸ γαβανό. Συνών. κλειδοκούτ. (τό).

κακανός (ό)=ὄν. τοῦ πτηνοῦ δρυοκολάπτης.—'Ο κακανός ἔχει μεγάλη μύτ'. ὑποκορ. κακανόπλο.

κάκαρο (τό)=ή πετρώδης κορυφὴ λόφου ἢ βουνοῦ.—γῆδον πὰ στὸ κάκαρο.

κακονάς (ό)=ό πυρετός.—Μήτε κακονά δὲ γεῖχε, μήτε τίπτα.—Δὼ ἔχουμ' κακονά.

κακοφρούσλος·η·ο=κακοφορεμένος.—Γῆδον κακοφρούσλος σὰ ζητιλῆς.—'Οδε γεῖσαι κακοφρούσλος κανείνας δὲ σὲ λογιᾶζ'.

κάλεοιο (τό)=ὄν. προβάτου, ποὺ ἔχει μαῦρες γραμμὲς στὸ πρόσωπο.

καλίσγουρος (ό)=ό λάρυγγας.—Πὲ κεῖ καὶ κατ' ποὺ στενεύγει ὁ λαιμός ἐναι καλίσγουρος.—Τὸν πονεῖ ὁ καλίσγουρος.

κάματος (ό)=τὸ ὄργωμα, τὸ γνέσιμο.—Τὴ χωραιοῦ ὁ κάματος, ὁ κάματος τῶν μαλλιῶν (ρημ. καματεύω).

κάνω=κάνω (κάμνω), ὀργώνω, νέθω.—Κάνουμ' τὸ χωράφ.—Κάνουμ' τὰ μαλλιά.
καμπανάργια (τὰ)=οἱ ἀγουρίδες πού ἀπομένουν μετὰ τὸν τρυγητό.—Πόμνασι καμπανάργια πολλά.

καμπούποτε=πυθηνά.—Ποῦ πήγες;—Καμπούποτε.—Καμπούποτε δὲ γήδου.—Καμπούποτε δὲ γήτρα δον.

κανάτια (τὰ)=τὰ ξύλινα παραθυρόφυλλα.—"Ὅδε περνοῦσε τὸ παλλκάρ' κλειούσαςι τὰ κορίτσια τῇ παναθυργιοῦ τὰ κανάτια.

καποτέ=κάποτε.—Καποτέ κι' ἓνα γαιρό.—Γήδου καποτέ ἕνας ἄνθρωπος.—Γεῖχαμ' καὶ μεῖς καποτέ παράδες.

καραγκιόζκο (τὸ) λ. τουρκ.=ὄν. βοδιῶν, προβατιῶν, πού ἔχουν μαῦρα μάτια. Συνών. **καραγκιόζς**.—Γεῖχε πένδε πρόβατα **καραγκιόζκα**.—"Ὡ **καραγκιόζς**".

καραμπάσκο (τὸ)=ὄν. προβάτου πού ἔχει ὅλο τὸ πρόσωπο μαῦρο.

καρακούσ' (τὸ)=ὄν. μαύρου μικροῦ πουλιοῦ.—Νά μὴ σ' ἔχω στὸ κεφάλι μ' **καρακούσ'**.

καρδιοπονῶ=ζηλεύω, τὸ θέλει ἡ καρδιά μου.—Καρδιοπονούσας' οἱ βουργάρ' καὶ γήθελας' καὶ κείνοι νά φοροῦ τὰ ἄσπρα τὴν πιτεροδευτέρα.→Καρδιοπονᾶς καὶ σύ;

καρναμπάσκο (τὸ)=ὄν. προβατιοῦ πού ἔχει τὸ μαλλὶ ὑπόμαυρο.

καταλαχῶς (καὶ καταλαχῆς)=κατὰ τύχη, τυχαῖα.—Καταλαχῶς πέθαν' ὁ βασιλές.—Καταλαχῆς γήρετ' ὁ μπαμπᾶς δον.

κεντίκλα (ἡ)=ἡ σιδερένια διχάλα μετὰ τὴν ὁποία τεντώνουν τὸ πανὶ στὸν ἀργαλειό.

κίζο (τὸ)=ὄν. πρόβατιοῦ μετὰ κοκκινωπὸ πρόσωπο.—Τούλιο γήδου τὸ πρόβατο;—Κίζο γήδου.

κινητὸ (τὸ)=τὸ καθάριστο.—Πῆρε **κινητὸ** καὶ σούρησε (ἐκίνησε) δονα.—'Απάρς **κινητὸ** γιὰ τὸ στομάχ'.

κολλῶ=κολλῶ, ἀνάβω.—Φύσ' καὶ φύσ' ἡ στιά δὲν ἐκόλλ'(ει).—Κόλλησε ἡ στιά, **κοσιάζω**=τρέχω.—Τὶ **κοσιάζεις** ἔρῃ ἄγροικε;—Κόσια, κόσια λήγορα.—Κόσιαψ' ὁ ὀλόμικρος νά τὸ πιάσ'. Συνών. **κοσιεύω**. (Λατ. curo).

κοσῆ (ἡ)=τὸ τρέξιμο.—Δώκε μινὰ **κοσῆ**=ἔτρεξε πολὺ γρήγορα.

κουμάρ' (τὸ)=ἡ στάμνα.—'Εβγαλαμε νερό πὲ τὸ **κουμάρ'**.—Φέρ' τὸ **κουμάρ'** νά πᾶμε στὴ βρύσ'. 'Υποκορ. **κουμαρέλλ'**, **κουμαράκι'**, **κουμαρόπλο**.

κομματσόπλο (τὸ)=τὸ μικρὸ κομμάτι.—Σέβκε στὸ μάτι μ' ἓνα **κομματσόπλο** καὶ λοδρίζ' με.—"Ἐκοψε ἓνα **κομματσόπλο** ψωμί.

κορφιάς (ὁ)=ἡ τοξοειδὴς κορυφὴ τοῦ σπιτιοῦ.—Τσακίσκ' ὁ **κορφιάς** τῇ σπιτιοῦ καὶ σιάζ'.—"Ἐνα **χλιδόν'** κάθσε πᾶ στὸ **κορφιά** τῇ σπιτιοῦ.

κουκουρίγκος (ὁ)=ὁ τσαλαπετεινὸς (ἔποψ).

κουμλιά (ἡ)=ὁ σωρὸς (cumula).—"Ἐκα μινὰ **κουμλιά** γέννημα.—Πετροκουμλιά.

κουμλιάζω=συσσωρεύω.—**Κουμλιάζω** τὸ χῶμα. (λατίν. cumulo).

κουταλίδ' (τὸ)=ὁ κόπανος γιὰ τὸ πλύσιμο τῶν ρούχων.—"Ἐπκε δονε ἓνα **κουταλίδ'**.—Χτύπσε πὲ τὸ **κουταλίδ'**.

κοῦτος (ὁ)=ὁ λάκκος.—"Ἐρριζά διην μέσ' τὸ **γοῦτο**.—Γεῖχε **γοῦλο** **κούτ'**—"Ἐπκαμ' ἓνα **γοῦτο**.—"Ἐνοιξα τὸ **γοῦτο** νά σβύς' ἄσβέστ'.—Μεγεθυντ. **κούτιαρς** (πρβ. λατίν. guttus i=πρόχους).

κούτσα (ἡ)=ἡ ἀρθρωση τοῦ γόνατος.—Πονεῖ ἡ **κούτσα** δον.—Κάθε πρόβατο πὲ τῇ **κούτσα** δον κρεμνιέται (παροιμ.)

κουφαίνω=ἀδειάζω, ἐλαφρύνω.—Τὸ κεφάλ' δον **κούφαινε**.—Τὸ **καρπούζ'** **κούφαινε**.—"Ἄμα **ξεγέν'** τὸ ποπὸν **κουφαίν'**.

κρομόντ' (τό)=τροφερός κλάδος δένδρου προτοῦ ἀκόμη βγάλει φύλλα.—Τὰ πράματα τρώσι κρομόνια.

κρομνίζω=τρώγω κρομόνια, δίνω γιὰ τροφή κρομόνια.—Πάν τὰ πράματα νὰ κρομνίσουν.—Κρομνίζ' τὰ πρόβατα.

κρόσαμ=ἄράγε.—Κρόσαμ' ἂ γέν;—Κρόσαμ' θαρτεῖς;—Κρόσαμ' ἂ βρέξ;

Λ

Λάμωμα (τό)=τὸ κατέβασμα τοῦ ποταμοῦ.

λαμών(ει) (τρίτο πρόσ.)=κατεβάζει τὸ ποτάμι.—Λάμωσ' ὁ ποταμός καὶ ξέβκε πόσω τὸ νερὸ καὶ σκέπασε τὴ βλάσκα.

λαμεύω=γεμίζω μὲ νερὸ ἓνα λάκκο, μιὰ δεξαμενὴ.—Λαμώνουμε τὸ γούτο.

λισκούντ (τό)=ὄν. ποώδους φυτοῦ, τοῦ ὁποίου πίνεται τὸ ἀφέψημα.

λιρδινιά (ῆ)=ὄν. θάμνου γνωστοῦ ἐπίσης μὲ τὸ ὄνομα ζουμλακιά.

λίρδινο (τό)=ὁ καρπὸς τῆς λιρδινιάς.

λόδριζ(ει) (τρίτο πρόσ.)=πληγώνει μικρὸ καὶ στρογγυλὸ σῶμα, χαλίκι, ξυλάκι μικρὸ κλπ.—Σέβκε στὸ μάτι μ' ἓνα κομματσόπλο καὶ λοδρίζ' με.—Λοδρίζ' τὸ φτίμ', χαλίκ' ἂ ν. εἶναι (=θά εἶναι).

λόδρισμα (τό)=τὸ πλήγωμα ἀπὸ μικρὸ καὶ στρογγυλὸ σῶμα.

λογάρ (τό)=πολλὰ χρήματα, πολλὰ πλούτη 'Η (Λ) ἀπαντιὰ κυρίως στὰ δημ. τραγούδια.—'Εξόδιασε στὴν πόρτα της ἑννιά πύργους λογάρι. Στὴ μεσαιωνικὴ γλῶσσα λογάρι=κατάστιχο λογαριασμῶν, λογαριασμοί.

λογιάζω=βλέπω.—Λόγιασε δὸν μέσ' τὸ σπίτ.—Λόγιαζε τὸ παιδί πὺν γήδου ἄρρωστο καὶ τήγδου (ἐτήκετο).—Λογιάζανται πὲ τὴ γόχ' τῇ ματιοῦ (=ἐχθρικά).

Μ

Μαδραβίτσα (ῆ)=μικρὸ σπειράκι στὸ σῶμα τοῦ ἀνθρώπου ὅχι πυῶδες. Στὴν Πελοπόν. λέγεται καρναβίτσα.—Τὰ χέρια μ' ἐβγαλάσι μαδραβίτσες.

μακαριά (ῆ)=τὸ δεῖπνο ποὺ γίνεται μετὰ τὴν ἐπιστροφή στὸ σπίτι ἀπὸ τὴν ταφὴ τοῦ νεκροῦ.—"Οδες ἔκαναμ' τὴ μακαριά, τὴ βρώτη μπούκα ἐβουτούσαμ' στὸ κρασί.—Γύστερα πὲ τὴ μακαριά σκομίστασι ὁ κόσμος.

μανίζω=θυμῶνῶ, ὀργίζομαι.—Μάνισε, πολὺ, ἄστρα κατέβαξε πὲ τὸν οὐρανό.—"Οδε μανίζ' χιόνια κατεβάζ' πὲ τὸ οὐρανό.

μαρδαγαλίζουμ(αι)=στραμπουλίζομαι.—Μαρδαγαλίστηκε τὸ χέρ' μ'—Μαρδαγαλίστηκε τὸ πόδι μου.

μασκαρεύγουμ(αι)=εἰρωνεύομαι.—Μασκαρεύγουμ' τὸν ἀντικρινὸ μ'.—Μασκαρευγόμαστ' ὁ ἓνας πὲ τὸν ἄλλον.

ματιοῦ δόντι=ὁ κυνόδους.—Τὸν πονεῖ τῇ ματιοῦ τὸ δόντ'—Τὸν λείπ' τῇ ματιοῦ τὸ δόντ'

μβεζίρ (τό) λ. τουρ.=τὸ λινόλαδο.—'Α πάρουμ' λάδ' καὶ μβεζίρ.

μυμβέλλα (ῆ)=ῆ δαντέλλα ἢ μεταξωτή.—Τὰ κορίτσια δούλευασ' μυμβέλλες μέσ' τὰ σπίτια.

μυβλιάκος (ὁ)=πρόχειρα ζυμωμένο καὶ ψημένο ψωμί χωρὶς ζύμη.—"Εφκειασαμ' ἓνα μυβλιάκο νὰ φάμ' λίγορα καὶ νὰ διαβαίνουμ'.

μεριάτ'ς-τσα=ὁ μεροκαματάρης.—Δουλεύ' μεριάτς.

μεγάλος δ μήνας (ὁ)=Ἰανουάριος.

μεσάδρια (ῆ)=ῆ ντουλάπα.—"Ενοιξε τὴ μεσάδρια καὶ γηῦρε δὸ μέσα.

μέστια (τὰ)=παντόφλες μάλλινες —"Επαμ' ἓνα ζευγάρ' μέστια.

μίλν (τό)=ῆ ἱλὺς.—Κατέβασ' ὁ ποταμός μίλν. Συνών. ποταμοσύματα.

μοιρί (τό)=μικρὸ κομμάτι κρέας.—Δῶσε με τσίτσα ψωμί κι' ἓνα μοιρί κργιάς.
—Ἔφαγ' ἓνα μοιρί κργιάς.

μοιροχάρτ' (τό)=τὸ χαρτί πού διαβάζει ὁ παπᾶς γιὰ τίς ψυχές.—Διάβασ' ὁ παπᾶς τὸ μοιροχάρτ'.

μολαγίμ'ς (ὁ)=ἡσυχος, μαλακός.—Αὐτὸς ἓνας μολαγίμς ἄθροπος.

μοναφίμ'ς (ὁ)=συκοφαντικός, διαβολιάρης.—Μοναφίμ'ς γεῖσαι, ἔρε παιδί.—Τὰ παιδιὰ γήδου μοναφίκια.

μοῦμος (ὁ)=ὄν. τοῦ πτηνοῦ γκιόνης.

μουνδροῦκ' (τό)=ὄν. προβατιῶν, πού ἔχουν μικρὸ μέρος τοῦ ἀφτιοῦ κομμένο σὲ εὐθεῖα γραμμὴ γιὰ σημάδι.

μούτλα (τά)=τὸ κενὸ πού ἀφήνεται μεταξὺ τοίχου καὶ στέγης τοῦ σπιτιοῦ, πού δὲν εἶναι ἀβεστωμένο πρὸς τὸ ἑσωτερικὸ μέρος, ἢ ἀστράχα.—Ἔβαλέ δο στὰ μούτλα (Πρβ. λατίν. mutilus a um=Κολοβός, ἀκρωτηριασμένος).

μούτλακ=ἀμέσως, χωρὶς ἄλλο, γρήγορα.—Μούτλακ νᾶρτς.—Μούτλακ νᾶ πᾶς.

μπίκος (ὁ)=μικρὸ λιθαράκι ἐπάνω στὸ ὁποῖο τοποθετοῦν μεταλλικὸ νόμισμα γιὰ νὰ σημαδέψουν μὲ τὴν ἀμάδα, ὀνομασία παιγνιδιοῦ.—Στιῆσε τὸ μπίκο.—'Α παίξουμ' μπίκο.

μπιρδινιά (ἡ)=ὄν. δένδρου γνωστοῦ ἐπίσης μὲ τὸ ὄνομα τρουπλιά.

μπιρδινό (τό)=ὁ καρπὸς τῆς μπιρδινιάς.

μπολλανδίω=πολλαπλασιάζομαι, αὐξάνω.—μπολλάδσε τὸ γέννημα.—Καὶ τὸ νερὸ μπολλάνδσε κι' ὄξω δὲν ἐβγήκα (δημ. τραγ.).

μπουμπουτσέλλος (ὁ)=βρυνκόλακας.—Γοὶ μπουμπουτσέλλ' ἔδρεχάσι στὰ σπία καὶ ροπούσσι τὴ θύρα.

μυτηλινὸ (τό)=ὀνομασία προβάτου πού ἔχει σκληρὸ καὶ χονδρὸ τρίχωμα.

N

νάφτω=ἀνάβω ἄορ. ἔναψα.—Καὶ φῆσ' καὶ φῆσ' ἔναψε τὴ στιά.

νδαβέρνα (ἡ)=τὸ τραπέζι, τὸ συμπόσιο.—Ἔκανα νδαβέρνα, ἔλᾱτε νὰ νδαβερνώσουμ'.—Ἔκατσα καὶ μαγέρεψα καὶ ἔκανα μινὰ νδαβέρνα (δημ. τραγ.).

νδαβερνώνω=μετέχω σὲ τραπέζι, σὲ συμπόσιο.—Κάθησαμ' καὶ νδαβέρνωσαμ'.

νεκωλώνουμ'=ξεβρακώνομαι, νεκωλωμένος=ξεβράκωτος.—Αὐτὸς νεκωλώθηκε μπροστά μας!—Στὸ χωριὸ νεκωλωμέν' πορπατούσαμ'.—Μὴ φωνάξ'ς, μὴ νεκωλωθῶ καὶ σὲ χέσω!

νεπεύουμ'(αι)=ἀναπαύομαι.—Μετὰ τὴ δουλειὰ νεπεύουμ' λίγο.

νεράϊσσα (ἡ)=ἡ νεράϊδα.—Πῆρα δον οἱ νεράϊσσεσ τὴ φωνὴ δου.—Στίς ζίγρεσ γήδασι νεράϊσσεσ.

νεσαίνω=ἀναπαύω, ἀναπνέω, ὀμιλῶ.—Δὲ μπορῶ νὰ νεσαίνω.—'Ο καιρὸς δὲ νεσαίν', δὲν ἔχει νάιτ ἀγέρα.—Μὴ νεσαίνς, σῶπα.

νιάζουμ'(αι)=μὲ πιάνει πυρετός.—Μ'ἔνιασε καὶ σήμερα καὶ βάβιξα.—Νιάζ' δον κάθε μέρα.

νιάτσος (ὁ)=ὁ πυρετός.—Ἔπιασέ δον νιάτσος.—Πῆρε γιατρικὸ γιὰ τὸ νιάτσο

νιγκοθολιά (ἡ)=εἶδος ἀγριοτριανταφυλλιάς.

νιγκόθολος (ὁ)=τὸ ἄνθος τῆς νιγκοθολιάς.

Ξ

Ξεπριτίζω=παλιώνω, περνᾶ ἡ ἐποχὴ μου.—Ξεπρίτισε πιά αὐτὸ πού λές, δὲν ἔχει οὐσία.—'Αμα ξεπριτίζ'ς νὰ δὲ φήνς.

ξεροβιθιάζω=τελειώνω τὴν ἐργασία μὲ τὰ ροβίθια. Παρμ. ξεκαλαμποκιάζω, ξεσταριάζω, ξεθερίζω κ.ο.κ.

ξερωγοπανίζω=βγάζω τὶς ἀράχνες.—Ξερωγοπάνωσα τὴν ἄφτρια, ξερωγοπανίζω τὸ νοδιά.—'Α ξερωγοπανίσω τὴν πατωτή. Συνών. ξεραχνίζω.

Ο

Ὀβρη (ή)=τὸ βρύο, τὰ μούσκλια.—'Επιασ' ὀβρη πὰ στὸ δένδρο.—'Επιασ' ὀβρη στή βρύσ'.

ὀξάγκα (ή)=ξύλο ποὺ περνοῦν σ' ἓνα δοχεῖο γιὰ νὰ τὸ μεταφέρουν δυὸ ἄνθρωποι μαζί (στὴν Πελοπονν. λεβετόξύλο).—Πὲ στὴν ὀξάγκα κουβανιοῦμ' νερό μὲ τὶς μπακίρες.—Πιάνουμ' τὴν ὀξάγκα ἓνας πὲ δῶ κι' ἓνας πὲ κεῖ καὶ σκῶνουμ' τὴ μπακίρα.

ὀξοχή (ή)=ξύλινο μικρὸ δοκάρι, τοῦ ὁποῖου τὸ ἓνα ἄκρο στηρίζεται στὸ ἔδαφος καὶ τὸ ἄλλο μπαίνει σὲ μιὰ ἀπὸ τὶς τέσσερες ὁπὲς τοῦ ἄγτιοῦ (λάγκου) τοῦ ἀργαλειοῦ, γιὰ νὰ μὴ στρέφεται γρήγορα μὲ τὸ χτύπημα τοῦ χτενιοῦ. Ὅσο προχωρεῖ τὸ ξάσιμο ἀλλάζει θέση ἀπὸ τὴ μιὰ ὁπὴ στὴν ἄλλη.

ὀξύδα (ή)=ἡ ξυνίλα.—Μ' ἐπιασ' ὀξύδα γιὰτὶ χρώσωσα.—'Επιασά δὸν καὶ ὀξύδες!

ὀρδινιάζω=δείχνω, συμβουλεύω.—'Ορδινιάσα δὸν γώ νὰ ποίσ' αὐτὴ τὴ δουλειά.—'Ορδούνια δὸν νὰ πὰ κεῖ στὰ ἀργαστήρια.

ὀχενδρα=ἡ ὀχιά.—'Οχεδρα φαμάκερη νὰ γένε, (κατάρα).—'Οχεδρες νὰ σὲ φᾶσι(κατάρα).—Σὰν ὀχεδρα φιλὰ, σὰν ὀχεδρα κρυβιέται.

Π

Παγούργια (τά)=ράβδοι παγού που κρέμονται στὴ στέγη τῶν σπιτιῶν τὸν χειμῶνα.—Κρέμει τὰ παγούργια πὰ στὸ νεροχύτ' κ' εἶναι σὰν κεριά.—'Εκοφταμ' τὰ παγούργια πὲ τὸ νεροχύτ'.

παντιέρα (ή)=ἡ σημάτα, ὁ χαρακτητός.—Σήκωσας' παντιέρες.—'Επκασι παντιέρες καὶ πέταξάσι.

παραδερφός (ή)=ἐμπιστος, φίλος.—Γεῖμεστε παραδερφοί.—Πιάστηκάσι παραδερφές.

παρακοπή (ή)=συγκεκριμένη φράση π. χ.—Λύγισε, Στογιάννε.—Δὲ λυγῶ καὶ κά(κάθημαι).

παράνομα (τὸ)=τὸ ἐπώνυμο.—Τὶ σὲ λέει τὸ παράνομά σ'.—Ποιὸ εἶν' τὸ παράνομά σου.

παραστάτ'ς (ὁ)=ἡ κάσα τῆς πόρτας, τοῦ παραθυριοῦ.—'Ο παραστάτ'ς τῆς θύρας εἶναι ξυλένιος.—'Εκοψαμ'ξύλα γιὰ παραστάτες.—'Επκε σήμερα τὸν παραστάτ'.

παρέβας (ή)=τὸ φθινόπωρο.—Τὴν παρέβας' ἀ σπείρουμ' στὰρ.—Γῆρτε παρέβας'.

πατοῦν (τὸ)=τὸ πέλημα, ἡ σόλα τοῦ παπουτσιοῦ.—Πονεῖ δὸν τὸ πατοῦν' τὴ ποδαριοῦ.—Χτύπε τὸ πατοῦν'.—'Α βάλω πατοῦνια στὰ παπούτσια.

πατουνιάζω=σολιάζω τὰ παπούτσια.—'Α πατουνιάσουμ' τὶς κουντοῦρες.

πατασκούρος (ὁ)=πληθ. πατασκούροι (γοί)=τὸ μέρος τοῦ κορμοῦ ποὺ ἀπομένει μετὰ τὴν κοπὴ τοῦ δένδρου.—Τὸ χωράφ' μ' ἔχ' πολλοὶ πατασκούρ'.—'Α νάψουμε τὴ σιὰ πὲ τὶς πατασκούρ'.—'Εκοψαμ' πατασκούρ'.

παφλούκ' (τὸ)=ψωμί ξεραμένο.—'Ιγινε νδιπ παφλούκ' τὸ ψωμί.

πελάχτα=κουράσθηκα. ἀπέκαμα.—Πελάχτα πὲ τὸ θέρος.—Πελάχτα πὲ τὸ δρόμο.

πάχυν' (ή)=ή φάτνη.—'Εδσα τίς βῶκ' στήν βάχυν' νά τρώσι.—Τὸ σπ'ίτ' γεῖχε τήν βάχνη δου.

πέ ποῦ=ἀπὸ ποῦ.—Πέ ποῦ ἔρκεσαι ;—Πέ κεί πίσου, πέ κεί νά πίσου, πέ τήν ἀπάν', πέ τήν ἀκάτ', πέ τήν ἀπέρα.

πεντάνευρο (τὸ)=ὄν. χόρτου ποῦ τὸ μεταχειρίζονται γιὰ κατάπλασμα στὶς πληγές, ποῦ προέρχονται κυρίως ἀπὸ χτύπημα.

περίγρα (ή)=ὁ διαβήτης. Καὶ περγκέλ'.—Πέ τήν βερίγρα χαρκαῶνουμε' τὸ ξύλο.

πεσκελιά (ή)=διάστημα τόπου ἴσο μὲ τὸ ἄνοιγμα τῶν ποδιῶν.—Μνιά πεσκελιά τόπο.—'Επκε μνιά πεσκελιά.

πεσκελεύω=ἀνοίγω τὰ πόδια μου.—Πεσκελῶσε κι' ἕκατσε.

πετροζούλισμα (τὸ)=τὸ πρήξιμο τῆς φτέρνας τοῦ ποδιοῦ, ὁ λιθοπάτης.—'Εχ' πετροζούλισμα καὶ κουτσαίν'.

πικόρμ (τὸ)=πάγκος ἐπάνω στὸν ὁποῖο κόβουν ξύλα, κρέας κλπ.—Φέρε τὸ πικόρμ' νά κόψω ξύλα.—Τὸ πικόρμ' εἶναι χονδρό.

πιτεράς (ὁ)=ὁ καρνάβαλος.—Τήν πιτεροδευτέρα νδύνουνδου πιτεράδες.

πιτεροδευτέρα (ή)=ἡ Δευτέρα μετὰ τήν πρώτη Κυριακὴ τῆς ἀποκριᾶς ποῦ ἐγίνοντο πιτεράδες. (Βλ. περιγραφή Θρακικά. Τ. ΙΓ').

πλεμάτ' (τὸ)=τὸ δίχτυ.—Στὴ σκάλα γήδου ταλιατζήδες (ψαράδες) πέ τὰ πλεμάτια.—'Ερριξάσι πλεμάτια στὴ θάλασσα.

πλιαλιῶ=τρέχω.—Τί ἔπαθες καὶ πλιαλίεις.—Πόψα πλιαλιούσε γούλος ὁ κόσμος γιὰ νά σβύσου τὴ στιά ποῦ καίγουνδου οἱ θημονιές.—'Εδῶ πλιαλιῶ καὶ κεί δρέχ' ὁ νοῦς μου.

πλύτρια (ή)=ἡ σκάφη ποῦ πλένουν.—Φέρε τήν πλύτρια νά πλύνουμ'.—'Εβαλαμ' τὸ νερὸ στήν πλύτρια.

'πόβοσκα (ἐπίρρ.)=τὸ νυχτοβόσκημα τῶν προβατιῶν.—'Εβγαλε τὰ πρόβατα νύχτα καὶ πᾶσι 'πόβοσκα.

ποιῶ (μέλλον ἀπὸ τὸ ῥ. ποιῶ)=θά κάμω, τυποὶ τῶν ὁποίων γίνεται χρῆση, εἶναι οἱ ἑξῆς : Ποίσω-(εις) (ει)-οιμ'·στε σουσι-θά κάμω-εις κλπ. 'Ο ἐρωτηματικὸς καὶ ἀπορητικὸς τύπος.—Τὰ ποίσω; (Τί θά κάμω), τὰ ποίσω, τὰ ποί-ς, τὰ ποί-σ' κλπ. ἢ προστακτικὴ ποῖσε, ποῖστε, ὁ παρακ. ἔπκα-ἔπκες·ε·αμ', ατε, ασι, ἢ ὑποτακτικὴ νά ποίσω-νά ποίσης κλπ.—Ποῖσε ψωμί-ἀ ποίσω σπ'ίστ'·τὸ πσῶ τώρα ; Τί ἀ ποῖστε ; καὶ τὰ ποῖστε ;—'Επκε δου κακό.—Τί ἔπκες σήμερα ;—'Επκαμ' φαγί.—Γεῖπε δου νά ποῖσ' ψωμί καὶ νά φάγ'.

πολυῶ=ἀπολύω.—Πόλυκα τὰ πράματα στήν ἀγέλ'.—Πόλυκά δου πέ τὴ φυλακή. **πολλαβιάζω**=ἀρχίζω νά σπέρνω τὸ χωράφι, ὁποιαδήποτε ἄλλη ἐργασία.—Πολλάβιασα τὸ χωράφ'.—Σήμερα πολλάβιασα νά ποίσω καρβούν'.

πομπὸς (ὁ)=ὁ κεκρύφαλος, ὁ κεφαλόδεσμος.—Τὸ κορίτσια ἔπκασι τὰ μαλλιά τους πομπό.

ποντιλωτή (ή)=ξύλινη καταπακτὴ γιὰ τὸ πέρασμα τοῦ ποταμοῦ.—'Εχει ὁ ποταμὸς ποντιλωτή ;—'Α περάσουμ' τὰ πράματα στὸν βοταμὸ πέ τήν βοντιλωτή.

ποσκυβίζω=ἀναποδογυρίζω.—Ποσκύβες τὸ πιάτο.—'Α ποσκυβίσω τὰ ταλέρ'.

ποσκύβισμα (τὸ)=τὸ ἀναποδογύρισμα.

ποταμοσύρματα (τὰ)=ἡ ἰλύς τοῦ ποταμοῦ.—Γιόμσε τὸ χωράφ' ποταμοσύρματα.—Τὰ ποταμοσύρματα εἶναι καλὰ γιὰ τὰ χωράφια.

ποτικὸς (ὁ)=ὁ ποντικὸς, ἡ κνήμη.—Χτύπα στὸν ποτικό.

πουλλέλ' (τὸ)=τὸ μικρὸ πουλί.—'Εχω πολλὰ πουλέλλια.

πούποτε=πουθενά.—Δὲ φυνᾶ πούποτε.—Δὲν πῆγα πούποτε.—Δὲ γεῖδα πούποτε τὸν ἀδερφό μ'.

πρεπομαχώ=εἶμαι ὄρατος, ὁμορφος, ἀξιόλογος.—Τὰ καποινὰ κεντήματα πρεπομαχούσασιν.—"Ο,τι νὰ πείς δὲ βρεπομαχεῖ.—Τὸ Ζωγιὼ πρεπομαχοῦσε στὸ χωριό.

Ρ

Ραγκούσκο (τὸ)=ὄν. θηλ. προβατιοῦ ὅταν ἔχει κέρατα.
ριγῶ=κρυώνω, μὲ πιάνει ρίγος.—*ΡΙγῶ* πὲ τὸ κρύο.—*Ρίγασα* πολύ.—*Πελάχ-τσα*, πύρωσα καὶ ρίγασα.

ρινί (τὸ)=ἀκόνι γιὰ τὸ πριόνι.—*Φέρ'* τὸ ρινὶ πὲ μέσα νὰ τροχίσω τὸ πριόνι.—*Σκούργιασε* τὸ ρινί.

ροκοπάτ' (τὸ)=πλατὺ σανίδι ποὺ ἔχει στὸ μέσο ὁπὴ μέσα στὴν ὁποία μπαίνει ἡ ροκόβιτσα. Εἶναι ἡ βάση τῆς ρόκας καὶ στηρίζεται στὸ ἔδαφος.

ροκοκέφαλο (τὸ)=τὸ ἐπάνω μέρος τῆς ρόκας ποὺ ἔχει συνήθως σταυρικό σχῆμα.
ροκοπέτσα (ἡ)=λουρίδα πέτσινη συνήθως ποὺ περιβάλλει στὸ μέσο τῆ ρόκα. (τῇ ροκόβιτσα) καὶ δένουν ἐκεῖ τὰ μαλλιά (τῇ τουλούμπα) γιὰ νὰ γνέσουν.

ροπίζουμ' (αι)=φεύγω μὲ ὀρμή.—*Λέγεται* συνήθως σὲ ἄφορ' ὀργῆς.—"Αἶνδε ροπίτσε πὲ δῶ.—'Α ροπιστῶ.

ροπῶ=χτυπῶ τὴν πόρτα, τὸ παράθυρο κλπ. 'Η λέξη ὀνοματοποιημένη ἀπὸ τὸ σχετικὸ κρότο ποὺ κάνει τὸ χτύπημα.—Γοὶ βρυκολάχ' γήλεγας ποὺ ἔδρεχάσι στὰ σπίτια καὶ ροπούσασιν τὴ θύρα.—*Κεῖ* ποὺ πορπατεῖ ροπεῖ τις θύρες πὲ τὰ σπίτια.

ρυσκόξυλο (τὸ)=ξύλο ποὺ βάνουν στὸν ὦμο κατ' κρεμοῦν ἀπὸ τὸ ἓνα μέρος καὶ τὸ ἄλλα τὰ ροῦχα γιὰ νὰ τὰ μεταφέρουν στὸ μέρος ποὺ πλένουν.

ρωγοπάν' (τὸ)=ὁ ἱστός τῆς ἀράχνης.—Γιομάτο ρωγοπάνια τὸ σπίτ'.—Φρου-κάλιζαμ' τὰ ρωγοπάνια πὲ τις τοίχ' τῇ σπιτιοῦ.

Σ

Σάκος (ὁ)=ὁ βάτραχος.—Γοὶ σὰκ' κελαδοῦσι.—Κατούρσέ με ἓνας σάκος κ' ἔκανα μαδραβίτσες (κότσιες).

σαράν' (τὸ)=ἄσπρο μικρὸ ψάρι τῶν γλυκῶν νερῶν.

σβανί (τὸ)=μικρὴ σιδάμνα.—*Πάρ'* τὸ σβανὶ νὰ τὸ γιομίσουμ' νερό.—Γήφερε νερό πὲ τὸ σβανί.

σβλοῦχος (ὁ)=ὄνομ. ἐντόμου, ἀλλοιῶς τρυποκάρυδο.

σέλλ' (τὸ)=ἡ πλημμυρα.—Τὰ μεγάλα τὰ σέλλια.—*Κατέβας'* ὁ ποταμὸς σέλλ'.

σκουλούτ' (τὸ)=τουλούπα ἀπὸ λινάρι ποὺ εἶναι ἔτοιμα γιὰ γνέσιμο.—'Α βάλουμ' τὸ σκουλούτ' στὴ ρόκα νὰ κάνουμ'.—"Εχω κόμα δυὸ σκουλούτια.

σκληθρίτς (ὁ)=μικρὸ μαῦρο ψαράκι τῶν γλυκῶν νερῶν στὸ μέγεθος σαρδέλ-λας.—Τὸ πλεμάτ' ἔβγαλε πολλοὺς σκληθρίτες σήμερα.

σκηρόφα (ἡ) (ἡ λέξις λατινικὴ)=ἡ γουρούνα. Κοιμούντου σὰ σκρόφα.—Γέννησ' ἡ σκρόφα κ' ἔκανε βλίκια.

σουρβιά (ἡ)=ἡ ἀκρανιά, δένδρο ποὺ παράγει μικροὺς ξυνοὺς καρπούς.—Τὰ σοῦρβα.

σούρβα (ἡ)=βέργα ἀπὸ σουρβιά.

σουρβακίζω=χτυπῶ μὲ τὴ σούρβα.

σουχραίν' (ει)=σουρουπώνει, βραδιάζει.—"Οδε σουχραίν' διαβαίν' πὲ τὸ χω-ράφ'.—"Α πᾶμ' στὸ σπίτ' σουχραίσε.

σπαθόλαδο (τὸ)=ὄν. χόρτου ποὺ τὸ χρησιμοποιοῦν γιὰ κατάπλασμα στὰ κο-ψήματα.

σταλὸς (ὁ)=τὸ μέρος ποὺ σταλίζουν τὰ πρόβατα.—Πὰ τὰ πράματα στὸ σταλό.—Κάθανδαι στὸ σταλό.

σταφλαρμινιά (ή) = σταφύλια τουρσί. — Έπκα σταφλαρμινιά, μουσπλαρμινιά καὶ κολοκυθαρμινιά.

στάφν' (ή) = τὸ νῆμα τῆς στάθμης.

σταφνίζω = μετρῶ, χαρακῶνω μὲ τὸ νῆμα τῆς στάθμης. — Πὲ τὴ στάφν' σταφνίζουμ' τὸ ξύλο νὰ τὸ πιργιονίσουμ'.

στόμας (ὁ) = τὸ στόμα. — Μοσκίζ' ὁ στόμας δου. — Μυρίζ' ὁ στόμας δου.

στομαρᾶς (ὁ) = ὁ φλύαρος. — Ἀμὰν στομαρᾶς αὐτὸς ὁ ἄνθρωπος.

στρεβλώνω = σφίγγω. — Φόρτωσ' τ' ἀμάξ' καὶ στρέβλωτο — Στρέβλωσα τὸ φορτιό.

στρέβλωμα (τὸ) = τὸ σφίξιμο. — Πὲ τὸ πολὺ τὸ στρέβλωμα κόπκε τὸ σκοινί.

στρέμμα (τὸ) = μέρος στραμμένο πρὸς τὸ βορρᾶ. — Πὲ τὸ στρέμμα μεργιά γή· δου. — Ποῦ κάμνε σήμερα ; — Πὲ τὸ στρέμμα μεργιά.

στρέφτω = κάνω ἐμετό. — Πιάνει δου κεφαλόπονος, στρέφτ' καὶ θέλ' νὰ δοῦ γη· τέψου. — Πίνς κρᾶσι πολὺ καὶ γύστερα στρέφτς.

στρέψιμο (ὁ) = ὁ ἐμετός, τὸ γύρισμα τοῦ ἄλωνα. — Μ' ἔπιασε στρέψιμο, σή· μερα. — Πιάνει δου στρέψιμο πολλὲς φορὲς. — Τὸ στρέψιμο τῇ ἀνδρῶν θέλ' καλὸ δικράν'.

στρίκ' (τὸ) = ὄν. τσακαλιοῦ. — Κούγαμ' πῶχ' στρίκια πὰ στὰ κορμί.

συγκέρ' (τὸ) = ἡ τριχιά. — Ἐλα νὰ πιάσ' τὴ βοδιοῦ τὸ συγκέρ'. — Πέταξε τὸ συ· κέρ' πὲ κεῖ.

σιγριμάς (ὁ) = τὸ δρεπάνι. — Πὲ τὸ σιγριμά θερίζουμ'. — Ἀ πάρω τὸ σιγριμά νὰ πὰ νὰ θερίσω.

σύνδαχα = πρῶι — πρῶι. — Νὰ σκωθῶ σύνδαχα νὰ διαβαίνω. — Ἐλα σύνδαχα νὰ διαβαίνουμ' μαζί.

σφάλσας (ὁ) = ὁ τιφλοπόντικας. — Οἱ σφάλσας' ἔνοιξαν σφαλσότρυπες (σφαλα· γίτκες τρύπες).

σχισματιά (ή) = σχισμή. — Έπκε γὴ θύρα μνία σχισματιῶ καὶ διαφερίζ'. Συνών· ραφή, ραχασμάδα, (χαρσμάδα).

Τ

Tabán' (τὸ) = τὸ πρήξιμο τοῦ ποδιοῦ ξόρου. — Πρήστηκε τὸ ποδάρ δου, γίνκε ταbάν'.

ταλέρ' (τὸ) = τὸ πιάτ. — Πῆρε δου νὰ πλύν' τὰ ταλέργια.

ταλιατζῆς (ὁ) = ψάρας (ἀπὸ τὴν τουρκ. λέξη ταλιάνι = ἰχθυοτροφεῖο). — Γή· δισι ταλιατζῆδες μὲ τὰ πλεμάτια.

τάργά ἀργά = τὸ βράδι — βράδι. — Νὰ ποίσω πιτταροῦδια τάργά — ἀργά. — Γῆ· ρτε τάργά — ἀργά.

τατί = δὲν πειράζει, ἄς εἶναι. — Τατί, παιδί μ' ἔχ' ὁ θεγός. — Τατί, φῆσε done νὰ περάσ'. — Έπεσε τὸ παιδί καὶ κλαί. — Έ τατί. — Σε γύρευε καὶ δὲ σὲ γῆ· ρε — τατί.

τόρς — ρσα, ρκο = νευρικός, ὀργίλος. — Αὐτὸς ὁ ἄνθρωπος ἔναι τόρς καὶ γιὰ τὰ κεῖνο τσάκσε τὰ ποτήρια στ' ἀργαστήρ' δου. — Ὅδες ἔναι τόρς κανεῖνας αὐτὰ παθαίν'. — Τ' ἄλλογο ἔναι τόρκο.

τουbάν' (τὸ) = τὸ σκέπασμα τοῦ βαρελιοῦ, τοῦ βαγεριοῦ, ἡ τάπα. — Έβαλάμ' τὸ τουbάν' πὰ στὸ βαγέν'.

τούλια = πῶς. — Τούλια τῶκαμνε τὸ χωράφ' ; — Ἀνατολὴ καὶ δύση. — Τούλια τῶπ· κες αὐτό ; — Τούλια γή· λεγες τὸ Dadí ;

τούλιος ια = τί εἶδους, τί λογις. — Τούλιος ἄθρωπος ἔν' αὐτὲς ; — Τούλια ἔν' αὐτὴ ἡ γυναίκα. — Τούλιο χτήμα ἔχ'.

τρισαγιάζω=κάνω τρισάγιο.—Πήγασι στὰ νημόργια νὰ τρισαγιάσῃ.—Τρισάγιας ὁ παπᾶς.

τροχλιάτκα (τὰ)=ἀρκετὰ νὰ γεμίσουν ἓνα δίτροχο ἀμάξι.—"Εκοψημ' ξύλα τροχλιάτκα.

τσεπάκ' (τὸ)=ἡ μπλοῦζα.—Φόρεσε τὸ τσεπάκ' σου.

τσεπρά (τὰ)=ἀσπροστάφυλα μὲ χονδρὴ φλοῖδα.—Γόρασάσι τσεπρά.

τσιλιακό (τὸ)=ἡ διάρροια.—"Εχει τσιλιακό, κίνησέδον τσιλιακό. Συν. ἔχ' ὄζω.

τσουγκρανῶ=ξεσχίζω μὲ τὰ νύχια.—"Α σκωθῶ νὰ τσουγκρανῶ τὸν Παναγῆ.—

"Η κατά ἔπκε ζημιὰ. Πήγα νὰ δῇ χτυπήσω καὶ τσουγκράνησέ με.

τσουφοντίζω=πιτσιλίζω μὲ νερό.—Τσουφοντίζέ με πὲ τὸ νερό.

Φ

Φάνος (τὸ)=τὸ φανερό.—Τῶβγαλε στὸ φάνος.—"Α τὰ βγάλω φάνος γοῦλα.

φλοκαμμῶ (ἀπὸ τὸ φυλλοκαμμῶ).—ἀνοικοκλείω τὸ μάτι· καμμῶ.—Τι φλοκαμμεις;—Νύσταξες καὶ φλοκαμμεις.

φλομονή (ἡ)=ξέστη πολλή.—"Εναι φλομονή σήμερα.—"Εχει φλομονή τὸ παιδί.

φλομονίζ' (ει)=κάννει πολλὴ ξέστη, καίει.—"Εναι κάψα καὶ φλομονίζ'.

φορεσιὰ (ἡ)=ἡ ἐνδυμασία. Συνηθισμένη ἀνδρική ἐνδυμασία: μούκια ἢ φέσι, σαλταμάρα (μάλλινος ἐπενδύτης), ἀνδερὶ, γελέκ' (τσεμεντάνι), ζινάρ', πανωβράκ', ποδοπάνια, τσερβούλια ἢ κουντοῦρες. Συνηθισμένη γυναικεία ἐνδυμασία: τσεμπέρ' πκαμισάκ', φούσια, μπροστέλλα, κάπτες, κουντοῦρες.

φτέρνω=φτερνίζομαι ἀπὸ· ἔφησα.—Γιατατὶ φτέρν'ς.—Κάποιος φτέρν', τὸ Daði (ὁ Κωνσταντῖνος) ἔφησε.

φύλλο (τὸ)=τὸ φύλλο, σημάδι τῶν προβατιῶν, ὅταν ἔχουν σχισμένο τὸ ἀφτί σὲ σχῆμα φύλλου.—Τι σουμάδ' ἔχ' τάνι;—φύλλο.

φωτῆ=ἡ φωτιά.—"Εναφτε τὴ φωτῆ Συνών. σιά.

Χ

Χαϊνεύγω=εἶμαι τεμπέλης, τεμπελιάζω.—Χαϊνεψε νὰ πὰ στὴ δουλειά.—Μὴ χαϊνεύγ'ς τώρα ποὺ γείσαι παλιζάρ'.

χαϊν'ς καὶ χαϊνήγ'ς (ὁ)= τεμπέλης, ὁ νωθρός.—"Ο χαϊν'ς γήθελε νὰ πὰ στὴ δουλειά καὶ χαϊνεψε.—"Οδε κὰν' ὁ χαϊν'ς καρδιά, καίγ' χωρες καὶ χωριά (παροιμ.).

χαϊνιά (ἡ)=ἡ τεμπελιά.—"Επιασέ δونا χαϊνιά.

χαρταλάτ' (τὸ)=μικρὴ λεπτὴ πίττα, ποὺ ψένεται πρόχειρα ἐπάνω σὲ πάφυλο.—Κάμνου χαρταλάτ' ἀλιπανάβατο μπισλιάκ'.—"Εψησε χαρταλάτ'. Συνών. πιττα-ρουδ' (τὸ).

χάσκο ψωμί (τὸ)=ἀσπρο ψωμί.—Χάσκο ψωμί γερεύγου τὰ παιδιά.

χάσκο=βλέπω, παρρηγῶ.—Δὲ χάσκεις τὰ πρόβατα κεὶ κὰτ' ἡρὲ βόσκου!—"Εχασκε τ' ἀργαστήρ'.—Γοῦλο ἔχασκε.

χινάρ' (τὸ)=τὸ ἴχνος, ἡ πατημασιά.—Πήγα καὶ γεῖδα ἓνα χινάρ'.—Γιομάτο χινάργια. Συνών. χιναργιά (ἡ)

χλιαίνουμ'(αι)=ξεσταίνομαι λίγο.—"Εναψε τὴ σιὰ καὶ χλιαίνκε.—Τὸ νερὸ χλιαίνκε.—"Οδε κάθσαι κοντά στὴ σιὰ χλιαίνεσαι.

χλίβω=θλίβω, πιέζω.—"Εχλιψα τὸ χέρι μ'.—"Α χλίψς τὸ ποδάρ' σου ἔτσι!

χλίμα (τὸ)=τὸ θλίψιμο, ἡ πίεση.—Γήξαιρε γητειές γιὰ χλίματα.—Πονοῦσε πὲ τὸ πολὺ τὸ χλίμα.

χνεύγω=παρακολουθῶ τὰ ἀχνάρια.—"Εχνεψα τὴ βόκ' τὰ χινάργια.—"Ως ποῦ ἂ χνεύγς.—"Αδικα χνεύγ', δὲ ἂ βρεῖ τίπτα.

χουχλιάκ' = κοχλιάκ'

χυν' (νι) τὸ φεγγάρ' ἀρχὴν καὶ γερῆν

χάλι (τὸ) = ὁ καλὸς ποδοπαλῶν, ὁ καλὸς ἔχων ἀπὸ σχισμὴν τὴν γαλῆν.

χασλίμ' (τὸ) = ὁ καλὸς ποδοπαλῶν

χασλίμ' = ὁ καλὸς ποδοπαλῶν

χασλίμ' (τὸ) = ὁ καλὸς ποδοπαλῶν ἀπὸ τὴν ἑλῆκα δυνάμει.

χασλίμ' = ὁ καλὸς ποδοπαλῶν

χασλίμ' (τὸ) = ὁ καλὸς ποδοπαλῶν ἀπὸ τὴν ἑλῆκα δυνάμει.

χασλίμ' (τὸ) = ὁ καλὸς ποδοπαλῶν ἀπὸ τὴν ἑλῆκα δυνάμει.

χασλίμ' (τὸ) = ὁ καλὸς ποδοπαλῶν ἀπὸ τὴν ἑλῆκα δυνάμει.

φ.